

Kultuurileht

Hind 4 krooni

Number 36(2598)

Reede, 6. oktoober 1995

5. OKTOOBRI L SAI KULTUURILEHT 55

Akadeemiline
Raamatukogu

MARIA-KRISTINA ULAS

Kriitiline aeg oli reede hommikupoolik

BORIS TRULL TÖÖTAS EESTI KULTUURILEHES 45 AASTAT

Igas ajalehes on töötanud inimesi, keda väljaandega seostatakse ka siis veel, kui nad ammu pensionile on jäänud. Sirbis (Sirbis ja Vasaras, Reedes, Kultuurilehes või millist nime eesti kultuurileht ka kunagi kannaks) on niisugune mees endine vastutav sekretär Boris Trull.

Toonasesse Sirbi ja Vasara toimetusse tuli ta tööle 1. novembril 1945 ja läks pensionile veebruaris 1990.

Ta elas üle 14 toimetajat ja 15 toimetaja vahetust, vahetas kolm korda toimetuseruume.

Tema silma all kasvas kaheksaküljeline kultuurileht kuueistkümneseks, hiljem kahekümneneljaseks.

Aga kui palju lehenumbreid ta kokku seadis, seda ei oska mees ise ka öelda. Selle võiks küll välja arvestada — nelikümmend neli aastat ja kolm kuud, keskmiselt 52 numbrit aastas.

Boris Trull.

Mida kõike vastutav sekretär peab oskama ja suutma, seda teab iga ajakirjanik, teiste seda selgeks teha viiks pikale. Boris Trulli auks tuleb öelda, et ta tuli oma tööga kultuurilehe tegijate ja autorite mitte just kõige distsiplineeritumas seltskonnas hiilgavalt toime. Usun, et teda aitas saarlase kõigutamatut rahu ning huumorimeel.

Tegelikult ei piirdunud Trulli töö toimetuses vastutava sekretäri ülesannetega. Reede lõuna paiku, kui teised koju minema asutasid, tuli ta oma välimatu nahkportfelliga "kirjastuste reisisilt". Portfellis olid kõik nädala jooksul ilmunud raamatud, brošüürid jne. — romaanidest ajakirjadeni, traktoristi käsiraamatu tüüpi üllitised kaasa arvatud. Teispäeva hommikul sai keeletoimetaja rubriigi "Uusi raamatuid" käsikirja (sellega koos ka ülevaate kultuuriuudistest pealkirjaga "Oli ja on").

Vanemad tallinlased mäletavad veel hästi, et kunagi oli meie linnas trükkalite ja ajakirjanike tänav, kuigi nimi Pikk sellele ei vihjanud. Kui 1972. aastal valmis Ajakirjandusmaja, lahkusid toimetused üksteise järel Pikalt tänavalt Pärnu maanteele. Sirp vahetas esialgu ainult maja, kolis majast nr. 58 majja nr. 40. Sinna jäimegi veel kaheteistkümnenda aastaks. 25. oktoobril 1985 läksime meiega — Toompuiesteele. Oli reedene päev. Keskpäevaks olime oma maise vara uude kohta kolinud. Viimaseks jäi muidugi Boris Trull, kes alles hilisõhtul ukseid lukustas, portfelli võttis ja läks. Ta oli viimane ajakirjanik, kes lahkus Tallinna ajakirjanike tänavalt. Üks nädal jäi puudu, muidu oleks ta Pikal tänaval töötanud täpselt 40 aastat. Pensionile läks Boris Trull Toompuiestee majas.

Meile kõigile, kes temaga koos töötanud on, jääb ta alati lihtsalt Trulliks, nii nagu teda toimetuses hüüti.

Alustame esimesest tööpäevast. Mis sellest meelde on jäänud?

Kõige rohkem on meelde jäänud, et lehetööst ma siis midagi ei teadnud. Saaremaal koolis käies andsin küll välja huumoriajakirja — korjasin kokku paremad lood, mida kuskilt kuulsin, ja kaasõpilased lugesid. Niipalju olin ma ajakirjanik olnud. Kui Debora Vaarandi mind tööle kutsus, saigi sellest harastusest mulle eluaegne amet. Toimetusel oli tookord Pikk t. 58 kaks tuba ja köök. Väiksemas istus toimetaja, suuremas olid kõik ülejäänud. Koos masinakirjutaja ja koris-

tajaga oli meid kümmekond inimest. Smuul oli asetäitja, Alo Hoidre pani kunstilehekülje kokku, Edith Roks kirjanduse, Karl Leichter kirjutas muusikast. Sirbi tiraaž oli siis 40 000, selle aja kohta oli seda väga palju, aga inimeste kultuurinälgi oli pärast sõda ka väga suur. Lehes avaldati palju informatsiooni, Jaan Jensenilt oli igas numbris huumorikülg. Minu mäletamist mööda oli Sirp siis väga huvitav.

Alguses kirjutati peamiselt kultuurist, hiljem hakkasid lehte kandma publitsistika ja diskussioonid.

Pärast Debora Vaarandi tuli toimetajaks Oskar Urgart. Tema käes läks leht väga kuivaks. Tiraaž kukkus kohe 10 000 peale.

Kui palju on lehe nägu olenevad peatoimetajast?

Väga palju. Peale Urgarti olid minu meelest Sirbil üldse head toimetajad. Lembit Rimmelgas oli professionaalina siiski parim. Peab aga kohe ütleva, et paljud toimetajad tegid Sirbis läbi suure muutuse. Kohale määras nad keskkomitee enamasti parteilise joone tugevdamiseks, kuid ikka läks hoopis teisiti, nagu näiteks Vello Põhla puhul. Algul oli ta väga tihedate silmaklappidega, aga pärast võttis keskkomitee Põhla ideoloogiliste vigade pärast maha. Sirbi osakonnatoimetajad polnud mingid dissidendid, kuid nad tundsid hästi oma ala. See oli vist ikka loomulik kultuuri hoidmise vajadus, mis toimetuse just nii ja mitte teistmoodi tegutsema pani. Sellest õppisid ka peatoimetajad, aga tuli välja, et see just oligi nõukogudevaenulik. Mäletan, kui Suislepp lahkus, ütles ta meile, et tema ainuke teene oli see, et ta ei seganud toimetust tööd tegemast.

Ka Rimmelgas saadeti Sirbi ülesandega kogu koosseis välja vahetada. Ta oli väga iseseisev inimene, kuigi tema toimetajaks olemine langes kõige sügavamasse Stalini aega. Rimmelgas tuli 1950. aastal. Ta tegi ise endale selgeks, mida tuleb teha ja millistest käskudest ei tasu üldse välja teha.

Erni Lõbu oli üks nendest, kes kiiresti õppis orienteeruma lehe teemaatikas ja usaldas oma inimesi, kuigi ta ühtegi kultuuriala algul eriti ei tundnud. Ilmar Rattus jälgis algul rangelt parteilist joont, aga pärast keeras hoopis teise kanti —

astus toimetuses esimesena parteist välja, keegi ei teadnudki seda.

Millal oli kõige raskem lehte teha?

Eks ikka 1950-ndate algul. Sisemine tunne ütles, et nüüd tehakse midagi väga valesti, inimesed kadusid, aga protestimine ei aidanud. Võimetuse tunne oligi kõige raskem.

Kas mõnikord oli ka oht, et järgmine lehenumber jääb ilmutamata?

Päris nii kriitiliseks olukord kunagi ei läinud, aga mõnikord ilmus leht õigel ajal küll üle noatera. Põhjus oli ikka autorites. Kõige hullem oli Lennart Meriga. Tavaliselt oli talle lehes ruum jäetud, aja ja artikli pikkuse suhtes kokku lepitud, aga tema tuleb alles kolmapäeva õhtul, kui küljed juba puhtaks loetud, ning lugu on tükk maad pikem. Kärpida ta ei lubanud ja ega me ei tahtnud seda teha ka, sest Meri kirjutas alati väga hästi. Siis hakkasime numbrit ümber tegema — püsti häda oli temaga. Ega Meri ainuke olnud — paljud autorid teadsid kriipsu pealt, millal oli viimane aeg oma looga toimetusse ilmuda, ja venitasid viimase minutini. Mõnel oli jälle komme hakata külje peal uut artiklit kirjutama. Igasuguseid asju tuli ette.

Mul on silme ees pilt pärast Sirbi põlemist 1977. aastal. Istusite sekretariaadis, müts peas ja kindad käes ning joonistasite maketti. Tuul lõõtsus purunenud akendest ja lehvitaskäsikirjalehti, elektrit ei olnud.

See oli küll raske moment. Propagandaosakonnast helistati ja küsiti, kas järgmine leht ikka ilmub. Isegi nemad kahtlesid, aga otsest käsku anda ka ei julgenud. Valmis sai seegi leht tehtud.

Kes Sirbiga suhtlesid?

Sirbi kaastöölised ja autorid oleks eraldi loo teema. Ega toimetusse ainult kaastöö pärast tulnud. Eriti Debora Vaarandi ajal käis Sirbis koos kogu kultuurieliit, toimetuse oli nagu klubi. Meie uusaastapeod keetsid algusaastail ikka hommikuni, sest öösel oli väljas liikumine keelatud — kui keegi olekski tahtnud koju minna, poleks saanud. Mäletan, et ükskord hakkas Bruno Lukk südaööl keedetud muna nõudma. Kõige lähem paik oli Balti jaama restoran. Mina

kui noorem mees oleksin pidanud järele minema, aga ei tohtinud. Probleem missugune!

Urgarti ajal tõmbus ring koomale, aga käidi ka siis. Igal osakonnal olid omad inimesed, kellega tihe- dalt suheldi. Hiljem läks malemängimine moodi, kadunud Paul Viiding pidas sellest väga lugu. Teiste kultuuriväljaannetega meil erilisi kontakte ei olnud, küll aga Leedu ja Läti kultuurilehega.

Mäletan, et ka Nikolai Karotamm astus teinekord läbi ja tõi mõne ajaleheväljalõike, mille palus tõlkida ja avaldada. Need olid partei poliitikat selgitavad lood. Ta tuli alati isiklikult kohale (ihukaitsja jäi ukse taha ootama), telefoni teel käskude jagamise komme tuli hiljem. Karotammest on mul veel see meele, kuidas ta mind keskkomitees ametissekinnitamisel hädast päästis. Laua taga käis jutt puha vene keeles, aga mina oskasin riigikeeles ainult käsklusi ja sõjaväemäärustikku. Mõned hakkasidki pahandama, et niisugust ei saa vastutavaks sekretäriks kinnitada. Karotamm tuli siis appi ja tegi selgeks, et korpuses räägiti eesti keelt.

Kuidas Sirpi kõrgemalt poolt juhiti?

Mina olin sellest kõrval, keskkomitees käisid käske vastu võtmas peatoimetajad ja pähe said ka nemad ning osakonnatoimetajad. Kriitiline aeg oli alati reede hommikupoolik, siis helistati ja mõnikord kutsuti ka välja, kui midagi oli viltu läinud. Rein Ristlaane ajal viisin lehe otse trükikojast juba neljapäeva õhtul valgesse majja. Kaheksakümnendail tuli selline komme, et kuigi raamat ilmus või etendust mängiti, ei tohtinud sellest kirjutada, n.-ö. vaikiti maha. Pärast 40 kirja oli peatoimetajal nimekiri sahtlis, sealtsiis kontrolliti, kelle nimi ei tohtinud lehte pääseda, lugudest rääkimata.

Üks lugu on mul küll selgesti meeles. Toimetaja oli parajasti välja vahetatud, aga uut veel polnud, nii et mina kirjutasin lehele alla. Reede hommikul helistati keskkomiteest ja nõuti Trulli. Mina aimasin kohe halba, üks Suislepa kahtlane luuletus oli sees, olin seda veel enne avaldamist Deborale näidanud. Võtsin ise telefoni vastu ja vastasin julgelt, et Trull pole veel tulnud. Pärast lasin Kaido Liival, kes siis

Sirbis töötas, vastata, et Trull on haige. Esmaspäevaks oli ülemuste viha lahtunud, võib-olla said ka aru, et pole kedagi karistada, kutsu või koristaja välja. Glavlitiga olid meil normaalsed suhted. Meie tseensorid olid enamasti kenad inimesed, õppisid ise lehte lugedes ja tihti arutati nendega koos, kuidas kahtlast mõtet kavalamalt välja öelda.

Missugune oli Sirbi majanduslik olukord?

Nigelamikka kui päevalehtedes — meie palgad ja honorarid olid väiksemad. Vahepeal suurendati ajakirjanduses honorare tunduvalt, kuid meie jäime sellest kõrvale — kultuurileht polnud partei häälekan- daja. Autoritele olid meie mada- lad honorarid teada, kuid kirjutasi- d ikkagi. Honoreerimine oli Sirbis sekretäri ülesanne. Teinekord tuli näha kurja vaeva, et ots otsaga välja tulla. Kui Leo Laksi toimetajaks oleku ajal ka meie honorar kahe- kordseks tõsteti, ei osanud nii suu- re rahaga alguses midagi peale ha- kata.

Kui kaua te rubriiki "Uusi raamatuid" kokku panite?

See oli Rimmelga idee. Oma nelikümmend aastat käis "Uusi raamatuid" igast Sirbist läbi. Tegin seda ka puhkuse ajal ja haige olles. Mäletan, et ainult üks kord, pärast rasket operatsiooni, koostas poole käsikirjast mu poeg. Rubriigi lõpp oli kuulsusetu — tegin "Uusi raamatuid" ka pärast pensionile jäämist edasi, aga siis panin tähele, et juba paar nädalat jääb saadetud materjal lehest välja. Helistasin ise kirjandusosakonda ja sain teada, et rubriik on sel kujul lõpetatud.

Iga toimetuse arhiivis on tõestisündinud naljakaid lugusid. Sellest, kuidas te ükskord koju minema hakates leidsite toimetuse ust avades karu trepikojas magamas, olete ühes intervjuus juba rääkinud. Palun veel mõni juhtum.

Oh, aastate jooksul juhtus ju mõndagi. Praegu tuleb Tallinnas palju röövimisi ette. Võin lohutuseks öelda, et seda juhtus ka varem. Toimetaja Tulik tehti ükskord vana linnas puhta paljaks. Hommikul kella viie paiku jõudis mees toime- tuse ukse taha, prillid ja trippidega sokid ainukeseks kehakatteks. Koristaja, kes tavaliselt varem tööle tuli, pidi ehmatuses krambid saama. Andres Ehin tekitas sellega segadust, et ilmus esimest päeva toimetaja asetäitjana tööle lühikeste pükstega, mis sel ajal oli ennenägematu asi, suur punutud korv käes. Kõike ei jõua ära rääkida, ja ei tohi ka, inimesed alles täie elu ja tervise juures.

Mismoodi te suhtute väljavaat- tesse, et Kultuurileht ühel päeval enam ei ilmu?

Niisuguse mõtte peale olen ma küll nõrkinud. Väide, et mujal seesuguseid lehti ei tunta, pole päris õige ja ei maksa midagi. See on just meie rikkus, mida hoidma peaks. Aga publitsistika ja diskussioonid võiks küll lehte tagasi tuua. Sirbi suur tiraaž, mis oleks võinud veelgi suurem olla, kui paberipuudus poleks piiranud, oli suuresti just hea publitsistika teene.

ELLE ANUPÖLD

Vene Draamateater alustab hooaega

Täna alustab Vene Draamateater hooaega uuslavastusega — Nikolai Gogoli komöödiaga "Naisevõtt".

Lavastaja on Aleksandr Issakov Peterburist, kes tunneb juba truppi ja tema võimalusi. Möödunud aastal valmis tema käe all Noël Cowardi "Rahutu vaim", mida saatis suur publikumenu. Uues lavastuses teevad kaasa Tamara Solodnikova, Boriss Troškin, Herardo Kontreras, Sergei Tšerkassov. Peaosatäitjaks Agafija Tihhonovna raskesse rolli on lavastaja valinud noorukese Veronika Kovtuni. Näitleja Aleksandr Ivaškevits, keda vaataja teab eelkõige kui lüüriliste rollide esitajat, mängib seekord Kotškarjovi teravat karakterrolli. Podkolesini osatäitja on Eduard Toman. Lavastus on huvitav eelkõige ebatraditsioonilise tõlgenduse poolest. Vaatmata austusele komöödiažanri vastu, on sellest saanud suurel määral lüüriline lavateos. "Naisevõtt" on eelkõige lavastus tõelistest inimtunnetest, võimalik, et veidi naiivsetest ja lihtsakoelistest.

Võimalik, et käsitus ei pretendeerigi globaalsele üldistusele, olgu siis nähtavale või nähtamatule, kuid meie ratsionaalsel ajastul kutsutakse ta ometi üles tähelepanelikumalt suhtuma tunnete irratsionaalsusse.

Foto: Toomas Veemaa
Veronika Kovtun ja Eduard Toman lavastuses "Naisevõtt".

"Õde George'i tapmine"

Täna, 6. oktoobril esietendub Ugala teatris Frank Marcuse näidend "Õde George'i tapmine".

Lavastaja Kaarin Raidi sõnuti on "Õde George'i tapmine" eelkõige lugu näitlejanna ja naise vananemisest. Ähvardavale pealkirjale vaatamata on "Õde George'i tapmine" psühholoogiline lugu, mitte kriminull. Lavastuse on kujundanud Ingrid Agur. Õde George'ina võib näha Anne Valget. Teistes rollides on Tiina Mälberg, Kiiri Tamm ja Anne Margiste.

"Inimesel ei ole saladusi"

1. oktoobril oli Tartu Lasteteatris esietendus: Peet Vallaku 1922. aastal kirjutatud novelli "Saladus" järgi on Enn Lillemets dramatiseerinud ja lavale seadnud irriteeriva näitemängu "Inimesel ei ole saladusi".

Mängivad Jaan Kiho, Lembit Liivamägi, Heikki-Rein Veromann ja Silvi Ait, kunstnikutöö on teinud Liiüdia Vallimäe-Mark ja lavakujunduse teostanud Margus Meinart. Sel hooajal on Tartu Lasteteatril kasvas vähemalt tosin uuslavastust.

Nukuteatril on plaanis viis esietendust

Nukuteater alustas oma 45. hooaega. Esialgu juubeliüritusi ei toimu, kui, siis teatri asutamiskuul, jaanuaris. Uuel hooajal on plaanis viis esietendust.

15. oktoobril esietendub lastedramaturgia klassikasse kuuluv Aleksei Tolstoi "Buratino", mille on kokku seadnud Väino Luup Adolf Šapiro ja Rein Aguri instseneeringute põhjal. Näitlejaile on see uus kogemus, sest mängitakse nii sirmi- kui marionettnukkudega, mis on teadupärast raskemini käsitsetavad, kuid plastilisemad ning ilmekamad. Kunstnik Gunta Randla kujundatud lavapilt tuleb lastepäraselt särav.

Novembris peaks valmima Rein Aguri "Punamütsike", mis on mitmekordne ja -tasandiline mäng. Põhirõhk asetatakse vormile, laval on kahemeetrine nukukonstruktsioon, kelle õlgadel ja põlvedel on sirmiteatri mängupinnad ning põlvede vahele saab tekitada varjuteatri ekraani. See on müütiline Maavaim, kes hakkab lastele jutustama igikorduvat muinasjuttu.

Foto: Maile Kuul
Pierrot' mängib Nukuteatri lavastuses "Buratino" Toomas Kreen.

Lavastuses mängivad kaasa teatri uued noored näitlejad Liivika Hanstin ja Arlet Palmiste.

Jõuludeks valmiv Juhan Saare "Tühjade susside saladus" on kriminaalne lugu sellest, kuidas laste

sussidest kaovad kingitused. Kuritegu asuvad lahendama päkapikud ning selgub, et päkapikkude ühiskonda on tunginud maskeeritud pahandusetekitajad. Lavastab Eero Spriit.

Aprilliks valmib teine Janno Põldma näidend "Sõber kurk", mille lavastab Eero Spriit. Tegemist on omaloomelise lastekriminulliga.

Ovaalsali pole uusi lavastusi planeeritud, jätkatakse "Faustikesse" ja "Lysistratega".

Lähiaegadel toimuvad majas ASSITEJ (rahvusvaheline laste- ja noorteteatri assotsiatsioon) üritused, etendusi annavad kõik Eesti lasteteatrid (!) ja ühingu esindajad hindavad nähtu taset. Külalisestimest on oodata DITTCHENBÜHNE teatrit, esitatakse Dorothy Lane'i (B. Brechti pseud.) muusikalist komöödiat "Happy End", muusika on Kurt Weillilt, kirjutatud pärast "Kolmekrossiooperit". Novembris on oodata külla tšuvaši nukuteatrit, mis esitab tšuvaši pulmakommetel põhineva muinasjuttu.

Eri Klas viib Eestit maailma

Esmaspäeva hommikul helistas Kopenhaageni lennujaamast Eri Klas, kes tuli juhatamast Ameerika Ühendriikidest, kus laupäeval (kolmas kontsert sama kavaga) olid lõppenud tema esinemised Milwaukee Sümfooniaorkestriga, kus kõlasid ka Heino Elleri sümfoonia poeem "Koit" ja sümfoonia pilt "Videvik".

Septembri algul oli ta taas dirigeerinud Los Angelese Filharmoonia Orkestrit suvesarjas kuulsas Hollywood Bowlis (kavas Tšaikovski), siis ruttas ta Århusi, kus ta sealse orkestri peadirigendina (viimast hooaega) juhatas eile Arvo Pärdi Kolmandat sümfooniat ning Gustav Mahleri Viiendat.

Kui möödus etendused vahepeal veel Hamburgis ja Helsingis,

on ees suursündmusena Arvo Pärdi autorikontsert, mida Eri Klas dirigeerib 22. oktoobril Stockholmi Kuningalikus Filharmoonias ja esitamisel kogunisti Pärdi kolm sümfooniat, *Perpetuum mobile* ning *Pro et contra*.

Viimasel ajal on Eri Klas juhatanud A. Pärdi Esimese sümfoonia esmaesitust USA-s Los Angelese Filharmoonia Orkestriga, Tubina Viiendat sümfooniat ja Pärdi *Cantust* Clevelandis, *Cantust* ka Montrealis, Pärdi *Collage'i* B-A-C-H Minneapolisot ja *Festina lentet* Detroitis, Tormise Avamängu nr. 2 Rotterdamis ning nüüd siis Ellerit menukalt Milwaukeees.

PRIIT KUUSK

KALENDER

10. OKTOOBER

● 100 aastat tagasi (1895) sündis Valgas tõstja, esimene eestlasest olümpia-võitja Alfred Neuland. Võitis kuldmedali Amsterdami olümpiamängudel 1920 kergekaalus ja hõbemedali Pariisi olümpiamängudel 1924 kergekeskaalus. Tuli 1922.a. maailmameistriks. Püstitanud üheksa maailmarekordit. Suri 16. nov. 1966 Tallinnas.

11. OKTOOBER

● 95 aastat tagasi (1900) sündis Põltsamaal keeleteadlane Peeter Arumaa (a-ni 1927 Blaubrückt). Lõpetas 1927.a. Tartu Ülikooli ning oli 1934—1944 samas slaavi ja indoeuroopa keelte professor. Lahkus 1944 Rootsi, kus oli a-st 1950 Stockholmi Ülikooli slaavi keelte professor. Uurinud leedu keele ajalugu ning eesti ja vene keele suhteid kakskeelseil aladel. Suri 21. juunil 1982 Stockholmis.

● 80 aastat tagasi (1915) sündis Tallinnas keemik Agu Aarna. Lõpetas 1944 Dresdeni Tehnikaülikooli ja 1948 TPI. Oli 1960—1976 TPI rektor. ENSV TA korrespondentliige a-st 1961 ja Budapesti Tehnikaülikooli audoktor a-st 1970. Uuris põlevkivi koostist ja kasutamist. Suri 11. dets. 1989 Tallinnas.

12. OKTOOBER

● 95 aastat tagasi (1900) sündis näitleja ja lavastaja Johannes Kaljola. Lõpetas 1924 Draamastuudio, oli seejärel Draamastuudio teatri ja Ugala ning a-st 1937 Eesti Draamateatri näitleja ning 1946—1951 ühtlasi Teatriinstituudi õppejõud. Suri 31. mail 1954 Tallinnas.

● 60 aastat tagasi (1905) sündis Tallinnas helilooja ja organist Herman Känd. Lõpetas 1930 Tallinna Konservatooriumi, oli seejärel tegev organisti, muusikaõpetaja ja koorijuhina. Lahkus 1944 Saksameele ning sealt 1950 USA-sse. Loonud oratooriumi "Kristus", sümfoonia, sümfoonilise poeemi "Hüljatu" ja muud. Suri 8. juunil 1952.

● 90 aastat tagasi (1900) sündis Virumaal Altja kalurikülas maalikunstnik Richard Uutmaa. Lõpetas 1935.a. kõrgema kunstikooli Pallas Nikolai Triigi õpilasena. Oli 1944—1950 Tallinna Riikliku Tarbekunstiinstituudi õppejõud. Loonud peamiselt maastiku- ja meremaale. Suri 18. mail 1977 Tallinnas.

● 60 aastat tagasi (1935) sündis itaalia laulja Luciano Pavarotti, nüüdisaja kuulsaimad tenoreid. Alustas ooperis esinemist 1961.a. pärast seda, kui oli võitnud esikoha rahvusvahelisel lauljate võistlusel Reggio nell'Emilias. Laulnud kõigis maailma tuntumais ooperiteatris. Esinenud menukalt 1990. ja 1994.a. jalgpalli maailmameistrivõistluste aegu ühiskontsertidel koos José Carreraga ja Plácido Domingoga.

13. OKTOOBER

● 110 aastat tagasi (1885) sündis Viljandimaal Koorküla vallas haridustege-lane Konstantin Treffner, kes oli a-il 1917—1940 Treffneri gümnaasiumi direktor. Suri 9. dets. 1978 Tallinnas.

● 95 aastat tagasi (1900) sündis Järvamaal Väätsa vallas teatripedagoog ja ballettmeister Helmi Tohvelman. Lõpetas 1930.a. Gerd Neggo tantsustuudio. Tegutses a-st 1937 liikumisjuhina Tallinna teatris (Tööliseatris, Estonias, Noorsooteatris) ning oli pikka aega Tallinna Konservatooriumi lavakunstika-teedri õppejõud. Suri 21. okt. 1983 Tallinnas.

● 75 aastat tagasi (1920) sündis Simuna vallas teatrilavastaja Heino Kulvere. Olnud Rakvere Teatri peanäitejuht, lavastanud kuuldemänge.

● 70 aastat tagasi (1925) sündis Valgamaal Taheva vallas Koikkülas tõlkija ja toimetaja Valli Helde (a-ni 1958 Noorkõiv). Töötanud a-st 1951 toimetajana kirjastuses Eesti Raamat. Tõlkinud läti kirjandust (Alberts Belsi, Anna Brodele, Regina Ezera, Vilis Lacise, Evalds Vilks jt. teoseid).

● 70 aastat tagasi (1925) sündis Mustlas nukufilmilavastaja Heino Pars. Loonud filme, milles nukud tegutsesid elavas looduses. Sai populaarseks sarjaga operaator Kõpsist ("Operaator Kõps seeneriigis", "Operaator Kõps marjametsas", "Operaator Kõps üksikul saarel", "Operaator Kõps kiviirigis"). Teisi filme: "Nael", "Putukate suvemängud", "Kunksmoo", "Seitse kuradi".

● 70 aastat tagasi (1925) sündis Suurbritannia riigitegelane Margaret Thatcher. Lõpetas 1947.a. Oxfordi Ülikooli keemikuna, hiljem sai temast aga advokaat. Oli a-st 1975 Konservatiivse Partei ja ühtlasi opositsiooni liider ning 1979—1990 Suurbritannia peaminister. Sihikindla poliitikuna pälvis Raudse leedi hüüdnime. Käesoleval aastal austas kuninganna Elizabeth II teda Sukapaela ordeniga.

14. OKTOOBER

● 90 aastat tagasi (1905) sündis soome kirjanik Pentti Haanpää, kelle loomingut on eesti keelde tõlgitud novellikogu "Kasarmus ja õppeväljal", romaanid "Lugu kolmest põikpeast" ja "Üheksa mehe saapad" ning jutuvälimikud "Jutud" ja "Elu suurelt maanteelt" (viimane juhatas 1957.a. teatavasti sisse Loomingu Raamatukogu sarja). Suri 30. sept. 1955.

KEELETEADLANE REIN KULL 70

Kui ma 1985. aastal Keele ja Kirjanduse Instituuti tuln, pühitseti Sinu 60-ndat juubelit. Selleks ajaks oli Sul juba seljataga pikk ja teguterohe tööme-hetee. Olid olnud asjatundjana 1960. ja 1976. aasta õigekeelsussõnaraamatu sünni juures. Sinu osalusel olid trükist ilmunud lavatehnika sõnaraamat (1964), vene-eesti polügraafiasõnastik (1965), vene-eesti mulletteadusesõnastik (1971), eesti-inglise-saksa-vene infosõnastik (1977) ja vene-eesti tehnika sõna-raamat (1975). Sinu käe alt olid läbi käinud mitmed muudki terminikogumi-kud.

Oleksid võinud siis jääda auga väljateenitud vanaduspuhkusele. Sina aga jätkasid, pühendudes veelgi enam oma kutsumusele — terminoloogiale. Sinu selle kümnenääd oskuskeele-alasest korrapärasest tööst annavad tunnistust üheksa sõnaraamatut. Oled osalenud (koostajana, toimetajana või retsensendina) vene-eesti metsakasvatuse sõnaraamatu (1986), vene-eesti sõjanduse sõnaraa-matu (1986), soome-inglise-saksa-rootsi-vene-eesti veekaitse sõnastiku (1988), inglise-vene-eesti arvutisõnastiku (1991), eesti-saksa-inglise-vene-soome auto-sõnastiku (1993), soome-eesti õigussõnaraamatu (1993), rahvusvahelise de-mograafiasõnastiku eesti väljaande (1993), soome-inglise-eesti ehitussõnaraa-matu (1994) ja peatselt ilmuva eesti-ladina-inglise-soome meditsiinisõnaraa-matu ettevalmistuses.

Mõtlen mõnikord, kuidas Sa küll jõuad. Oled instituudis hommikuti üks esimesi ja õhtuti viimaseid. Suurte kogemuste, tundliku keeletaju ja erilise vastutulelikkuse tõttu oled hinnatud abimees ja asjatundja paljudel aladel. Võtad osa meditsiini-, sõjandus- ja õigusterminoloogiakomisjoni tööst ning terministandardite väljatöötamisest. Loed prillita ja tead peast, kus ja missu-guses tähenduses seda või teist terminit veel kasutatakse...

Tihti püütakse sõnu ja tegusid vastandada. Sinu puhul on nad üks — sõnadest on saanud Tegu, Sinu elutöö. Palju õnne, tugevat tervist ja pikka iga! Et jõuaksid jätkata seni, kuni tulevad need, kes vahetuse üle võtavad.

Kollegide ning terminoloogide kirju seltskonna nimel

AIME VETIK

● Neeme Järvi ütles Postimehele (4. oktoober 1995), et ei tule Eestisse dirigeerima enne, kui Eesti Muusikaakadeemia uus hoone on katuse all. 1996. aasta riigieelarve projektis ei ole ehituseks raha eraldatud.

● Ralf Taal (Eesti Muusikaakadeemia) saavutas noorima finalisti eripreemia rahvusvahelisel Schuberti-nimelisel pianistide konkursil Dortmundis Saksamaal.

● 27. septembril toimus Moskva Estraditeatris Georg Otsa mälestuskontsert, mille-ga tähistati Georg Otsa 75. sünniaastapäeva ja 20 aasta möödumist surmast. Laule Georg Otsa repertuaarist esitasid Voldemar Kuslap, Jassi Zahharov, Olga Bunder jt.

Navitrolla Suur

Teisipäeval, 3. oktoobril avas Navitrolla galeriis Sammas oma maalide näituse.

Ühtlasi oli huvitatutel võimalus osta raamat kunstniku teosest. Avamisel esitati esmakordselt "Ood Navitrollale", mille viimane salm võiski jääda iseloomustama kunstniku osa meie ühiskonnas:

*Ja kogu kunstimaailm tõstnud
hardunult on käed
Nii palju neid et päikse varjavad ja
kuud ei näe
See nimi mõjub rahvale kui
võluohujuur
Jääb igavesti kõigil meelde
Navitrolla Suur.*

Navitrolla (suur, tark ja hea) näituse avamisel.

Vitali Sobolevi maali- ja graafikanäitus

27. septembril avati G-galeriis Vitali Sobolevi maali ja graafikaväljapanek "Elevant", mida saab vaadata 14. oktoobrini.

"Elevant" on Vitali Sobolevi (s. 1956) viies isiknäitus Tallinnas, kus ta elab ja töötab alates 1988. aastast. Varem on ta näitustel üles astunud koos mitmesuguste mitteformaalide rühmitustega Venemaal Kirovis, kus ta lõpetas kunstikooli ja ka pedagoogilise instituudi vene keele ja kirjanduse erialal.

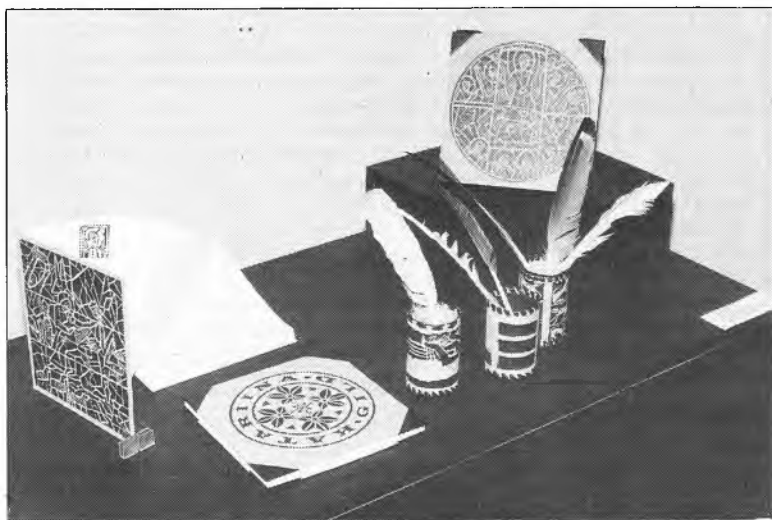
Näitusel on väljas maalid ja graafika. Sobolevi tööde alus on sümbolistlik lähenemine realistlikele objektidele. Transformeerides nii nende vormi kui ka välisilmet, jõuab ta poeetiliste kujunditeni, mille tähendus selgub vaid kõiki eksponeeritud töid läbivat süsteemi jälgides. Seetõttu pole võimalik mõista tema pildidel esinevate inimeste, masinate ja maastike tähendust ilma nende vahelistest suhetest tekkivasse maailma sisse elamata. Selle maailma üks liikumapanevaid jõude on armastus ja selles tekkivad pinged on sündinud inimeksistentsiga kaasaskäivatest sotsiaalsetest ja isiklikest vastuoludest.

Silvi Kalda ja tema diplomantide tööde näitus

29. septembril avati Adamson-Ericu muuseumis (Lühike jalg 3) sügis-hooaja esimene väljapanek Silvi Kalda ja tema diplomantide näitus "1+21".

Väljas on valik 1967.—1992. aastani ERKI (Tallinna Kunstiülikooli) nahkehistöö kateedri õppejõuna töötanud maineka köitekunstniku Silvi Kalda loomingust koos 21 omanäolise noore autori töödega, kes nende aastate jooksul on tema diplomantidena lülitunud eesti, läti ja leedu kunstielu.

Näitus on värvikas ning mitmekesine. Esile kerkib eesti nahkehistöö traditsioonidest lähtuv täisnahkkõide, kuid on esindatud ka uudsem otsinguline suund. Eksperimenteeritakse vormi ja värviga ning jõutakse eriilmeliste mänguliste ja leidlike nahkobjektide ja pannoodeni. Väljas on ka akvarell ja kalligraafia. Näituse "1+21" kujundas Ene Ammer ja väljapaneku muuseumipoolne koordinaator on Ülle Kruus. Näitus on lahti 19. novembrini.

Näitus "1+21" on värvikas ja mitmekesine.

Fotod: Teet Malsroos

Jüri Arrak Sebra galeriis Tartus

Esmaspäeval avati Tartus Sebra galeriis Jüri Arraku näitus "Maali ja graafika kooselu".

Näituse pealkiri ütleb kaudsel kombel üsna palju: kolmeteistkümnest tööst on kõik peale ühe valminud sel aastal selleks näituseks ja neil on kunstnik ära kasutanud oma 1960-ndate ja 1970-ndate alguse graafika klišeesisid, ühitades linoolitükid väga huvitavatesse ja mõtlemapanevatesse kombinatsioonidesse olivärviga. Väljas on ka pool tosinat graafilist lehte. "Pealetungivast feminismist hoolimata on Jüri Arrak alati kõrgel hoidnud meheliku kunsti lippu," ütles näituse avamisel kunstiteadlane Enrico Talvistu. "Käesolev väljapanek esindab väga jõulist, elegantset, iseteadlikku ja maskuliinset kunsti." Jüri Arraku uusi töid saab vaadata oktoobrikuu lõpuni.

Avati ERM-i näitusemaja teine korrus

Hoolimata sellest, et valitsus on taas kord loobunud Eesti Rahva Muuseumi uue hoone ehituse finantseerimisest, oli muuseumi uuel direktoril Jaanus Plaadil ja rohkearvulisel publikul möödunud reedel põhjust rõõmu tunda: endises Tartu raudteeklubis, millest nüüdseks on saanud ERM-i näitusemaja, avati teine korrus, mille kolmes näitusesaalis on ligi nelisada ruutmeetrit ekspositsioonipinda. Erinevalt alumise korruse püsinäitusest on seda kavas kasutada vahelduvate näituste korraldamiseks. Seejärel avas rahvale ukseid teise korruse suur ülevaatenäitus "Aasta 1913 — kauge ja lähedane", mille on koostanud Ülle Jäe, Anu Järs, Taisi Kadarik ja kunstnik Piret Õunapuu. Tund hiljem avati samas veel teinegi näitus: "Minu mood tuleb tagasi". Sellel võib näha esinduslikku valikut baltisaksa moekunstniku Karin Grabby Matt-hiesen Baritschi 1940.—1950. aastate moejoonistest ja nende järgi valminud rõivanaidistest. Mõlemad näitused on lahti aasta lõpuni.

Eesti kunstnikud Göteborgis

Septembri- ja oktoobrikuul ilmestab Göteborgi kultuurielu märkimisväärselt ESTIVAL '95, mille algatajaks on Eesti Kultuuriühing Göteborgis ja sihiks tutvustada Lääne-Rootsi elanikele taasiseseisvunud Eesti kultuurielu kõige laiemas mõistes.

ESTIVAL-i kunstiprogramm on äärmiselt lai, hõlmates kodu-Eesti erinevaid kunstistruktuure. Nende hulgas sai Eesti Kunstimuuseum ettepaneku tutvustada Göteborgi Kunstimuuseumis väikese ülevaatenäitusega eesti uumat kunsti.

Pealkirja all "Wait, we'r loading" avatakse väljapanek 6. oktoobril Göteborgi Kunstimuuseumis. Näitusel osaleb kaksteist enimtuntud nooremat kunstnikku, kelle looming annab ülevaate vii-

mastel aastatel toimunud kujutava kunsti, installatsiooni, foto- ja videokunsti arengust. Göteborgi jõuab näiteks Mart Viljuse looming, Studio 22' atraktiivne videoinstallatsioon "Ruummeri", Ene-Liis Semperi Tallinnas 1994. a. ülimenukalt kulgenud videoinstallatsioon "Eesti kunsti maastikud (I). Kurvitz". Göteborgis eksponeeritakse ka Urmas Viigi installatsioon sarjast "Lastetuba" ja Eestis seni veel mitte esitatud Raul Rajangu ja Peeter M. Lauritsa fotosarja "Playboy House". Maalikunsti esindavad Kaido Ole ja Peeter Pere. Anu Kalmu kipsile trükitud graafikat ja Marko Mäetamme akrüülmaale graafikaks enam ei sõandaks nimetada. Esialgsete plaanide kohaselt esineb Göteborgis "Kuns-

tide ööl" performance'iga Jaan Toomik. Näitus kannab eksperimentaalkunsti pitserit, selle väiksus ei võimalda kahjuks mingit väljaarendatumat vaadet eesti kunsti probleemidele.

"Wait, we'r loading" ei ole arvutikask, vaid näituse kontekstis kirjeldab ta Eestis tekkinud eksperimentaalkunsti fenomeni. "Kui palju maksab arvuti või videokaamera?" küsib endalt noor kunstnik praegu ja nii jõuamegi pealkirja juurde. Näitust saadab buklett, mis tutvustab ka erinevate eesti autorite kunstiarvustusi. Näituse kujundaja Göteborgis on Peeter Pere.

EHA KOMISSAROV,
näituse "Wait, we'r loading"
kuraator

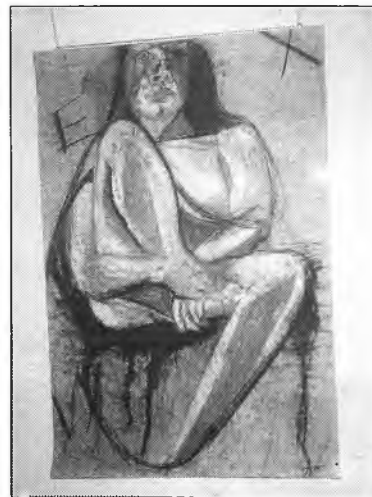
Kaks naist ja kaks meest Kastellaani maja galeriis

20. septembril avati Kastellaani maja galeriis näitus "Kaks naist ja kaks meest", mida saab vaadata 12. oktoobrini.

See on otsene järelkaja käesoleva aasta juunis-juulis samas toimunud rahvusvahelise malmskulptuuri sümposiumi väljapanekule. Vaid üks kahest naisest ja mehest, Benjamin Billingsley, ei võtnud sellest osa.

Ann Melanie, Ida-Carolina Ülikooli skulptuuriakademiaga magistrikraadiga lõpetanud kunstniku kõrvalhuvialaks on digitaalfoto. Pitsut forsseeritud värvigammaga Tallinna vanalinna vaadetes püüab ameeriklanna võimendada aja lastumise tunnetust.

D' Jean Jawrunneri suurefor-

D' Jean Jawrunneri aktietüüd.

maadilisi aktivisandeid iseloomustab joonistusrõõm ja -vabadus.

Ida-Carolina Ülikooli skulptuuriprofessor Carl Billingsley puulõigete seeria järgib kunstniku minimalistlikke taotlusi skulptuuris. Benjamin Billingsley avaldab end ekspressionismipärandit ümber töötades — mitmevärviliste autotportreede seeriat ja must-valges monotüüpias teostatud istuvaid figuure ühendab pingestatus objekti vaatlemises ja esitamisest.

Näitus on tervik, hoolimata sellest, et osalejate pildides avalduvad kardinaalselt erinevad suunited. Selle põhjuseks võib olla vahe- tu lähenemisviis, mis on sarnane kõikide nende piltidega suhtestumisel.

HANNO SOANS

Algas Estonia Teatri talveaia viies hooaeg

Estonia Teatri juurde kuuluv kammersaal alustas oma viiendat hooaega.

Talveaia direktori Viktoria Jagomäe sõnutsi toimus möödunud hooajal 251 üritust, millele lisandusid Estonia Seltsi ettevõtmised.

"Talveaeg on eelkõige tõsise ja kammermuusika saal. Kõrvuti akadeemiliste kontsertidega toimuvad ka Estonia solistide ja teiste muusikute juubeliõhtud, etendused (viimasel ajal on jäänud küll EMA ooperistuudio omad, kuhu kaasatakse ka teatri jõude, praegu on kavas ainult "Gianni Schicchi"), videoõhtutel tutvustatakse kuulsaid soliste või etendusi; nädalalõppudel on kogupereüritusi, kalendriga seotud ettevõtmisi (näiteks üheksast kontserdist koosnev sari "Elulõng", neist esimene on 7.oktoobril).

Talveaias koguneb kaks korda kuus meie vanim,

135-aastane Estonia Selts. 13. juuni on nurgakivi päev. 9. märts Estonia põlengu päev, tasuta sissepääsuga, mängime Verdi "Reekviemi". Traditsiooniks on ka Griegi päev 15. juunil. Sellest aastast alustame Heino Elleri päeva tähistamist 7. märtsil. Hooaja lõpul juunis on sari kontserte, mida varem nimetasime "Valgete ööde kontsertideks", tänavusel hooajal tulevad aga "Öö päeva kontserdid". Hooaega alustame alati rahvusvahelise muusikapäeva järgsel päeval. Seekord oli see Jaan Õunale pühendatud. Jätkasime tšehhi muusika festivali "Felicia" üritustega. Et ooperi- ja operetipublik on suur, hakkame tegema salongiõhtuid — "Ülle Ulla kokteilisalong", mida lavastab Mait Agu. Tuleb kolm kava, igähte esitatakse neli korda. Ulla on särelev isiksus, kes ühendab nii Estonia Teatrit kui ka prantsuse salongikultuuri."

FOTOMAILM

Eugène Atget (1857—1927)

Kui inimene võtab neljakümneselt kätte fotoaparaadi ning jääb sellega seotuks kuni surmani, on ilmselt tegemist saatusega. Kuni pöördmomendini oli Eugène Atget' elu läinud kuidagi poolikult, õiget rada otsides. Meremeheromantikast oli ta loobunud näitlejatöö kasuks, kuid õige pea tundus ka see roll talle perspektiivitu. Järgnes leivateenimine maalijana, kuid erilist edu ei tulnud sealgi. Ning siis, ühel kenal päeval — foto! Keskeas mehest sai vandersell. Oma elu kolm viimast aastakümnet pildistas Atget Pariisi, jäädvustas fotoplaadile tema argipäevase näo. Tagasihoidliku puukaameraga kadreeris ta 18x24 cm plaatidele bulvareid, skvääre, parke, maju, villasid... Sageli arvatakse, et Atget pildistaski vaid hooneid, tegelikult aga on ta teinud südamlikke fotosid ka inimestest, kesk- ja alamklassi pariislastest.

Küllap võime "oma linna laulikuid" leida teistestki riikidest ja mandritelt, XX saj. alguse Prantsusmaal aga oli Atget ilmselt kõigejärjekindlam ning andunud. Ja milline paradoks — tema töö tohtu maht sai üldsusele tuntuks alles Atget elu lõpuaastail.

Fotodokument — nii võiks nimetada Atget poolt 10 000 fotol jäädvustatud Pariisi portreed — on oma vahendituses ja lihtsuses imeilus, Atget'd ennast aga tuleks nimetada fotoaparaadiga Balzaciks.

PEETER TOOMING

Pariis.

Foto: Eugène Atget

Debora Vaarandi: Hea jääb enda teada

Eesti kultuurilehel on 55 aasta jooksul olnud 16 peatoimetajat. Neist vaid kaks on naised, Sirbi ja Vasara peatoimetaja 1941 ja 1944–1946 Debora Vaarandi ning Kultuurilehe praegune peatoimetaja Tiina Tammer, kes hiljuti omavahel esmakordselt kohtusid.

Vestlus toimus ajal, mil oli teravalt päevakorral Kultuurilehe kui iseseisva ajalehe kaotamine. Muidugi leidub Kultuurilehel palju toetajaid, tänu kellele see ajaleht ilmselt üldse alles jäi, kuid üllatavalt palju oli ründajaid, pahasoovlikkust, lausa valitset.

Selle taustal mõjus hingepalsamina Debora Vaarandi arutlus: *Ma olen üldse tähele pannud, et head sõna ei ütle keegi. Ei ka teie ajalehe kohta. No kes ütleks? See on aegade jooksul alati nii olnud. Ma ei mäleta Sirbi ja Vasara päevilt kunagi, et keegi seda kiitnud oleks. Nii on alati olnud ja ei maksa selle üle kõvasti kurvastada. Hea jääb ikka enda teada ja halb antakse välja.*

Tegelikult olen ma imestanud, miks naised sellesse ajalehte peatoimetajaks ei pandud. Ega ma tea, kas ükski naine seda kohta oleks tahtnudki. See on ikka üsna täbar koht. Et kõiki maitseid rahuldada ja soove täita.

ALGUS

Debora Vaarandi: Sirbi ja Vasara rasse sattusin tööle täiesti juhuslikult. Tutvusin Tartus ühes seltskonnas just Norrast saabunud Anton Vaarandiga. Tulin Tallinna elama ja äkki Anton Vaarandi leidis, et ma võiksin hakata tööle tollases Rahva Hääles. Olin siis 23-aastane. Kogemusi mul ei olnud ja ütlen täiesti puhtast südamest, et mina ajakirjanikuks üldse ei sobinud.

Olin nii kohutavalt inimarg, et ei julgenud kellegagi kontakti võtta. Tolleaegsesse Kuku klubisse ei pistnud ma oma ninagi — no kuidas mina sinna lähen, kui seal on igasugused kirjanikud ja kunstnikud koos. Näiteks Underile ja Adsonile ma ei julgenud ligilähedalegi minna.

Kes Sirbi ja Vasara loomise idee algataja oli, seda ma tõesti ei tea. Igatahes tehti see ülesandeks Anton Vaarandile, kes oli Noorte Hääle peatoimetaja. Kohakaasluse alusel sai temast ka Sirbi ja Vasara peatoimetaja. Mina olin siis samas tegevtoimetaja. Teatri-, muusika- ja kirjandusosakonnas oli igauhes üks inimene. Asusime Pikas tänavas, peatoimetajal oli üks väike

tuba, suurem tuba oli teistel toimetajatel, hiljem saime katusekambri ka juurde.

PEATOIMETAJA MURE

Kui ma 1941. aastal peatoimetajaks sain, oli alati üks ja kõige suurem mure, kuidas see leht ikka ja jälle valmis saada. See ei olnud mulle sugugi "nahka mööda" töö, ma ei teadnud midagi poliitilistest nõuetest, vene keelt ka ei osanud. Kuidagi vaistlikult, omaaenese tarkusega püüdsin hakkama saada. Eks noor inimene peab ennast muidugi ikka targemaks küll, kui ta tegelikult on. Aga mingil määral see isegi aitas.

Sel ajal oli väga tähtis roll naljaleheküljel.

Meil oli väga väike leht, kuid ühel viimastest külgedest alati karikatuurid ja vested. Neid tegid äärmiselt andekad mehed Gori ja Tiitus. See oli üks põhjus, mille pärast kindlasti lehte rohkem osteti.

Üldse läks leht müügis väga hästi, see oli uudne ja muidugi ka odav.

Eks haritlased olid ka siis kehvast seisusest. Kuid seda, et nad kaastööd poleks teha tahtnud, küll ei olnud.

SIRBI JA VASARA PEATOIMETAJA 1941 ja 1944—1946

Debora Vaarandi 1940. aastatel.

Fotod isiklikust arhiivist

PEATOIMETAJA TUNNE

Mul ei ole kunagi mingit erilist peatoimetaja tunnet olnud. Võib-olla pärast sõda oli natuke rohkem, kui kunstiklubis mõni inimene kaastööd pakkus või minuga niisama tutvuda soovis. Kõik oli ju alles välja kujunemata, õigeid seadusi ei olnud, palgad olid üsna väikesed.

Samas oli peatoimetajal muidugi tol ajal vaja ka majandusjuhataja olla. Aknaklaasid olid toimetuses kogu aeg katki ja valitses majanduslik viletsus. Tegelesin küll hea

meelega sõna ja raamatutega, kuid majandusandi mul tõesti ei olnud.

Kord püüdsin isegi Ajalehtede Kirjastuse ühe majandusülevaate ees pugeda, tegin mingisuguse õhtu, toimetuseleikmed olid ka kõik kohal. Tegime ülemale välja, et toimetustesse uut mööblit saada. See oli lihtsalt jubedus, kõigele lisaks osutus see tegelane veel poolkurdiks kah. Aga ega ta ei tahtnudki midagi kuulda.

Hiljem võtsin toimetustesse tööle majandusasju ajama oma venna Boris Trulli. Koos saime töötada vaid paar kuud, aga tean, et kui Boris oma memuaare kirjutaks, saaks sellest küll üks Šveijki-jutt. Uskumatud mälestused. Minul selliseid ei ole, olin ju peatoimetaja lühikest aega.

PEATOIMETAJA KOHVILKÄIGUD

1946. aasta märtsis jäin raskesti haigeks, olin kaua aega haiglas ja pärast seda ma ei ole enam kunagi ajakirjanik olnud. Nii et igal asjal on ikka head küljed kah. Pääsesin mulle sobimatust ametist, hiljem läks see amet veel koledamaks, tulid kõiksugused määrused ja pitsitamised. Minu aeg pärast sõda oli veel nii kaootiline, ei olnud veel õieti mingit sundust ja suunamist.

Kaks korda peatoimetajaks oleku jooksul kutsuti mind küll keskkomiteesse kohvile, kuid mina lihtsalt ei läinud sinna. Ja kutsujatel tuli vast midagi uut ette, igatahes nad unustasid, et mul oli nende juures käimata.

Ühel korral ma siiski bürool käi-

sin. Kui mulle määrati toimetaja asetäitjaks Juhan Smuul, pidi ta ametisse kinnitama. Mäletan, et suures ruumis istus laua otsas Vares-Barbarus, ümber laua oli tohutul palju inimesi. Barbarus küsis siis Juhani käest, kust see nimi Smuul on tulnud. Juhani oli siis nii uljas noor mees ja lapsik ka, et hakkas kohe suure uhkusega seletama, kuidas ordumeistri poolt ta esivanematele vabaduskirjad anti. Ega sellest midagi häda ei tulnud, aga koomiline oli see igatahes.

PEATOIMETAJA RÕÕM

Sirbi ja Vasara toimetamine oli muidugi ka omamoodi ilus. Ma ei olnud varem kusagil töötanud, see oli minu jaoks suur elamus. Oli omamoodi tore perenaise tunne, kui värskest trükist lõhnav ajaleht käes.

Nii ongi mul ühes luuletuses motiiv: kui trükikojas rotomasin hakkas töötama, hakkas suur mitmekordne maja võbelema. See tekitas liikuvat laeva tunde. Armastasin siis ühe toimetuseakna peal istuda ja merele vaadata. Muuseas, olen hiljem selles hoones käinud, kuid seda akent millegipärast üles ei leidnud. Kuid see peab kusagil alles olema.

PEATOIMETAJA SOOV

Aastaid olen Sirbi ja Vasara toimetuse kolleegiumis olnud, see oli minu jaoks väga kodune ring. Peatoimetajad vahetusid kiiresti, kuid toimetuse vaim ja põhi püsisid kogu aeg. Oli mingi eriline "vabade lõugade" atmosfäär, kus neid tööpoolest laskutati nii palju, kui kulus. Kui aga mõni uus peatoimetaja kohe hirmsasti rabama hakkas, siis ega sellel ka hästi ei läinud.

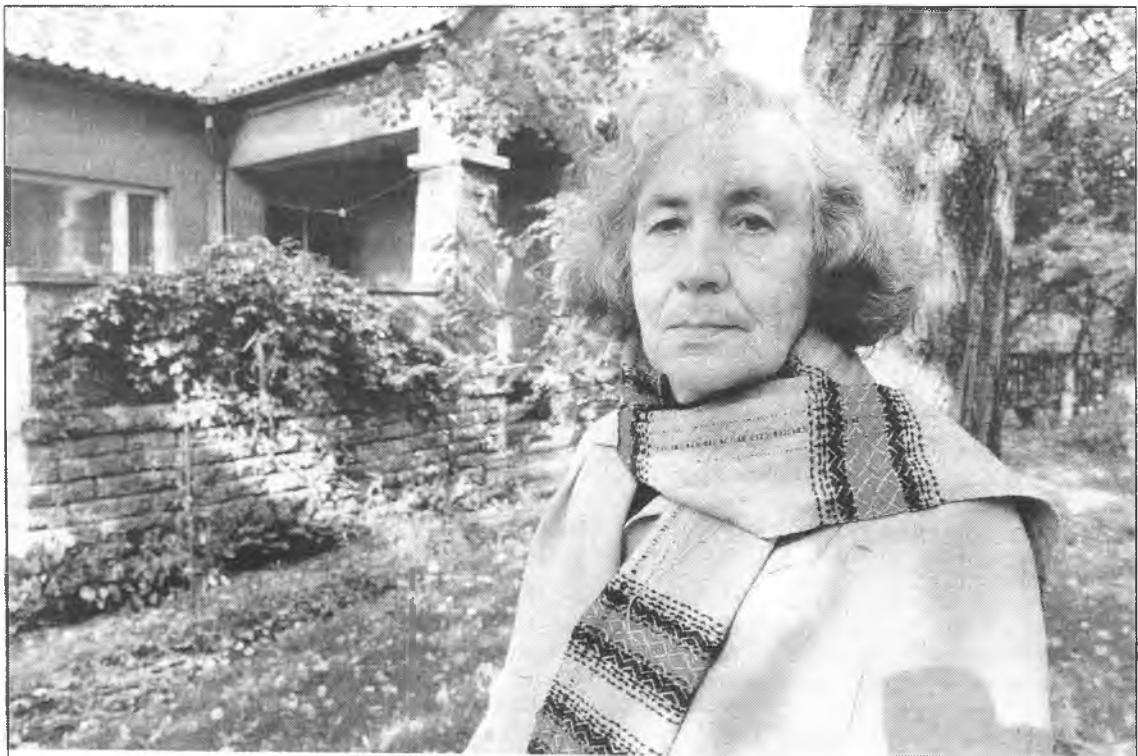
Omaette nähtusteks olid Sirbi ja Vasara peod, eriti siis, kui peatoimetaja oli Erni Lõbu. Tema oli oma nime vääriks, nii lusti täis ja lõbus.

Mina küll sooviksin, et Kultuurileht edasi elaks. Ja mitte sellepärast, et mul on seal oma vanad juured. Lihtsalt kahju, kui elu vaesemaks jääks. Kultuurimaastik ei tohiks ju ometi nii hirmus lagedaks jääda.

TIINA TAMMER

Paul Pinna ja Debora Vaarandi 1944. a sügisel.

Debora Vaarandi sai 1. oktoobril 79-aastaseks. Õnnitleme südamest.

Foto: Teet Malsroos

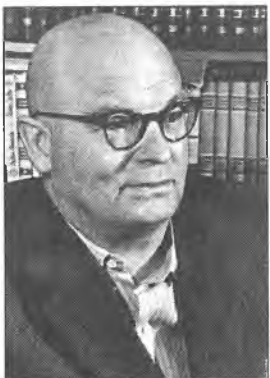

SIRBI JA VASARA, REEDE JA SIRBI PEATOIMETAJAD

PEATOIMETAJA VASTAB

Kultuurilehe toimetuse pöördus Sirbi ja Vasara, Reede ning Sirbi üheksa endise peatoimetaja poole väikese tähtpäevakohase küsitlusega. Järgnevalt küsimused ja toimetusele saanud vastused.

1. Kuidas sai teist peatoimetaja?
2. Kuidas te end sel ametikohal tundsite?
3. Kui vaba olite ajalehe toimetamisel?
4. Kui sageli ja mis põhjusel pidite oma tegevusest aru andma?
5. Milline olukord või juhtum peatoimetajana ei unune teil kunagi?
6. Kas tänases Eestis on vaja Kultuurilehte? Millist?

ANTON VAARANDI,
peatoimetaja
1940—1941.

DEBORA VAARANDI,
peatoimetaja
1941 ja 1944—1946.

OSKAR URGART,
peatoimetaja
1946—1947 ja 1948—1950.

ARNOLD TULIK,
peatoimetaja
1947—1948.

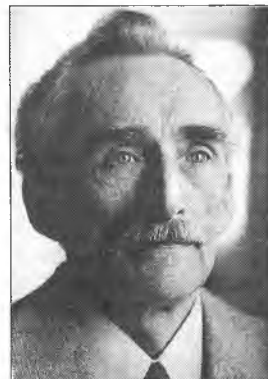
LEMBIT REMMELGAS,
peatoimetaja
1950—1953.

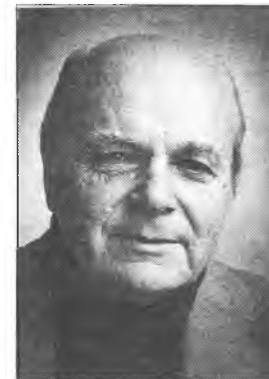
ANTS SAAR,
peatoimetaja
1953—1961.

OLAF UTT,
peatoimetaja
1961—1964.

HARALD SUISLEPP,
peatoimetaja
1964—1966.

KALJU UIBO,
peatoimetaja
1966—1969.

ERNI LÕBU,
peatoimetaja
1969—1975.

EDUARD TINN,
peatoimetaja
1975—1978.

VELLO POHLA,
peatoimetaja
1978—1980.

LEO LAKS,
peatoimetaja
1980—1983.

ILMAR RATTUS,
peatoimetaja
1983—1990.

TOOMAS KALL,
peatoimetaja
1990—1993.

OLAF UTT, Sirbi ja Vasara peatoimetaja 1961—1964.

1. Tolleaegsete tavade kohaselt tuli ettepanek EKP Keskkomiteelt. Sirbile oli toimetajat väga vaja, sest Ants Saare põhihuvi oli kandunud dokumentalistika valda, mis teda pikaks ajaks toimetusest eemale viis. Samas oli nähtavasti mu ajakirjanikutööd, samuti intensiivset tegutsemist kirjandus- ja teatrikriitikuna tähele pandud. Oma osa võis etendada ka see, et ma polnud siis (nagu hiljemgi) seotud mingite kultuuriinimeste kitsamate rühmitustega, mis lubas eeldada suuremat objektiivsust ja võimalust konsolideerida mitmekesisemat autorikonda.

Mäletan, et otsustada polnud mul kerge: kolimine on ju alati tülikas asi, liitati siis heauskse "peaga linna" patrioodi jaoks. Kuid iseseisvama ja huvidekohase töö välja-vaade meelitas. Pealegi olin Edasis olnud parasjagu nii kaua, et töösse ähvardas sügeneda rutiini.

2. Väga hästi. Küllap oli ka heledamaid ja pilvisemaid päevi, aga tagantjärele meenub see elulõik ühe rõõmsamana. Töökaaslased olid sümpaatsed, toimetuses valit-

ses hea perekondlik atmosfäär. Ja mis kõige olulisem: tundus, et leht muutus elavamaks, probleemikamaks, otsingulisemaks ja oma aja olude kohta parlamentaarsemaks, avatumaks erinevate vaatenurkade ja seisukohtade jaoks. Küllap põhjustas just see ka Sirbi loetavuse kasvu ja laiema lugejaskonna aktiivsema pöördumise lehe poole oma arvamuste, seisukohtade ja ettepanekute avaldamiseks.

3. Arvan, et oma aja üldisemates ja enda toleaegsete arusaamade piirides isegi üllatavalt vaba. Sulaperiood ei olnud siiski veel möödas ja nähtavasti anti noorele toimetajale üht-teist ka andeks — lootuses, et ta veel "kasvab". Reede hommikuti oli ju natuke kõhe võtta telefonitoru: kaunis sageli kostis sealt tuttav hää Võiudu väljaku tuntud hoone seitsmendalt korrusel, kusjuures enamasti oli tegu nurinaga mõne kirjutise või seisukoha avaldamise üle. Kuid etteheited olid tavaliselt subjektiivset laadi ja puudutasid pisiasju, viimata tõsisemate konfliktideni, korralikust peapesust rääkimata. Valvsa(te) lugeja(te) olemasolu need vestlused siiski unustada ei lasknud.

4. Osalt on sellele vastatud juba eespool. Mäletan veel toimetuse

tööplaanide aktiivset arutamist kultuuriministeeriumi kolleegiumil ja esinemisi loomeliitude juhatuste ees. Viimased toimusid harilikult minu algatusel ja teenisid eeskätt koostöö tihendamise ning vastastikuse informeerimise eesmärki. Kuigi üksikjuhtudel ei puudunud ka teravused.

5. —

6. Kahtlemata oleks meeldiv, kui Kultuurileht säiliks ega osutuks viimase poolsajandi järjekordseks "liialduseks". Toimetuse ahtaid võimalusi teades ei tahaks ma teda eriti arvustada. Kuid lugejana sooviksin küll erksamalt mõtteliikumist ja poleemilist vaimu, sõnasärtu, vaidlusi, süvitsi lähenemist tänase elu rohketele valuliste probleemidele. Ja kõike seda mitte üksnes kunstkultuuri raamides, vaid kogu meie ühiskonna elu ning suundumusi silmas pidades. Ja muidugi rohkem erksa sotsiaalse närviga sõnasuutlikke autoreid erinevatelt elualadelt. Lõpuks ongi see vist lehe püsimise ja populaarsuse parim garantii.

VELLO POHLA, Sirbi ja Vasara peatoimetaja 1978—1980.

1. Missioonitundest. Neli aastat olin töötanud keskkomitee kultuuriosakonnas, kuulusin nooremapoolsetest meestest kujunenud Vaino Väljase ajutrusti. Ideoloogiasekretär nõustus minu sooviga minna Kultuurilehe toimetajaks. Lootsin lehe kaudu kujundada teatud poliitilist ja vaimset suunda.

2. Need olid minu elu ilusad hetked. Toimetaja töö sobis mulle, võtsin seda väga tõsiselt, samas oli toimetuses ja kolleegiumis ka inimesi, kes tahtsid lehte teha emotsioonide, mitte aga arukuse, enesedistsipliini ja poliitilise sihiteadvuse toel. Mitte kõigile ei olnud toimetaja püüdlused mõistetavad.

3. Mulle kuulus Väljase usaldus. Toimisin oma parima äratundmise järgi, arvestades ka mõttekaaslaste soovitusi. Paradoks: kuna lähtusin avaramast informatsioonist ja olukorra kollektiivsest süvaanalüüsist, tundsin ennast toimetajana täiesti vabana. Olin enesekindel ja radikaalne.

4. Mitte alati ei olnud Väljase minuga nõus, kuid meie vestlused olid tavaliselt sõbralikud. Kaks kor-

da arutas kultuuriosakonna juhtkond (saabunud signaalide põhjal) lehe tööd üsna kriitiliselt. Karl Vaino tulekuga hakkasid toimetuse kohale kogunema mustad pilved.

5. ENSV aastapäeva numbris ei nõustunud ma asendama lehe värvikujundust. See oli formaalseks põhjuseks, et mind büroo ette kutsuda. Väljas oli juba saadetud "asumisele" Venetsueelasse. Uue ideoloogiasekretäri Rein Ristlaane jõulisel juhtimisel peksis igauks, kes tahtis. Keegi ei öelnud mu kaitseks sõnagi. Mind kõrvaldati avalikust elust peaaegu kaheksaks aastaks.

6. Ligi 4/5 eestlastest on praegu hüljatud. Eriti maarahva, laste ja vanade ning kultuuriala inimeste üle on majanduslik ja poliitiline vägivald. Rahvas on nõutu ja alistunud. Eestimaa on justkui kadunud. Kaks monopolset parempoolset päevalehte on haaramas meedia-voimu. Nüüd on Kultuurilehel jälle täita missioon hoida meid uue — seekord Lääne — ülemvoimu eest, esitada protesti ja alternatiivi, säilitada vaimset sõltumatust ning tagada sõnavabadus erinevatele arvamustele. Kultuurileht ei tohi kaduda, nagu ei tohi kaduda maa ja rahvaski ning tema isesus (identiteet)!

LEO LAKS, Sirbi ja Vasara peatoimetaja 1980—1983.

1. Sirp ja Vasar oli teatud-tuntud protestimeelsuse kandjana. Näda-
lalehele kuulus lugejaskonna poo-
lehoid, kuid võimukoridorides oli
suhtumine teine. Seepärast oli S ja V
toimetajaks olemisel natuke "sitsi-
direktori" maiku man. Nad vahetu-
sid tihehemi kui mujal ja harva
omalgatuslikus korras. Minu eel-
käija lasi ENSV 40.aastapäeva
numbri välja sinise lisavärviga, mis
koos valge paberi ja musta trükiga
andis tuttava värvikombinatsiooni.
Juhtusin olema üks asenduskandi-
daatidest, kes järele andis.

2. Paremini kui paljudes ameti-
tes enne ja pärast. Arvan, et toime-
tus oli oma taotlustes ja suundu-
mistes hästi üksmeelne, ehkki seda
kusil kunagi alla ei kriipsutatud.
Tehti meeskonnatööd, kus toimetaja-
l oli eestseisja roll.

3. Kui uskuda, et vabadus on
tunnetatud paratamatus, siis küll-
altki vabalt. Tuli aduda lubatavuse
piire ja kasutada olemasolevaid
võimalusi seinast seinani. Kuidas
toimetusel see korda läks, seda hin-
dasid lugejad.

4. Olid kuuplaanid, olid kvarta-
liplaanid, poolaastaplaanid, täht-
sündmuste kohta temaatilised
plaanid, mida kõnepruugis kohvi-
tamiseks või vaibale kustumiseks
nimetati, tuli samuti ette, kuid reeg-
lina jäid need arutamised viiki.

5. Niisuguseid asju on muidugi
palju. Pikka aega seisid tollal päe-
vakorras nn. 40 kiri ja selle kaas-
ning järelnähtused. Selle kirja aines
puudutas ju S ja V märksa enam
teistest väljaannetest. Hulk kultuuri-
riinimeste nimesid kadus mõneks
ajaks avalikkuse silmst. Mäletan,
et näiteks üheks peasüüdlaseks
tembeldatud Jaan Kaplinski võis
pärast vaheaega oma nime pisisõ-
numi alt lugeda just S ja V veergu-

delt. Sellega oli mahavaikimise
müür läbi murtud.

Muigega mäletan, kuidas S ja V
toimetus saavutas ainulaadse trü-
kiväljaandena suures NL-s NLKP
KK Poliitbüroo otsuse, millega väi-
kese väljaande numbri honorari-
fondi suurendati. Meie rõõmuks
tehti Moskvast veel tilluke viga ja
küsitud 200 lisarubla asemel kirju-
tati otsusesse 200 protsenti.

6. Olen veendunud, et eesti rah-
vas ja tema kultuur, mis on eestluse
kestmise peamisi alustalasid, vajab
Kultuurilehte niihästi selle vald-
konna kujundaja, nõustaja kui ka
registraatori ja ajaraamatu pidaja-
na. Üks toonaseid sotsioloogilisi
uurimusi kinnitas, et 53 protsenti S
ja V lugejatest säilitab pärast läbilu-
gemist lehe kas tervenisti või välja-
löigetena vähemalt. Sellel lehel on
tavaliselt pikem eluiga.

Lisaksin veel, et sõjaeelses Eestis
üritati korduvalt Loomingu kõrva-
le laia kandepinnaga perioodilist
väljaannet asutada, kuid need osu-
tusid lühiajalisteks. Seda väärtusli-
kum on neil päevil 55-aastaseks
saava Kultuurilehe traditsioon. En-
diselt lehetegijalt parimad soovid
Kultuurilehele tema võitluses kest-
majäämise eest. Seda ei vaja niivõrd
Kultuurilehe toimetuse, kui eesti
rahvas.

ILMAR RATTUS, Reede peatoimetaja 1983—1990.

1. Täiesti ootamatult. Olin Tartu
Edasi peatoimetaja. Ühel päeval
kutsuti mind "valgesse majja" ja
teatati, et kuna Sirbi ja Vasara seni-
ne juht Leo Laks läheb tööle Minist-
rite Nõukogusse, vajab leht kiiresti
peatoimetajat, ja nimelt mind. Mulle
meeldis Edasis, puiklesin vastu.
Viitasin näiteks radikuliidile, mida
ravis Tartu spordiarst Toomas Savi.
Kõik tulutult. Mulle kinnitati, et

loomeliidud toetavad mu kandida-
tuuri. Jäin nõusse, teades, et asi oli
juba niikuinii otsustatud. Muidugi
pidin nõustudes uskuma, et saan
hakkama kellegi taldu lakkumata.
Aimasin, mis raskused ootavad,
kuid samas töotas see põnevust,
millela on igav elada.

2. Päril kindlalt ei tundnud end
ühelgi perioodil, aga kõige raskem
oli esimene aasta. Olin ju ikkagi
"sissetoodu", siit paljude põhjen-
datud umbusk. Mõnikord tuli kor-
raga olla mitme tule vahel, mis võib
olla küll huvitav, kuid pole kuigi
mugav. Ajapikku hakkasin tunda
järjest rohkem prominentsete
kultuuriinimeste tuge; mida roh-
kem mind toetati, seda rohkem
hakkas kõõritama "valge maja".
Aga seda raskem oli neil minust
vabaneda. Lahkumisavalduse and-
sin siis, kui mind lahti kangutada
polnud enam võimalik. Ja ega siis
katsutudki, Karl Vaino oli läinud —
ja Sirp andis tema kukutamisse jõu-
kohase panuse.

3. Suhteliselt vabamaks läks al-
les pärast loomeliitude ühispleenu-
mit kevadel 1988, ehkki ka pärast
seda üritati mulle ette öelda (nt.
kuidas pleenumit kajastada). Aga
kui ma nõudsin kirjalikke korral-
dusi, siis neid ei tahetud anda. Mui-
de, ka varem olin korduvalt nõud-
nud kirjalikke korraldusi, eriti
Glavltilt, see päästis mõnegi loo.

Ent tööandjast pole keegi kunagi
vaba. Seda näeme ka Eesti Sõnu-
mite—Rahva Hääle saatusest.
Minu kinnitas ametisse EKP KK
büroo, palga määras Ministrite
Nõukogu, palka maksis Perioodi-
ka, vormiliselt allusin kultuurimi-
nisteeriumile... Mingil määral segas
vaba olemist ka see, et aeg-ajalt
oli erisoove loomeliitudel, kuni me
ükskord otsustasime loobuda hää-
lekandja staatusest. Nii et 1990. a.
lehe sisu dikteerijaid enam ei olnud
(üksiküritajaid ma ei arvesta).

4. Kuni "Laulva revolutsiooni-
ni" alatasa, mõnikord mitu korda

nädalas. Enamasti tähendas
aruandmine peapesu vastuvõt-
mist. Põhjuseks muidugi ajalehes
ilmunud materjalid. Lehele kirjuta-
jad (ja joonistajad) olid enamasti
julged inimesed, paraku pidin nende
vallatuste eest aru andma peatoi-
metaja, ent kui asi palavaks läks,
astusid need inimesed mõnigi kord
toimetuse kaitseks välja. Paljudel
neist oli pealejulguse ka autoriteeti.
Autoriteetsetest inimestest koosnes
ka toimetuse kolleegium, mis kor-
duvalt pakkus end peatoimetajaga
vastutust jagama. Heinz Valku,
Mikk Mikiveri, Kaljo Kiiska, Aksel
Tamme, Jaan Räätsa jt. pole ka ta-
gantjärele liigne tänada. Tänuga
mäletan ka Edasit, mille toetavat
küünarnukki tundsin eriti rasketel
hetkedel.

5. Sirbis töötatud peaaegu ka-
heksa aasta jooksul juhtus palju
mäletamisväärselt (ilusat, koledat,
naljakat, kurba). Kustumatu elamu-
s oli Priit Pärna karikatuuri "Sit-
ta kah!" arutamine ja minu karista-
mine EKP KK bürool mais 1987.
Täielik komet.

Või aasta enne seda olnud epi-
sood Draamateatri saalis, kui Rein
Ristlaan mul pingirea vahel kuue-
nõobist kinni võttis ja valjul häälel
ütles: "Suur tänu, seltsimees Rat-
tus, Holger Puki eest!" (Pukk oli
kirjutanud taunivalt venekeelsest
teenindamisest Eestis.) Järgmisel
päeval helistas mulle Tiit Made, kes
naeris südamest — ideoloogiasek-
retäri avaldus oli üle saali ära kost-
nud. Või... Aga unustamatut leiaks
terve raamatu jagu. Paraku varas-
tati 1988.a. ära mitu vihikut mu
päevikuid, kus konkreetset kuu-
päevad ja muud faktid seess...

6. Kultuurilehte on minu arva-
tes vaja ka tänases Eestis. Mõistagi
teistsugust, kui oli minuaegne. Aga
millist? Head ja loetavat. Ma saan
aru küll, et nende kahe omaduse
ühendamine tänase päeva kultuuri-
lehes on kui mitte võimatu, siis
ülimalt raske.

TOOMAS KALL, Sirbi peatoimetaja 1990—1993.

1. Valiti.
2. Hästi.
3. Vaba.
4. Harva. Ainus põhjus: Kirjani-
ke Liidu juhatuse koosoleku päeva-
korras oli niisugune punkt.
5. Ühel päeval ei tulnud ma töö-
ga toime, lõpetasin hilja. Oli pime
sügisõhtu. Sõitsin Toompuiestee
maja hoovi pealt välja. Tee ääres
lamas keegi. Läksin, vaatasin lähe-
malt. Miilits. Surnud. Helistasin.
Miilitsad tulid, nuusutasid kolleegi
lähemalt. Juua täis. Viskasid autos-
se, viisid minema. "Spasibo" ei
öelnud mulle keegi. Üldse oligi nii,
et ega peatoimetajat ei tänutud.
Muidugi, polnud ka, mille eest.
6. Tänase Eesti kohta ei oskagi
öelda. Võib-olla tõesti ei ole vaja.
Aga homses Eestis võib tekkida
olukord, et üldisest allakäigust ja
vaimsest mandumisest pääsemi-
seks tuleks rakendada kõik abi-
nõud, kaasa arvatud kultuurileht.
Siis oleks ju hea, kui ta oleks juba
olemas.

KALJU UIBO, Sirbi ja Vasara peatoimetaja 1966—1969.

Mul ei olnud vähimatki illusioo-
ni ega ka angest karjäärihimu, kui
nõustusin 1966 aastal hakkama Sir-
bi toimetajaks. Oli ju ammu teada,
et see amet pole meelakkumine,
vaid ennetamine kaelamurdmise
koht. Sirpi asudes uskusin ma tõe-
sti, et mul õnnestub eesti kultuuri
huvides midagi kasulikku ära teha.
(Ärgu mõistetagu seda tagantjärele
eneseupitamisena.)

Noil okupatsiooniaastail oli toi-
metaja eelkõige puhvriks või amori-
satoriks haamri ja alasi vahel.
Kui loomeinimeste suhtes püüti
ajada rohkem präänikupoliitikat,
siis toimetaja oli sagedamini peksu-
poiss, kui ta just eriti sõnakuulelik,
ettevaatlik või osav laveerija ei ol-
nud.

Meil kujunes toimetuses hea ja
usalduslik õhkkond: Andres Ehin,
Endel Mallene, Endel Link, Ressi
Kaera, Heljo Ernesaks, Ene Mare-
mäe. Ja muidugi toimetuse raudva-
ra Boris Trull ("Toimetajad tulevad
ja lähevad, Trull jääb..."), kuigi ka
tema ei olnud pühak. Meie vaim-
seks kreedoks sai, ehkki me seda
kusagil ei formuleerinud ega sellest
konkreetselt rääkinudki, illusoorne
"inimnäoline sotsialism", võimalik-
ult avaram loominguvabadus (R.
Garaudy "piirideta realism") ja
üksmeelne vastuseis venestamise-
le. Praktikas kujunes käitumisreeg-
lik ajada asju nii, et hundid sõonud
ja lambad terved. Paar korda saime
ülevaltpoolt isegi kiita — nagu näi-
teks siis, kui ühe revolutsioonitäh-
päeva numbrisse olime tellinud Ott
Koolilt huvitava loo Lenini autoju-
hist, eestlasest Viktor Salmist
("Vaata niisuke materjalid tarvis

vaja rohkem..."). Selliste arvel võis
nurisemata avaldada ka ofitsiaal-
selt seisukohalt artikleid Lääne
uuea aja vaimuelust ja kunsti-
teooriast (Ortega y Gasset ilma
"kriitilise suhtumiseta", Alain Rob-
be-Grillet, Hans Magnus Enzens-
berger, Vaclav Havel jt.) struktura-
list, semiootikast jms. Ühel päe-
val tõi Lembit Remmelgas toime-
tusse detektiiv Cannoni väljanäge-
misega tšehhi literaadid, kes jutustas
mitu tundi oma kodumaal toimu-
vast. Lahkudes kinkis ta mõned Li-
teraturnia Listi numbrid. Ühes
neist oli karikatuur: hiiglasuur
karu tagumik, kuhu piitsaga aetak-
se erinevas rahvaides mehikesi.
Üks aga, Tšehhoslovakkia rahvus-
lippu lehvitatav, ei taha mitte kuidagi
minna, tõrgub ja tõrgub...

Esimene prohmkas juhtus juba
poole aasta pärast, kui avaldasime
Arvi Siia luuletuse "Lasteiatädi",
milles oli juttu lasteiatädi Mašast,
kes kõnnitab nõori otsas oma väik-
seid kasvandikke loomaaeda. See
oli keskpärane ja võib-olla koguni
alla Siia tasetki, aga kust sa neid
ainult häid ikka alati võtad! Järgmi-
sel nädalal läks ootamatult märu-
liks. "Valgest majast" helistati ja
küstiti, kas ma seda luuletust luge-
sin? "Muidugi lugesin." "Aga vär-
siridade esimesi tähti ülevalt alla?"
"Ei, milles asi?" "See on nõukogu-
devastane luuletus!" Järgnes välja-
kutsumine EKP Keskkomitee bü-
roole ja noomitus. (Ülevalt alla võis
paari värsirea esimestest tähtedest
välja lugeda: RAHVAS KOGU
TÕDE, 1967, 10. III).

Teine noomitus tuli ligi aasta hil-
jem, kui olime avaldanud Debora
Vaarandi pikema DDR-i reisikirja.
Selle ilmutusest oli juba möödu-
nud mitu kuud, kui välg sisse löi.
Telefonikõne: "Olete hakkama saa-
nud rahvusvahelise skandaaliga,

laimanud sõbraliku sotsialistliku
maa kultuuri." Tuli välja, et disk-
reetsusega tuntud poetessi reisikir-
jas oli paar lõiku ka DDR-i teatrist
ja autori põgus isiklik mulje, et seal
ei ole praegusel ajal sääraseid mar-
kanteid dramaturge nagu F. Dür-
renmatt või M. Frisch Läänes. Mingi-
diki diplomaatilisi kanaleid pidi
jõudis protestidemarš Moskvasse
ja sealt langeva keha lisajõuga siia
Tallinna. Jälle büroo, jälle noomi-
tus. Pidi ikka olema paranoialik
alaväärsuskompleks ja roomav
truualamlikkus, et mingile süütule
isiklikule arvamusel nii haiglaste
tundlikkusega reageerida — nii
seal, Berliinis, kui ka siin, Tallinnas.

Oli tunda, et pea kohale hakkab
kuhuma süingeid pilvi, kuid meie
jatkasime vanas vaimus, kui ustav
parteisõdur Eduard Päll (rahu
tema põrmule!) tõi ühel päeval toi-
metusse oma mammutartikli "Ek-
sistentsialismist, absurdismist
[...]", milles ta heitis Arvo Valtonile,
Mati Undile ja Endel Nirgile ette
eksistentsialismi levitamist.

Pälli peamiseks ründeobjektiks
oli Arvo Valtoni novellikogu "Ra-
taste vahel", milles ta nägi nõuko-
gude tegelikkuse moonutatud ku-
jutamist eksistentsialistliku absur-
di ja võõrandumise (*Entfremdung*)
vaimus. Ühiskondlikule omandile
rajanavas sotsialistlikus ühiskon-
nas aga võõrandumisahtust ei ek-
sisteerivat ja inimese ning ühiskon-
na vahel pidavat valitsema har-
moonilised suhted.

Kuivõrd oli olemas oht, et sellele
võivad järgneda veelgi rägimad
süüdistused "kodanliku ideoloogia
diversioonis", püüdsime esialgu
seda artiklit mõne aja marineerida
ja ühtaegu organiseerida nii-öelda
vastulööki. Jälle helistamised: miks
me summutame kriitikat. Eduard
Pälli artikkel ilmus ja seejärel ilmus

ka Tartu filosoofi Rem Blumi artik-
kel, milles näidati veenvalt Eduard
Pälli ebapädevust marksistlikus fi-
losoofias. Rem Blum tugines Marxi
varastele teostele ja näitas, et võõ-
randumine kui nähtus tekkis juba
aastatuhandeid tagasi koos erao-
manduse ja klassiühiskonna tekki-
misega ja püsib jäänukina ka veel
sotsialistlikus ühiskonnas. Paar nä-
dalat hiljem tõi väsimatu Päll uue
mammutartikli, milles jätkas häm-
mastava visadusega oma seisukoh-
tade õigustamist. Seekord otsusta-
sime selle küll kohe avaldada, kuid
panime artikli juurde toimetuse
kommentaari (hoolimata elutarga
Trulli hoiatusest), et kuigi toimetuse
autori seisukohti ei jaga, otsustasi-
me selle avaldada kui väljakutse
mõttevahetuseks. Kommentaari li-
samisega tegime taktikalise vea,
andes aluse süüdistusteks, nagu
oleksime autorit juba ette diskredi-
teerinud.

Kuna Eduard Pälliga vaidlemi-
ne tolleaegsete mängureeglite ko-
haselt eeldanuks kõrgemaseme-
list ekvilibristikat ja demagoogiat,
tõestamaks kõnealuste kirjanike
teoste "ideoloogilist puhtust", tuli
meie pingutustest hoolimata vas-
tuartikleid visalt. Neid püüdis aga
igaks juhaks juba eos ennetada
ideoloogiasekretär L. Lentsman,
pannes taas bürooistungi päeva-
korda minu kui toimetaja perso-
naalküsimuse.

Kiiruga kokkuklopsitud ja
peaaegu kirjaoskamatus "sprav-
kas" (ilmselt oli mööda mindud
kultuuriosakonnast) ja paaris sõna-
võtus rõhutati minu juba olemaso-
levaid noomitusi ja süüdistati mind
kriitika ja loomingulise vabaduse
lämmatamise katses ning veel mit-
mes muus patus, garneeringuks
mõned väljavõtted "formalistli-
kest" kunstiarvustustest. Kirjanike

esindajana oli bürooistungile kut-
situd Aadu Hint, kes leidis, et toi-
metus oli talitanud nagu poksikoh-
tunik, kes selle asemel, et matši era-
pooletu arbitrina juhtida, läks ise
ühele võistlejale kallale.

Sel bürooistungil anti mulle vali
noomitus koos toimetajakohalt val-
landamisega. Üks bürooliikmeid
(vist Nikolai Johanson?) tegi ettepa-
neku mind parteist välja heita. Bü-
rooistung Johannes Kabiini juhtimi-
sel lükkas selle ettepaneku tagasi.
Kahjuks! Nüüd oleksin olnud pu-
has poiss. Tol päeval, nagu mitmel
korral varemgi, tundsin end roh-
kem Valtoni absurdiolukorras, kui
tema "Mees rohelise seljakotiga"
või mees, kes tahtis porilombist
kalu püüda.

Paari kuu jooksul pidid Sirbist
lahkuma ka Andres Ehin ja Endel
Mallene. Hruštšovi sulaperioodi
lõppemise lainetused hakkasid
jõudma Eestisse.

TIINA TAMMER,
Kultuurilehe peatoimetaja
1993. a. alates.
Kommenteerin
viie aasta pärast.

"Rohkem jutustavust"/"More representation" on pealkiri, mida kannab Silja Rantaneni kureeritud nelja noore kunstniku näitus Helsingis Amos Andersoni muuseumis. Miks rohkem jutustavust? Alates impressionismist on peetud jutustavust-literatuurust taunitavaks ning enamikule on see üldlevinud arusaam. Neli noort kunstnikku on aga jutustavat laadi kasutavad kunstnikud, kelle töödes on tähtsam teatava sõnumi või jutustuse edastamine kui puhas värviluu või vormitäiuslikkus. Asjad, millest nad räägivad, on lihtsad igapäevaelu detailid. Need on nii tavalised, et tunduvad seetõttu ebanormaalsena. Ebanormaalne on ka see, et kunstnikud jutustavad. Üks näituse eesmärke ongi kummutada kirjelduse taunitavust.

Hannele Kumpulainen.
Juuksed ilusti ees.

Kui omal ajal kunstimaailm literatuursuse halvaks kuulutas, oli selleks mõjuv põhjus. Tol ajal saatsid uusi kunstinähtusi verbaalsed põhjendused, mis sel hetkel olid õigustatud. Lähtuti kujutatava välistest vormiomadustest, sisemistele külgedele tähelepanu pööramine ei olnud hea. Nüüd on aeg muutunud, teisenenud peaks olema ka meie suhtumine literatuursusesse kujutatavas kunstis (julgesin kasutada seda sõna, teades tema halvamaigulisust). Mina ei näe küll midagi halba, kui maalikunstnik tahab oma maalidega kommunikeeruda mitte ainult esteetiliselt tasandil. Kogu meid ümbritsev keskkond on täis meeldivalt ilusaid värvipunkte, millest esteetiliselt elamust saada, selleks ei pea enam minema kunstinäitusele. Ma lähen sinna, et saada elamus — seda aga ei pea saama ainult ilust. Ma tahan näha hoopis rohkem, mis kunstnikul mulle öelda on. Ja kui tal sõnumit ei ole, tundub näitus igav ning mõtetu. Ilmselt on see haigus, et inimene tahab kogu aeg midagi teada saada. Kaunite värvide kokkusobitamises ja kolmnurkade joonistamises ei ole antud ajahetkel minu jaoks midagi uut, seda võib kasutada kui õppevahendit maitse arendamisel ja käsitöölise oskuste saavutamiseks.

Hannele Kumpulainen on noor

Soome maalikunstnik, kes alustas 80-ndate lõpul, ometi on ta suhteliselt vähe tuntud. Tema jutustavad kompositsioonid, millel hele-tumeduse käsitlemine ja figuuride kummalised rakursid meenutavad vahel barokseid maale ning siis jälle keskaegseid freskosid, on täis irooniat. Maal taevasse tõusva Kristusega korvpallirõnga kohal meenutab El Greco teoseid. Pisut naiselikumad on tema "pereelu" teemad, aines on lihtsalt sobivam naiskunstnikule, ent jutustuses olev iroonia ei kao kusagile.

Kolm ülejäänut — Carl Nyström, Karin Ohlin ja Nina von Schmalensee — on Rootsist, neid ühendab lähtumine installatsioonist. Ometi ei ole nende teosed installatsioonid, vaid objektid. Need on sageli tavalised esemed, mille kummalist detaili- ja nüansirohket maailma enamasti tähele ei panda. Ja ometi ei ole need needsamad esemed, mis meid saadavad. Nii ei ole Karin Ohlini klaver ruumi unustatud vaikiv klaver, mida keegi kunagi ei mängi ja milliseid väga paljudes kodudes leidub. See ongi vaikiv klaver, puust objekt, mille klahvid iial ühtegi heli kuuldavale tuua ei saa. Kolmemeetrisele statiivil on puust treititud fotoaparaat, mis näeb samuti välja nagu päris, aga...

Nina von Schmalensee läheb veelgi kaugemale. Ta valmistas

mudeleid, mida ta ka mudeliteks nimetab, ning siis veel omakorda neid objekte maalides kujutab — nii jutustab ta meile ühe loo kaks korda. Tema lihtsad maalid ei jäta meile hetkekski kahtlust, mida seal kujutatakse, on need siis paberkaunistused või mingi koridor. Kõik on maalitud realistlikult, nad mõjuvad helgete pühapiltidena, ent ometi peitub seal iroonia inimkonna aadressil.

Carl Nyströmi töö kuulub kesk-konnakunsti valdkonda. Stockholm Kaunite Kunstide Akadeemia tudengite ateljeed on juba sada aastat käinud käest kätte, ning iga uus-tulnuk peab võitma eelkäijatest mahajäänud aura. Nii otsustaski Nyström teha oma ateljeest kolmemõõtmelise pidevalt muutuva kunstiteose, mis sarnaneks tõepoolest tavalise kunstitudengi tööruumiga. Materjal, mida ta teostamiseks kasutas, oli lihtne mööbel, kirjutusmasin, mõni peegel, lõuendiraam jne. Iga päev midagi muutes elas see töö oma elu, vaatavad sisenid kunstniku igapäevamaailma, tundes end häirijana. Näitusel on sellesama töö rekonstruktsioon, samuti muutuva ja oma elu elav. Töö pidev muutumine mõjutab ka teisi teoseid nõnda, et nad kohati tunduvadki muutuvat. Nii on mul lootus, et tumm klaver ühel päeval mängiva vastu vahetatakse ja uus külas-

taja leiab end silmitsi tõelise klaveriga.

Meenutuseks üks Eestis oma elu elanud näitus. Jaan Toomiku näitusel Kunstihoone salongis 1993. aastal said külastajad, kes seal rohkem kui korra käisid, iga päev isesuguse elamuse. Mäletan, et tookord tekitas see mõnes segadust.

Kunstniku peas on pidevalt muutuva ideid. Kunstiteose loomine on protsess, mõnel juhul haaratakse vaataja sellesse tegevusse, nagu tegi Carl Nyström. Põhjus, miks ma näitusest kirjutasin, on lihtne: selle näituse jäburus oli juba piisavalt huvitav, et tähelepanu pälvida.

Meenub üks kevadine sõnavõtt kunstiülikoolis, kus prof. Enno Ootsing kaitses tahvelmaali ajaliste kujutatavate kunstide (videod) eest. Tal oli tõeliselt kahju videokunstnikest, kelle töid vaataja lõpuni ei viitsi vaadata, kuivõrd see võtab aega, aga pildi võivat ära vaadata hetkega. "Lihtsalt pildi" võib tõesti vaadata ära hetkega. Ka pidevalt ajas muutuva teose võib ära vaadata hetkega, saades sellest hetkeelamuse, samas aga teades, et mingil teisel ajal on see teistsugune. Nagu nii koosnevad meie mälestused ja teadmised mingitest fragmentidest, hetkedest, millest me omakorda moodustame uue terviku. Väga kosutav on vahel käia näitusel, kus vaatajalt eeldatakse mõtlemis- ja süvenemisvõimet. Loodan, et ka meil jõutakse ükskord tõdemusele, et hea kunst võib usaldada jutustust.

MARE TRALLA

Madalmaade renessanss ja Tallinn

26. ja 27. septembril toimus Rahvusraamatukogu konverentsisaalis Eesti Kunstimuuseumi (EKM) teaduskonverents "Püha Lucia legendi meistri Maarja altar — 500 aastat Tallinnas".

Konverents püüdis ilmselt nii koha valiku ka ka ettekannete laiahaardelisusega tõstatada humanismiideede leviku uurimise vajadust XVI sajandil Eestis ning ületada sellega "puhta", s.o. stilistikal baseeruva kunstiajaloo piire. Kitsamas mõttes peavad ka meil olema omad madalmaade kunsti uuringud, sest flaami päritolu altariid moodustavad olulise osa EKM vana kunsti ekspositsioonist Niguliste kirikus. Informatsioon nende kohta pole muuseumikülastajale kättesaadav. On kahju, et kõik, mis viimase kümne aasta jooksul on meie altariidest publitseeritud, ning seda polegi nii vähe — märkimisväärsamad ja uhkemaad käsitlused pärinevad N. Nikulini sulest ja kirjastustelt Aurora ja Isskustvo — pole tehtud eestlaste osalusel. Hispaanlased teavad, et enne El Grecot ja Velázquezi oli Maître Miguel Revelist, kuid paar rida Michel Sittowist Eesti ajalooõpikus ei kinnista teda õpilaste teadvusse ning nii pakuvad teismelised eesti suurteks kunstnikeks hetkel laineharjal olijaid. Sellisel taustal oli konverentsi pidamine hädavajalik, et pärast kümneaastast vaheaega, mis on möödunud Mai Lumiste (1932—1985) lahkumisest, elavdada huvi madalmaade renessansi vastu.

Ettekannete resümearituseks vajadus puudub, sest Kunstimuuseumil on kavas need lähemal ajal publitseerida, siiski tuleks rõhutada mõningaid momente. Ainekäsitlus oli valdavalt positiivne, kuid ka siin oli napist allikalisest baasist hoolimata mitmeid leide.

Kunstimuuseumi teadur Ravo Reidna analüüsis Maarja altari seotut, Helena Risthein andis historiograafilise ülevaate Antoniuse altari (atribueeritud Adrian Isenbranti töökojale, kuid ülemaalingutega) uurimisest. Analoozilt oli ettekande üles ehitatud Jüri Kuuskemaa, kes vaatas üle Sten Karlingu käsitluse Tallinnas tegutsenud Hollandi päritolu kivinikerdajast Arent Passerist (1587—1637). Hoogne ümberehitustegevus Tallinna vanalinnas on toonud päevavalgele palju antikvaarseid arhitektuuridetaile. Uus informatsioon täiendab ja muudab seniseid käsitlusi. Tallinna bürgerimaja-de interjööride aknasammastest rääkis Krista Kodres Tallin-

Lembit Lõhmuse repro
Dominikaani mungad (?) (detail Püha Hõimkonna altari tiivalt).

na Kunstiülikoolist. Uusaja algul populaarsete Euroopa arhitektuuriteoreetikute käsitluste sidumine Tallinna linnakodanlaste majadega oli huvitav. Siinsete linlaste inventaariumides olevate raamatute nimistud ei jäta kahtlust, et filosoofiline mõte liikus Läänemere idakallastelgi. Humanistliku mõtte ja kunsti sümbioos väljendus emblemaatikas. Selle levikut Eestis pole uuritud, kuigi ettekandes käsitlemist leidnud konstruktsioonilise vajaduseta ehitatud sambad annavad aimu, et arhitektuuris väljendatu polnud pelgalt mustri-

raamatute kopeerimine, vaid representeeris ilmselt enamat kui omaniku rikkust. Tuleb nõustuda Kristas Kodrese ja EKM teadusdirektori Mai Leviniga, et humanistliku kultuuri juurdumist Eestis tuleb uurida komplekselt.

Dr. Didier Martens Brüsseli Vabast Ülikoolist tutvustas põhjalikult Püha Lucia legendi meistrit. Ilmnes, et Tallinna Maarja altar on ainuke erand meistri töös, nimelt puudub siin maastikuline foon. Tema sõnul oli meistri tellijaskond üleuroopaline ning seetõttu maalid ta kord itaalia, kord hansa traditsioonid. Viimast võib võtta ka delikaatse vihjena Maarja altari atribueeringule. Pole midagi kindlat siin päikese all.

Peale inforikkuse tuleb ära märkida ka paralleelset esitust — kaht ettekannet samal teemal. Volker Ehlich Berliinist tutvustas ainukest Jan Borman(n)i signeeritud altarit Güstrow' kirikus. Stiil kriitilise analüüsi põhjal samale nikerdajaperekonnale atribueeritud Brüsseli e. Püha Hõimkonna altarit Niguliste muuseumis käsitles Henno Tigane. Mõlemad ettekanded lähtusid restaureerimise aspektist. Vaja oluks ka kolmandat, mis oleks käsitlenud töökoda ja selle produktsiooni, sest kahe ettekande järel tekkis küsimusi. Sakslastele paistis kõik selge olevat, eesti poolel jäi probleeme küllaga. Kuulajatele olid uudiseks ka altari maalitud tiivad, mida on seni näinud ainult valitud.

Kahju, et planeeritud diskussioon ära jäeti. Kandepind selleks tundus napivõitu ning ühisnimetaja "madalmaade kunst" alla viidu siiski nii erinev, et arutelu tulemuslikkus oluks kaheldav.

Eesti kunstiteaduses, eelkõige just vanema kunsti osas, torkab silma töögruppide puudumine. Probleem on liiga mahukas, et üks inimene seda ammendavalt käsitleda jõukas, ka allikalise baasi hajutatus seab omad piirid. Senisel juhul ei või ka 10 aasta pärast kindel olla, et meie ettekujutus madalmaade renessansist Eestis muutub. Eesti Kunstimuuseum on loonud Dr. Didier Martensi vahendusel kontaktid Jázeps Triznaga ning tõenäoliselt ilmub tema doktoritöö Michel Sittowist eesti keeles. Võib-olla on see parim tulemus, mille konverents endaga kaasa tõi. Selle resultaat eesti kunstiteadusele ilmneb küll alles aastate pärast, siis kui Triznat vaimustusega lugevad noored otsustavad pühenduda flaami kultuuri uurimisele.

REET RAST

Alasti kodu

Kuni 7. oktoobrini on Mustpeade Maja Olavi galeriis võimalik näha Saaremaa biennaali järelkajana Anne Testut' projekti (fotosid ning videot) koondpealkirja all "Põlvnevus".

Testut on vaatluse alla võtnud oma perekonna ning püüdleb sellelt tasandilt laiemale üldistusele perekonna kui sellise näilisuse ja olemuslikkuse erinevusest. Perekonda kui ühiskonna eksisteerimise võimalikkuse üht algstruktuuri on aegade hämarusest alates peetud pühaks ning seetõttu ka puutumatuks; pereliikmete tegelikke omavahelisi suhteid on alati üritatud väljaspool seisjate eest peita mingi näilise harmoonia kattevaiba alla. Seetõttu tuleks ehk imetleda Testut' julgust katet kergitada, mida võiks käsitleda kui teatavat enesepaljastust. Et aga postmodernism on ammu pea peale keeranud ning kahtluse alla seadnud peaaegu et kogu senikehtinud väärtussüsteemi, pole ka see enam teab mis ime. Vana ja pealekasvava generatsiooni vahelised lahkkelid on vaat et igavikuline probleem ja nii viitab Testut antiikmütoloogia legendile peajumal Kronosest, kes neelas alla oma vastsündinud lapsed, kartes, et need ennustuse kohaselt võimu haaravad. Testut, olles löödud perekonda tabanud allakäigust, üritab naasta lapsepõlve kui puutumatu mängumaale ning kaustades atribuutidena kaadreid amatöörfilmidest ja fotosid perekonnaalbumeid püüab taasluua fotodele talletatud olukordi. Kuid ta avastab peagi, et aja kulgu ei ole võimalik suunata ning kuhjunud tähendusi olematuks teha. Seetõttu pole kunstniku suhe minevikuga ei nostalgiline ega ka lapsemeelne. Pigem kumab fotodelt vastandlikke tundeid, kurbust ja irooniat. Testut on justkui peatanud protsessid, võtnud aja maha ning asunud jälgima: inimesed justkui suhtleksid, ilmutaksid huvi, naerataksid, pulseeriksid kõikvõimalikke emotsioone, kuid tegelikult on sulgunud oma steriilsesse maailma. Kohati mõjub staatilisus ahistavalt ning tundub ülepakutuna ja justkui ootaks protsesside jätkumist, kuid peagi taipad, et protsesside jätkumine ei tooks mingit kvalitatiivset muutust. Kõnekalt annab seda mõista video.

Kuna kunstnik on pärit kõrgkoodanlusse kuuluvast perekonnast ning fotod peegeldavad paratamatult kogukonna üldisi käitumismaneere, suhete hierarhiaid, mentaliteeti ja vaimu, tundub Testut' valu perekonna vaimse laostumise pärast üpris absurdseks — asjade kulg ei olekski saanud teisiti minna. Teisest küljest, arvestades hetkel üldlevinud väärtushinnanguid, on punaste samettugitoolide ning mahagonipuust raamaturiiulite võlts sära see, mille poole püüeldakse, kuid mis on ainult vähesete privilegeeritutele kättesaadav ning teiste jaoks kehtiv kui edukuse sümbol. Seetõttu tekib tunne, et mõne(kümne) aasta pärast sobiks Testut' fotod kopitama ja tolsuma mõne koduloomuuseumi seinte vaikes kui näited ideaalsest idüllilisest perekonnast. Jääb üle vaid loota, et nii ei juhtu.

ANDERS HÄRM

Anne Testut. *Le Musée Grevin*.

Jaapani arhitektuuriauhind Eestisse

Eesti arhitekt Andres Ojari pälvis rahvusvahelisel arhitektuurivõistlusel kolmanda kohta.

Teist aastat sponsoreerib Jaapani klaasitööstuse kontsern Central Glass Co. Ltd. rahvusvahelist arhitektuurivõistlust saamaks tulevikunägemusi traditsioonilistest hoonetüüpidest. Seekordse konkursi teemaks oli valitud külalistemaja. Kolmanda koha pälvis noor arhitekt Andres Ojari (töötab arhitektibüroos Kolm Pluss Üks), kelle ideeprojekti "„They Feel Lonely..." on külalistemajaks klaastsepiin, mille võib hõlpsasti suvalisse kohta toimetada. Efektset läbitõttatud sisestruktuuriga igati konteksti sobivat projekti tutvustatakse edaspidi Jaapani ja Eesti erialajakirjades.

TRIIN TÖRS

Kõigile ei saagi meeldida

SIRBI KAUAEGNE KUNSTITOIMETAJA
MIRJAM PEIL

Minu meelest on Sirbi kohta alati räägitud, et see läheb üha halvemaks ja halvemaks. See aeg, mil mina Sirbis töötasin, oli väga huvitav, kuigi kurdeti stagneerumise üle. Ma läksin sinna 1980. aastal, kui oli noorsoorahutuste aeg ja 40 kirja tulek, mis tähendas, et osa autoreid oli keelatud. Oli olnud Tartu sügis, mille tõttu mõned said endale pleki külge, aga samas ei saa öelda, et Sirp oleks olnud vaoshoitud ja allasurutud, ta oli ja jäi — seda on küll natuke pateetiline öelda — intelligentsi siidametunnistuseks. Tollal oli Sirp loomulikult ainus kultuurileht, päevalehtede kultuurilised polnud arvestatavad. See oli prestiižne, seda lugesid kõik. Asutustes öeldi, et reedel tehti kuni lõunani palju vähem tööd, sest kõik lugesid Sirpi. Kunstivallas oli Sirp ainuke, kus kirjutasiid professionaalsed kunstiajaloolased ja -kriitikud, iisegi teine leht ei oleks siis avaldanud sellisel tasemel kriitikat, mida peeti liiga keeruliseks. Ja arhitektuurilaseid artikleid ei avaldatud mujal illdse. Suurtel väitlustel, mida me kajastasime, on oma kultuurilooline tähendus. Kõik lahingud peeti maha Sirbi veergudel. Nüüd on situatsioon muidugi muutunud. Aga Kultuurileht võiks ikkagi jääda kohaks, kus poleemilised vaidlused lõpuni vaieldakse. Samas ei tohiks leht olla nii elitaarne, et tavaline inimene seda üldse kätte ei võta. Eriti kunstikriitika on muutunud väga kitsa ringkonna mängumaaks, mida teiste kultuurilaste esindajad ei loe. Ta peab olema huvitav, aga ka elitaarne võib huvitav olla.

Praegu on Kultuurilehe juures vale see, et piitatakse ühitada kahte kokkusobimatut asja: liihikesi nuppe ja elitaarseid lugusid. Peab valima, kas olla kultuurileht või kultuuriannalide väljaandja. Nädalaleht peaks ikka mõtestama ja valima, nupud on päevalehtede rida. Kultuurileht ei pea ega saa kajastada kõiki näitusi jm. kultuurisündmusi. Minul sai juba pärast paari aastat Sirbis selgeks, et mida rohkem sa meeldid loomingulistele liitudele, seda vähem loevad lehte inimesed. Kõik kunstnikud tahavad oma näituste kohta nuppe näha, aga nende paljusus annab lehele halli näo, sellel pole mingit mõtet sees. Niipea, kui sa kõigile piiaad meeldida, ei meeldi sa mitte kellelegi.

Sirbi prestiiži kujundasid varem eelkõige publitsistika leheküljed, just see andis 90 000-lise tiraaži. Erialakülgede lugejaskond on alati olnud rohkemal või vähemal määral stabiilne ja selle põhjal ei saa väita, et Sirp on halvaks läinud või et seda ei loeta. Loetavaks tegi selle just publitsistika, mis aga kadus endisel kujul. Kui nüüd tulla kõigile kunstnikele või muusikutele või kirjanikele vastu ja piitida kajastada kõike, et kõik saaksid oma juubeleid tähistada ja sellega lehe mahukamaks ja paremaks muuta, seda vähem seda loetaks. Kui ei tule tagasi kõrgetasemeline publitsistika, siis lehe populaarsus ei kasva. Kultuurilehe publitsistika võib olla ju vähem päevapoliitiline kui teistes lehtedes. Omaaegne publitsistika suri sellesse, et teised lehed läksid ka julgeks ja heaks ning lõpuks rikkaks ka.

Räägitakse, et nüüd on asjad läinud oma loomulikkude rada, ma mõtlen huvi vähenemist kultuuri ja seoses sellega ka Sirbi vastu. See on ainult osaliselt nii, aga miks peaksid humanitaaralade inimesed, tudengid jt. olema ilma jäetud avaldamis- ja lugemisvõimalusest. Ja mõelda tuleks eelkõige noorele põlvkonnale, mitte niivõrd vanadele, kes tahaksid, et neil oleks nende harjunud leht.

Kriitiline juubeliõnnitus

Kultuurilehe juubel ei tule lehe praegustele tegijatele just ülemäärase õnnepoona — lehe kestmajäämise vaidlustes on tulnud halastamatult kriitikat uksest ja aknast, nii neilt, kes siiski usuvad lehe edasijäämise vajalikkusesse ja võimalikkusesse, kui neilt kõiketeadjailt, kes oma süüdistuskõne lõpetavad võimsa ja praktiliselt ümberliikkamatu argumentiga: tegelikult ma Kultuurilehte üldse ei loegi. Küllap oskab toimetuse isegi vahet teha tõsiseltvõetaval ja kaasajooksva moekriitikal, kuid kogu situatsiooni tõsidus peaks ka väga tõsiselt mõtlema panema: kas Kultuurilehe prestiiži langus on ikka tingitud üksnes turusituatsiooni muutustest ja muudest välistest teguritest, või on viga siiski ta tegijais, kes pole osanud orienteeruda muutuvast ajast, mil "kõik, millel on vähegi tähtsust, peab minema üle massimeediumide talumatult valgustatud lava" (Milan Kundera).

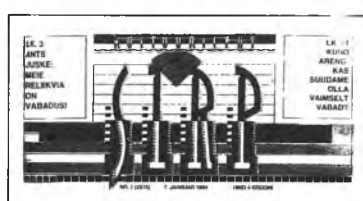
"Talumatult valgustatud" — on sõnad, millele ma tahaksin tähelepanu juhtida. Seda valgust hoovab igast meediakanalist ja kõigist kokku, see on meie uue elu lahutamatu kaaosa. Mitte tegija, vaid prožektori suunaja on tõusnud pjedestaalile, lavastajast olulisemaks on tõusnud valgustaja, tema teeb staarid, määrab lavastuse õnnestumise või läbikukkumise.

Kultuurilehtki on valgustaja, kuid tema nišš on olnud ja võiks ka edaspidi olla meediavahusest maailmast kõr-

val, ta võiks olla küpselt analüüsiv, intelligentne, probleeme nägev, diskussioonidele kutsuv, maailmavalgustustlikult teoreetiline, informatiivne, heas mõttes elitaarne, kindlasti hea kujundusega jne. — kõik need omadused, mida on nii kerge loetleda ja nii raske saavutada.

"Kultuur on üldiselt igav, ta on erandina huvitav neile vähestele, kes teda tõsiselt tunnevad. Meedia kitsast vaatenurgast paistab hamburgerisõmine huvitavam kui muusika või kunst. Aga ses liig huvitavas maailmas tahaks ka igavaid asju näha" võis lugeda viimasest Ekspressi TV Nädalast. Huvitav vähestele — puudus majanduslikust seisukohast võib vaimuse aspektist vaadatuna olla voorus. Arvan, et kui "vähestele huvitav" Akadeemia võidab juurde kümme uut lugejat, siis on see Eesti ühiskonnale suurem võit kui sada uut Liivimaa Kroonika tellijat.

Kui ma kirjutan artiklit, siis mõtlen ma tiraažile, ütleb poliitik. Kui mina kirjutan, siis ma mõtlen enamas- ti sõpradele ja tuttavatele, kellele võiks olla huvitav minuga koos mõelda. Ma ei tahagi, et mind mõistaksid kümmed tuhanded, kes tõenäoliselt mõistaksid valesti, kellele tuleks liig palju asju üle seletada. Sellepärast ei arva ma, et Kultuurilehe tiraaž peaks olema eesmärgiks omaette. Arvan, et n.-ö. lugejate masside võitmine Eesti Päevalehe lisalehena oleks olnud fiktsioon —

keda kultuur tõsisemalt ei huvita, see ei loe ka siis, kui talle leht hommikuse võileiva peale määratakse. Kultuurilehel on oma ringkond (iseasi, kas see pole muutunud lehe möödalaskmise tõttu liialt ahtaks) ning kõige olulisem on, et leht võidaks tagasi lugejaid, kes kultuurist tõepoolest huvituvad, et Kultuurilehe maine tõuseks kultuuri tegijate endi seas.

Kui Lääne Elu tasub kõigele vaata-mata ikkagi trükkida, sest tal on oma kindel lugejaskond, kelle huve ei rahulda Financial Times ega Eesti Päevaleht, kui iga kirikukogudus, selts või fond pürib oma laualehe väljaandmisele, siis kas üle Eesti paiknevad kultuuriringkonnad tõesti ei vääri üht kesket operatiivset suhtluskanalit? Ma ei arva, et Kultuurilehe toetajate ring juhuks lootusetust nostalgias- tist heade vanade Sirbi aegade järele. Arvan, et niikaua, kuni Eesti ühiskond üleüldse vajab veel selliseid "ata- vistlikke" institutsioone nagu loomin- gulisel liidul, on vaja ka nendevahe- lise suhtlemiskanalina tekkinud omaette Kultuurilehte, mis ei pea ole- ma kiiskavalt kirev ja talumatult läbi- valgustav, kuid muidugi mitte ka õigustamatult igav "igavuse" peegel- dus.

Kultuurilehele on veel võimalus antud.

KARIN HALLAS

Taasavati Läti Rahvuslik Ooperiteater

Eelmisel reedel avati ulatusliku kontserdiprogrammiga pärast viieaastast rekonstrueerimistööd taas 1863. aastal alustanud Läti Rahvuslik Ooperiteater. Külalistena olid avamisel ka Balti riikide presidendid.

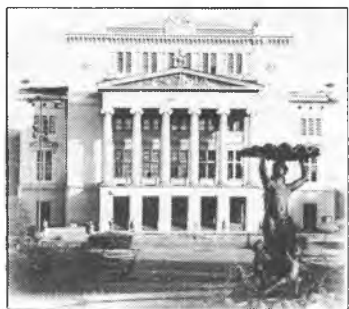
Juba varakult oli ooperimaja ümbrus politseinike poolt turvatud, et — jumala pärast midagi ei juhtuks. Õhtusele kontserdile olid piletid, mis maksid hirmus palju (75—300 latti, üks latti on üle kahekümne krooni), välja müüdnud. Rekonstrueerimisest, annetustest ja avakontserdile pääsemisest oli kohalikes lehtedes üldse palju juttu. Näiteks läinud nädalal kirjutati ajalehes Vakara Zinas, et rekonstrueerimistööd läksid maksma 34 miljonit USA dollarit, Operas aga mainiti, et annetus tegi 1100 inimest, annetas kokku 430 000 dollarit. Samas kurtis üks annetaja, kes oli teatri taastamist toetanud 2000 dollariga, et ta pidi avakontserdile pääsemiseks ikkagi ostma 1400 dollari eest kolm piletit. Tõsi küll, toetajate auks on 214 toolil nimesildid. Kõige suurem toetussumma teatri heaks ühe inimese poolt oli 50 000 dollarit.

Läti Vabariigi president Guntis Ulmanis ütles avakõnes, et tsivilisatsioon ei tähenda sedasama mis kultuur, ja et ärkamisaja võitlust ei võidetud mitte tänu raudteele või telefonidele, vaid tänu rahvuslikule kultuurile.

Esimesel mammutkontserdil toodi välja kõik jõud, ka need läti kunstnikud, kes töötavad väljaspool Lätit, kuid nenditi sedagi, et ega nad loomulikult lepinguid katkesta ja töötavad mujal edasi. Ka Läti ooperiteatris on inimesi, kes väljastpoolt tulnud. Kolmapäeval esietendunud Verdi "Don Carloses" osalevad näiteks sopran Valeria Mirceva Sofia Ooperiteatrist, tenor Vladislav Pjavko Suurest Teatrist, Bruno Sebastian Metropolitan Operast, Mauro Augustini La Scalast, Ljudmila Magomedova Berliini Staatsoperist jt. Esmaspäeval toimus aga leedulaste ja eestlaste ühine kontsert.

Muide, kõik need aastad, mil ooperiteatrit rekonstrueeriti, oli ooperi kodupaigaks kaks kolmandikku Läti Eesti Seltsi majast. Ooperiruumid on seal endiselt alles. Eesti Seltsi maja, kus asub ka eesti kool, ei taheta mitte kuidagi seltsile tagasi anda.

TÖNU SEERO

Läti ooperiteatri taasavatud hoone.

Endla teatris on sellest hooajast paljud muutunud: kes ei usu, mingi ja vaadake ise järele.

Te astute teatriuksest sisse (ja mitte ükskõik missugusest uksest, vaid uuest ja uhkest uksest) ja satute kiiskavvalgesse uuenenud ja komfordi järele lõhnasse fuajeesse ning garderoobi, mis teid lausa pahviki lööb; kassadki töötavad nüüd hommikust õhtuni selles kaunis fuajees ja te ei pea piletite järele minema enam administraatorite tuppa. 30. septembril, see oli teatri hooaja avapäev ja avapidu, oli majaesine lisaks veel küünaladesäras, ja pealegi valvasid maja politseinikud, sest on ju t n u d* — tung avapeole oli ülisuur, no lausa lõhki taheti ajada see maja segakava, peoüllatuste, baaride, tantsu ja uue palmiga palmisaalis (seni oli küll palmisaal, aga polnud palmi). Kogu see ilu loodi veel eelmise direktori Olaf Esna valitsemisajal, kes samuti peol osales. 1. septembrist on Endlal uus ja noor direktor Ain Roost. Asi ei ole muidugi nii roosiline, kui ta esmapilgul võib näida, sest Ain Roost osutas mõttelisele piirile, kus saali mineva trepi joonel kiiskavvalge sein läheb üle määratud kollaseks ja uus ilu lõpeb.

Enne pidu toimunud pressikonverentsil seletas Ain Roost, et teater on küsinud riigi 1996. aasta eelarvest remondi jätkamiseks ja lõpetamiseks 4,2 mil-

jonit krooni (kogu lavatagune ja näitlejate poolgi vajab uuendamist), mille asemel praegu eelarve esialgses projektis ilutseb selline number nagu 300 000. Ei saa ju elada ka sponsori te turjal, kurtis uus direktor.

Muidu on küsimusteväest pressikonverentsist, kus lisaks Ain Roostile astusid üles veel teatri kunstiline juht Ülev Aaloe, ainus koosseisuline lavastaja Kaarel Kilvet ja peadминистраator Ain Miilberg. Kultuurilehe lugejale vähe pajatada, sest kõik andmed uue hooaja lavastuste, teatri koosseisu muudatuste ning külalislavastajate kohta on olemas Ülev Aaloe kirjutises eelmises Kultuurilehes. Pikemalt oli pressikonverentsil juttu šotlase Tony Roperi minimuusikalist "Pesumaja", mille on tõlkinud Jaak Rähesoo, lavastab Raivo

Trass, ja mida praegu mängib Pärnu sõpruslinna Vaasa teater, kes on lubanud oma lavastuse mängukavast mahavõtmise järel kogu keeruka tehnika lahti monteerida ja Pärnu teatril kinkida. Ain Roost lootis, et ehk saab Vaasa teatri trupp järgmisel suvel ka ise kingitud lavakunduse taustal Pärnus mängida.

Uusi suuri muusikale selle hooaja repertuaari planeeritud pole, kuivõrd mängukavas püsivad veel nii "Valge Hobuse võõrastemaja" kui ka "Kardemoni linna rahvas ja röövlid" (katkendit viimastest nägid õhtul ka teatripeolised).

"Epp Pillarpardi Punjaba potitehast" mängitakse viimast korda 5. detsembril, misjärel Priit Pedajas siirdub Kaunasesse "Gösta Berlingi saagat" lavastama.

Foto: Kalju Pruul

Endla näitlejate tervitus publikule hooaja avapeol.

"Punjaba" käis Moskvast

Koos "Epp Pillarpardi Punjaba potitehase" trupiga käis Moskvast festivalil ka Endla teatri kunstiline juht ÜLEV AALOE, kes 30. septembril vahendas oma muljeid.

Mis laadi festivaliga oli tegemist?

See oli Baltimaade teatrite festival, kuhu Lätist, Leedust ja Eestist oli kutsutud igauhest kaks teatrit — üks vene- ja üks rahvuskeelne. Lisaks oliesindatud üks Peterburi teater ja Rootsi Riigiteater. Festivali alustas 25. septembril Eesti Vene Draamateater. 27. septembril oli festivali teine etendus, milleks oli meie "Punjaba". Mängisime MHAT-i uues väikeses saalis, mis mahutab 160 inimest. Suuremad teatrid mängisid ka MHAT-isuurel laval. Samal ajal toimus Moskvast Georg Otsa mälestuskontsert, kus viibisid ka kultuuriminister Jaak Allik ja Eesti suursaadik Moskvast Mart Helme, kes jõudsid sealt "Punjaba" etendusele selle lõpuks. Festivali organiseeris Moskva Rahvuste Teater. Kohal oli väga palju kriitikuid ja kutsutud kü-

lalisi, siiski jagus pileteid ka tavakülastajatele ning saalis oli isegi mõni vaba koht. Etendust käis vaatamas ka Venemaa ase- kultuuriminister Švõdkoi, teine aseminister Ššerbakov korraldas Eesti seltskonnale lõunasöögi, kus olid nii Georg Otsa õhtul viibinud kui Balti teatrite festivalil osalenud.

Kas etendus läks tõlkega?

Etenduse tõlkis Boris Tuch, kes on varemgi meil tõlkinud. Seekord oli tõlkeaparatuur aga selline, et tõlge kostis küllalt valjult saali. "Punjaba" on aga niivõrd intiimne etendus, et see klappidest saali kostnud tõlge täiesti ilmselt segas näitlejaid, nii et kohati tekkis ülemängimistki. Hiljem toimus ka arutelu — kui Rahvuste Teater midagi korraldab, kuuluvad sinna juurde ka kohtumised kriitikutega. Ennekoike märgiti ära teatud ülemängimist. Üldiselt oli aga vastuvõtt väga soe — braavohüüded ja vägev aplaus nagu Moskvast ikka. Kuid kindlasti ei olnud see neli aastat mängitud "Punjaba" üks hiilgavamaid etendusi.

Kas etendust mängiti laval?

Ei, mängiti nagu meil siin: publik ja näitlejad olid ühel tasapinnal, publik istus ümber mänguplatsi. Selles suhteliselt hubases saalis olid toolid ümber tõstetud.

Kes arutelul osalesid?

Seal olid mitmed päris tuntud nimed, Mjagkova ja teised. Eesti teatralidest oli kohal kultuuriminister Jaanus Kulli.

Kas festivalil jagati auhindu?

Ei, auhindu ei antud. Rahvuste Teater korraldab neid festivale regioonide kaupa, et siiski säiliks suhted ka endiste N. Liidu aladega. Tundus, et Moskva teatrielu on päris vilgas: kohe Balti teatrite festivali järel algas seal rahvuste teatrite festival, mis toimub Väikese Teatri baasil ja kus on esindatud Kreeka, Tšehhi, Walesi ja Valgevene teatrid. Balti teatrite festivali pidu toimuma juba möödunud sügisel, kuid lükkus Tšetšeenia sõja tõttu edasi.

Kas nägite ka teisi festivalietendusi või Moskva teatrite lavastusi? Mida on kuulda sealsete teatrite legendide Ljubi-

Pärnu teatri "Gösta Berlingit" on pikisilmi oodatud Tallinnas, kuid see on tehniliselt keerukas olnud. 27. novembril, Panso päevade ajal, mängitakse seda siiski Estonia laval.

Väljasõiduetendused on keerukad seetõttu, et Endla lava on enamiku Eesti teatrite lavadest suurem ning lavakundus ei mahu teistele lavadele ära. Eriti kehtib see muidugi kultuurimajade kohta, kellest mõned Endlat pingsalt on esinema kutsunud. Regulaarselt (kord kuus) tahetakse hakata vastastikku mängupaiku vahetama Draamateatri ja Ugalaga. Kvaliteetse etenduse suudab teater anda vaid oma kodulaval.

Pärnus on 52 000 elanikku, teatrisaalis on 537 kohta, seega on Pärnu teatri publikuprobleemid väiksemad kui Ugalal omad. Üht lavastust mängitakse keskmiselt 30, heal juhul 50 korda. Väga palju mängitud lavastused nagu "Punjaba" või "Vaimude tund Jannseni tänavas" on suured erandid.

Praegu proovisaalis ilmet võtvast lavastusest, rootslase Staffan Göthe "Koera topisest" (lav. Kaarel Kilvet) nägid õhtul katkendit (küll "Kardemoni linna röövlite" lavakunduse taustal) ka avaõhtu külalised. Nii ühendas Endla tänavuselgi avapeol kasuliku meeldivaga — uute lavastuste reklaami külalisterohke teatripeoga.

MARIS BALBAT

*Hiljem selguski, et õhtul kell 19.05 tehti teatril pommiähvastus, millest publikule ei teatatud. Pommi ei olnud.

MARIS BALBAT

Viiekümneaastane poisike

25. septembril oli Arbo Valdmal au anda selle hooaja esimene klaveriõhtu ning ühtlasi lõpetada Eestist mujale siirdunud pianistide kodupubliku ette naasmise rida. Jätkub ju tõepoolest häid planiste nii siia- kui sinna poole piiri.

Foto: Teet Malsroos

Arbo Valdma 1994. aasta septembris.

Seda kontserti ootasid klaverimuusika fanaatikud juba ammu. Vanemad mäletavad veel seda menu, mis oli Valdmal kodumaal elades, noorematel on olnud võimalus kuulaja ja mängijana osaleda viimase viie aasta jooksul juba neljal Arbo Valdma meistrikursusel. Vahepealsete aastakümnetega on Valdmast kujunenud mainekas pedagoog, ka tema siinsed klaveritunnid on hämmastavalt suuri laieneid löönud.

Kuna Valdma eelmistel koduskäimistel kontserti ei andnud, siis jõudis tekkida (vähemalt minul) mõte, et ju ta on niivõrd õpetajatöösse süvenenud, et enam ei mängigi. Seoses sellega oli ka 25. septembri kontserdi eel väike kartus: ei tea, kas oskabki enam. Elu on tihti näidanud, et pärast pikemat vahet kipuvad alt vedama nii sõrmed, mälu, kui ka närvid (õieti on see kõik üks terviklik kontsentratsiooniga juhitud süsteem). Samas olid tema tunnid näidanud, kuivõrd leidlik on tema fantaasia ja kui tugev tema soov ning võime tungida muusika sügavusse, tõeliselt olulise olemuseni.

Möödunud aasta kevadel sai Eesti ühe kutselise sümfooniaorkestri võrra rikkamaks — tööd alustas Pärnu Linnaorkester. Uue kollektiivi kunstiline juht ja peadirigent on Loit Lepalaan, keda muusikahuvilised teavad kui kauaaegset ERSO esitrompetisti. Koosseis saadi kokku põhiliselt kodulinna muusikutest, kuid juurde tuli ka mängijaid mujalt.

Pärnu Linnaorkestri tööaasta jaguneb laias laastus kaheks: suviseks ja talviseks hooajaks.

Pärnu suviste kontsertide traditsioon on umbkaudu sada aastat vana. Eelmise sajandi lõpul tegi Pärnu tollane linnavalitsus hr. Gustav Davidile ülesandeks moodustada suviste kontsertide tarbeks orkester. Sellest ajast alates on Pärnus ikka suvel muusika kõlanud.

Eelmisest aastast alates on "Suvemuuusika" läbiviijaks Pärnu Linnaorkester. Möödunud suve jooksul anti igal nädalal keskmiselt kolm kontserti, mängiti populaarset sümfoonilist ja salongimuusi-

Ja mis seal salata, kontserdil kuuldu ületas ootused. Kõige võimsama mulje jättis Valdma keskendumisvõime, oskus just sel tunnil, selles saalis anda oma parim. Mälulint (mille katkemist kardab pea iga pianist) keris tal laitmatult justkui kõige aktiivsema kontserteerimise etapil parimas loomeas oleval muusikul.

Tundides on Valdma öelnud, et iga päeva peab alustama meeldetuletusega iseendale: vaata maailma kuueaastase poisikese pilguga, igal sammul võid sa avastada midagi põnevat, ükski tõde pole lõplikult paigas. Hämmastav, et oma mänguga suutis ta selle väite paikapidavust veenvalt tõestada. Tema esituses oli pea igal sammul poisikese-likku julgust, valmisolekut iga kõlakujundit avastada justkui esimest korda elus. Ja seda loksavat fantaasiapillerkaari hoidis siiski koos viiekümneandates eluaastates inimese tarkus, raudne loogika, mis allutas iga pealtnäha juhusliku, improvisatsioonilaadse mõttekõveruse selgelt arusaadavale tervikideele.

Valdma puhul meenutatakse

alati ka seda, kui omanäolised olid tema kavad. Tavaline polnud seekordnegi: ühes pooles Schumanni harvaesitatav "Humoresk" ning kaks pisikest Pärdi pala, teises pooles Hindemith — Kolmas sonaat ja süit "1922". Kava teine pool oli eriti õnnestunud. Ei tea, kas oli see austusavaldus suurepärasele saksa heliloojale 100. sünniaastapäeva puhul, pigem usun, et Valdma kasutas juubelit näitamaks, kui hea kontakt on tal Hindemithi muusikaga.

Hindemithil on XX sajandi kultuuripildis omapärane koht. Vaatamata selgelt isikupärasele stiilile ei ole teoreetikud tema novaatorlikust seadnud ühele pulgale ei Debussy, Schönbergi, Stravinski ega Bartókiga. Isegi prantslaste "kuuik" on kuulsam tänu literaatidest ja kunstnikest sõprade abile. Ise mängisid end kuulsaks vene heliloojad-pianistid Rahmaninov, Prokofjev ja Skrjabin. Nii ongi ainsad, kes ikka ja jälle Hindemithi juurde tagasi tulevad, pillimängijad.

Hindemith pakub põnevust eelkõige asja sees olijale. Nutikalt komponeeritud pisidetaile ja polüfooniast hoiab koos klassikaliselt selge ja kaunis vorm. Töö igas järgus võib tema muusikast avastada midagi, mis vaimule pingutust pakub ja seda erksana hoiab.

Väga oluline on Hindemithi puhul see, et ta jätab küllalt palju ruumi interpreedi fantaasiale. See on ka üks põhjusi, miks tal ei ole veel teenitud mainet publiku hulgas — viimase aja esitustavad on ju nii objektiiivsed. Hindemithile tuleb aga kasuks valdmalikult subjektiivne tõlgitus.

Samasugust "sekkumist" vajab tegelikult ka Schumanni muusika. Kõigist moes olevatest mineviku-kuulsustest on Schumanni nooditekst kõige üksluisem: rütmikujundid tapvalt fantaasiavaesed, faktuur tervete lehekülgede kaupa ühesugune.

Vahepealne sajand on klassikute kirjutatu jumalikustanud. Usun, et Schumanni ajal oli veel siiski teistsugune, tasakaalustatud suhe muusika kirjutajate ja mängijate

vahel, nooditekst oli neid kahte poolt ühendavaks kokkuleppeli-seks abivahendiks.

Arbo Valdma tundubki mulle selle ja eelmise sajandi mängutraditsioonide ühendajana — ta suudab kogu aeg olla nii vaba, otsekui improviseerides kaalub ta igal noodil: kas ma lähen täna edasi nii või hoopis naa. Samal ajal hoiab tema esitust koos raudne üldkontseptsioon, suurte plokkide vahelised pinged on täpselt paigas. Niisuguses esituses võib tõesti isegi Schumanni kuulata (andku Schumanni fännid mulle andeks).

Lõpetuseks peatuksin Pärdi kahe pala — "Aliinale" ja "Variatsioonid Ariinuška terveks saamise puhul" — juures. Kui võrrelda pala "Aliinale" näiteks Schumanni "Humoreskiga", siis on see otsekui võrrelda kalliskivi pilvega. Nii palju on üks teisest pisem, aga väärtuselt tihedam — vaadata ometigi ilusad mõlemad.

Kuna need kaks Pärdi pala kuuluvad ka minu repertuaari, olen sageli mõelnud: kuhu küll neid pärle soolokavas asetada, ilma et nad upuks kõhukate pilvede vahele. Need palad on ajaliselts kontsenteeritud — kumbki kestab 2—3 minutit, millesse on koondatud kogu kosmilise maailma mudel. Mulle tundub, et mängija võiks tulla lavale ja esitada ühe neist kahest palast, kummardada ja ära minna, kõik oleks tegelikult öeldud, ükski Schumanni ega Hindemith ei lisaks enam midagi (ka teine nendest Pärdi paladest oleks pisut üleliigne).

Ja siiski ei pääsenud Valdma kiusatusest need palad suurde kavas lülitada ja sinna ära uputada, eriti sellises improviseerivalt lodevas esituses. (Palas "Aliinale" on sadakond nooti, kaduma läks pea kümme.)

Kuna see lõik Valdma kavas jäi kõrvaliseks, siis ei suutnud see oluliselt vähendada ülejäänud võimsat mõju. (Ja ei tea, kas vastupidine variant — geniaalsed viis minutit Pärti ja tund aega tühisemat mula sinna juurde olekski parem olnud.)

TANEL JOAMETS

Amulett ja selle omadused

26. oktoobril esines, ja nagu mõned kuulajad mäletavad, mitte esimest korda, Mustpeade Maja valges saalis taas Auryni kvartett: Matthias Lingenfelder, Jens Oppermann, Steuart Eaton ja Andreas Arndt. Seekordne kava liikus klassika radu — meenutagem võrdluseks näiteks paari aasta taguse, nüüdseks surnud saksa helilooja Günter Bialasi ülihuvitavate kellaimitatsioonidega teose rae-koja-ettekannet — kavas oli Debussy, Schubert ja Beethoven.

Muret tegi saali akustika: kuna publikutki polnud ülearu palju, läksid madalamad sagedused, s.o. eriti tšellohelid, aeg-ajalt undama. Samas esines ka akustiliselt imeilusaad löike, näiteks paar minutit Beethoveni Razumowski kvarteti (op. 59 nr. 1). esimeses, *Allegro* osas.

Kõlade produtseerimisel saatis kvartett korda vägitükke, millest kõige enam tahaks nimetada vioola omapäraseid kumeda helisid Debussy g-moll kvarteti kolmandas, aeglases osas: *sound* oli lausa corno-lähedane. Loomulikult ei ole võimalik kõiki eredat muljet avaldanud löike üles lugeda, sest neid oli selleks natuke liiga palju. Mängijatel olid ka kõrvahakkavalt head pillid, millest kõige uuem oli 1840. aasta vioola ja kõige hinnalisem II viiuli Petrus Guarneri.

Teoste seisukohalt tõsis Beethoveni ilmselt kolmest esile, eriti terviklikuna mõjus III osa *Adagio molto e mesto* — peab küll ütleva, et kuulajate arvamused siinkohal mõnevõrra lahknesid.

Kõige küsitavam nii teosena (kirjutatud ka 19-aastaselt) kui ettekandena (menueti A-osa määris peaaegu lubatuse piiiril) oli Schubert.

Auryni kvartett (s.t. Amuleti kvartett) koosneb õnnelikult inimestest, sest lisaleiba ei tule teenida ei õpetamise ega orkestrimänguga, kui just ise ei taha. Neljakesi koos harjutatakse iga päev ja saadakse muusikuteks ainult kvartetimängule pühenduda: privilegeeritud seisund meie oludega võrreldes. Selline pühendumisvõimalus seletab koosmängimise hämmastavat täpsust.

MART SIIMER

Pärnu Linnaorkester alustas teist hooaega

kat. Väljaspool kodulinna esineti veel Kullamaal ja Haapsalus. Juulis osales Pärnu Linnaorkester Jorma Panula dirigeerimiskursustel õppeorkestrina. Pärnu jazzil astus üles linnaorkestri baasil moodustatud *big-band*. Endla teatri suvehooajal olid kavas kaks muusikalavastust ("Valge Hobuse võõrastemaja" ja "Kardemoni linna rahvas ja röövlid"), milles samuti linnaorkester kaastegev oli. Suve jooksul võis siin-seal (näiteks Hansapäevadel Soestis) kuulda ka linnaorkestri vaskpilliansambli Pärnu Brass.

Pärnu Linnaorkestri talvise hooaja avakontsert toimus rahvusvahelisel muusikapäeval, 1. oktoobril. Kavas oli J. Straussi avamäng operetile "Nahkhiir", G. Rossini Introduksioon, teema ja variatsioonid klarnetile ja orkestrile ning F. Schuberti Sümfoonia nr. 6 C-duur. Dirigeeris Loit Lepa-

laan, solist oli Toomas Vavilov.

Võrreldes eelmise talvega, toimub sel aastal sümfooniakontserte pisut rohkem. Peale traditsiooniliste kontsertide Pärnu Vanalinna kooli saalis toimuvad jõulukontserdid ning vabariigi aastapäevale pühendatud kontsert kultuurikeskuses Mai. Mõeldud on ka lastele: hooaja jooksul on plaanis ette kanda Saint-Saënsi "Loomade karneval", Prokofjevi sümfooniline muinasjutt "Petja ja hunt" ning Riho Pätsi lasteoper "Kaval-Ants ja vanapagan" kontsertettekandena.

Nagu eelmiselgi hooajal, on oodata külalisdirigente ja -soliste.

Jätkub Pärnu Linnaorkestri töö ka teatris Endla. Kuuldavasti on Endla teatril plaanis orkestri osavõtul edaspidigi muusikalavastusi lavale tuua. Tulemas on ka mõned väljasõidud Tallinna, Haapsallu ja Viljandisse.

Hooaja lõppkontsert toimub 11. mail, siis on kavas koos Pärnu kooridega ette kanda Carl Orffi sümfooniline kooripoem "Carmina burana".

Foto: Jüri Vlassov II

Möödunud aasta kevadel tööd alustanud Pärnu Linnaorkester ja Loit Lepalaan.

TARMO VALLIST

Kati Murutari laul keskealisest naisest

Neljapäeval, 28. septembril, samal ajal, kui Soome Instituudis kuulati loengut Helvi Hämäläise loomingust, esitles korrus kõrgemal Kirjanike Liidu saalis oma uut romaani "Abitu" Kati Murutar. Romaan pärvas Faatumi muljusel romaanivõistlusel äramärkimise ja ilmus romaanivõistluse sarja neljanda raamatuna. Kaaned rohelised, autori mitte just kuulsusega nimi millegipärast nähtamatu (kujundus Silver Vahtrelt). Nime otsides te seda raamatut vaevalt leti peal leiate. Jätame meelde — roheline kaas ja juba tuntuks saanud sarjakujundus.

Sind on romaani asjus vist juba palju jututatud? Millest sooviksid ise rääkida? Tartus tehti kuuldavasti telesaadegi.

Kati Murutar: Küsima tikuvad enamasti need, kes pole ise lugenud, jama küll. Henn-Kaarel Hellat ütles kunagi käsikirja lugedes, et see romaan on "ülemlaul inimlikele võimetele". Pole nii hullu olukorda, et sa ei võiks olla õnnelik. Hakkan kolmekümneseks saama ja kuidagi iseenesest on mõtted kandunud neljakümne-viiekümneaastase hästi kindlustatud naise enesetunnetuse juurde. Kui tal on n.-ö. oma kroon ja

oma troon, mis saab siis, kui sealt põrnu lennata.

Oht muutuda traagikast hoolimata naeruväärseks?

Eks sedagi. Veel rängem on oht jääda ilma armastusest.

Suur hulk inimestest jääbki ju ilma — perioodiliselt.

Naise jaoks on see väga ränk, kaob eneseusk, võime tegus olla, kaob ilutunnetus endas.

Sinu romaani tegevustik langeb nn. üleminekuaega. Mulle paistab, et sa oled mees-tegelast selles situatsioonis idealiseerinud. Ta ei kuulu selliste natuuride hulka, kel peaksid kõik need mobiilid, faksid ja läptopid küljes ripuma, mükitud kontorist rääkimata. Pigem tundub ta olevat oma tundlikkuse läbi kannatav tuulepea.

Sul võib ju õiguski olla, kirjutasin rohkem hooga, ei kalkuleerinud eriti. Aga on ju ilmne, et ma võtsin naiselt kõik, isegi nägemise ja kuulmise, mehele aga andsin kõik need vidinad. Et ta saaks end kaitsta, hoiduda endale otsa vaatamast. Märkas sin sarnaseid neljakümneaastasi mehi Pärnus, kes ülemineku-tes triivivat raha õngitsesid ja end sedasorti turvalisusega ümbritsesid. Väiksemas linnas torkab selline asi hästi silma.

Miks hakkab noor naine

Foto: Teet Malsroos
Saar suurepäraselt aru, et olen olemas.

kirjutama romaane? Sa teotsed ka kriitikuna, stsenaaristina, saatejuhina, näe, Sass küsis just su luuletuste kohta. Sel on vist mingi kaalukam sotsiaalne tähendus?

Kõik on alati seoses. Kui kirjutan teatrikriitikat, mölgub tagaplaanil "Õnne 13", stsenaariumiga tegeldes mõtlen paratamatult saatesarjale "Läheme külla" ja see viimane haakub üsna sirgjooneliselt proosaga. Kõike seda tehes tekib selgem

arusaam, kuidas inimesed elavad, on tavaline argipäev, on unenäod. Ja tahes-tahmata koguneb alateadvusesse seoseid, mida tahaks justnagu ümber kujundada, töödelda, vormida jne. Saan suurepäraselt aru, et ma olen olemas ja mida tähendab olemas olla.

Tõsisemalt hakkasid kirjutama lastega kodus olles?

Oi, ma kirjutasin juba koolitüdrukuna. Laste sünn andis mulle julguse, teadmise endast. Elamist-olemist peegeldada üritasin üheksandast klassist peale.

Ongi jäänud mulje, et kriitikuna ei huvitu sa vormidest ja nippidest, vaid otsid kunstiteose seoseid eluga. Kas kirjastajana oled väga teadlik, mismoodi peab tegema?

Kõigepealt jah ja siis ei. Mind ajab ikka naerma — ka mu mees tõgab mind —, et ma jätan sõna võttes mulje, nagu teaksin alati täpselt, mismoodi miski olema peab. See on selline spontanne isemõtlemise võime, mille teoreetilise ülevusest praktilises tegevuses vähe abi on. Ma vist nägin esitlusel väga asjalik välja, tegelikult olen teoorias enamasti nõrk. Kirjutades aitab mind ennekõike sisemine rütm, kurnavad ja tempokad lõigud vahelduvad kaemuslikega jne.

Ma ei hakka ialgi kirjutama nn. küpseid romaane, minu puhul on see, mis esimese hooga tuleb, kõige parem. Ümbertegemine, läbikirjutamine jms. ei ole minu puhul õige, parandamise tagajärg on ikkagi armetu mis armetu. Kirjutan praegu muusikali ja läheb juba neljas variant, aga see on rohkem koostöö heliloojaga kui omaette tegemine. Las romaanid ilmuvad parem tooreina, nii on parem.

Kui kriitika halvasti ütleb?

Mis siis sellest? Olen jah selline Kati Murutar.

Mis sul praegu teoksil on? Plaanid tegemisi pikalt ette?

Minu credo on: kui selle nädala mööda saaks. Mul pole ka tunnet, et elan väga kaua. Minu töökoormus on siiski suur, eriti teletöö väsitab. Siis ma võtan naljapärast blaseerunud hoiaku — aga tegelikult olen õnnelik! Pealegi, nüüd, kus olen objektiviiga harjunud, naudin seda, lähen justnagu transsi. Väsidus saan palju tagasi.

Kas sinu puhul võiks rääkida saavutuste-filosoofiast, läbilöömise tungist?

Vaevast küll nii otse. Vähe-malt ühelegi teisele inimesele ei kirjuta ma midagi ette. Minu parimad sõbrad on kõik loodrid.

Suure luuletaja tähtpäev

KALJU LEPIK SAAB LAUPÄEVAL, 7. OKTOOBRI 75-AASTASEKS.

Vahetult sõja järel ei vapustanud noore pagulase võimas isamaaluule eestlaste meeli mitte ainult paguluses vaid ka kodumaal, kuhu see raudse eesriide kiuste rohkem või vähem salapäraseid teid pidi jõudis. Selles luules kõlas siididistus ja kutse vastupanule.

Esimesed luulekogud kandsid ehk arbujalikkuse vormipitserit, ent alates kolmandast kogust "Kerjused treppidel" (1949) seisis ta juba eesti luuleuuduse esirinnas. Juhan Smuul ütles "Jäises raamatus" tolle kogu kohta umbes nii: "Väga hea ja väga nõukogudevaenulik luule". Ta ei eksinud, Kalju Lepiku pöördumine moodsate luulevõimaluste poole, nende eesti keeleruumi istutamise kõrval ei ähmastunud luuletaja aus kodanikutunne, vastuseis ebaõiglusele ja kodumaa ahistamisele. Hea sotsiaalne närv ei lubanud luuletajal rahulikult mööda vaadata ka pagulaselu muganemistest.

Kalju Lepik on eesti luules teinud palju niisugust, mida kodumaal üritadagi ei saanud. Ta oli eelkäija, käivitaja, õpetaja. Tema luulekogusid, ka hirmipaksu "Kogutud luuletusi" kirjutati täies mahus ümber. Kalju Lepiku luulet tunti Eestis kogu aeg, Tartus ärgitasid professorid Karl Muru ja Harald Peep tema luulele tähelepanu pöörama üliõpilasi, kes said sealt maailmavaatelist ergutust: Lepiku luuletustes tabab ühesugune hukkamõist kõiki inimsust ahistavaid diktaatorlikke režiime, olgu need kommunistlikud, fašistlikud või muud, tema kujundikeel näitab nende režiimide retoorikat naeruväärse alas-tuses, mis aga kaugelgi ei ürita vähendada ähvardavaid ohte. Kalju Lepik on

Foto: Kalju Suur

Kalju Lepik.

suutnud ka oma isiklikku intiimset saatust sõnastada taolise üldistusjõulise siirusega, mis on omane vaid tõsiselt suurtele luuletajatele. Ta oli üks neist suurtest, kellest ei sõandanud mööda vaadata isegi Endel Sõgla diktaadi all koostatud EKBL (1974).

Kuigi Kalju Lepik on alati andnud oma panuse Eesti iseseisvumisse, osalenud pagulasorganisatsioonide juhtivais ametis, kirjutanud kohusetundlikult heatasemelist tähtpäevaluulet, olles praegugi Välis-Eesti Kirjanike Liidu esimees, seisab ta siiski kõrgemal poliitilistest argivastuoludest ja erakondadest. Tema kõrge maine luuletajana, väliseesti elu korraldajana, Eesti vabaduse eest seisjana tekitab meis kõigi sügavat aukartust.

KULTUURILEHT

Helvi Hämäläinen on Soomes kuum nimi

Miks pidas Soome Instituut vajalikuks tellida 28. septembriks Rutt Hinrikuselt loengu Helvi Hämäläise (s. 1907) viimasest romaanist "Unohdettu puutarha", mis polegi eesti keelde tõlgitud? Hämäläinen pole meil laiemale lugejaskonnale tuttav?

Eva Lille: Aga miks siis tuli saal täis ja kuulas poolteist tundi? Tõesti imestan.

Miks?

Rutt Hinrikus: Eestis on siiski soome kirjandust kogu aeg üsna hoolega jälgitud. Helvi Hämäläinen sai ju 1988. aastal Finlandia auhinna. Tõsi, pärast seda ilmus vaid näpuotsatäis tema luule tõlkeid Loomingus ja 1990. aastal siiski ka üks romaan — "Väejooksik", seni Hämäläise eelviimane romaan. Nii et pole päris tundmatu kirjanik ja Finlandia laureaadidest oleme igal aastal püüdnud juttu teha.

Auhindamine toimus ju nii ammu.

Rutt Hinrikus: Suur preemia teeb kuulsaks ainult üheks aastaks. Teine põhjus Hämäläisest rääkida on see, et ta on praegu Soomes tähelepanu keskmesse sattunud, kuna ilmusid tema väga mahukad mälestused ja seejärel ka päevik. Mälestused "Ketun kivilä" ("Rebasekivil") räägivad kirjastajast 1954. aastani. Selle juures aitas teda paljude soome kirja-

nike intervjuuerija Ritva Haavikko ja raamat müüs nii hästi, et Werner Söderström andis kohe välja teise trüki, sellele lisaks päevikud, siis 1941. aastal esmailmunud mahuka romaani "Säädylinen murhenäytelmä" ("Sünnis kurbmäng") ja vahetult selle romaani järgena "Kadotettu puutarha" ("Kaotatud rohtaed").

Mis tingis buumi?

Rutt Hinrikus: Hämäläinen on omamoodi põnev kirjanik, kes kirjutab absoluutselt kõik elust maha.

Mis siis selles nii väga köitvat on?

Rutt Hinrikus ja Eva Lille: Skandaalidega lööbki läbi! Prototüübid tuntakse ju ära. Hämäläinen oli seotud selle sajandi värvi-kaima kirjandusliku kujuga Soomes, esseisti ja põlvkonna maitsekohtuniku Olavi Paavolaiga (1903—1964). Neil oli neli aastat kestnud armastuslugu ja Hämäläist seostatakse Paavolaiga elu ja kirjandusliku ümbrusega. Ta avalikustab oma elu neis piirides. See hoovus kannab teda üha ülespoole, tähelepanu keskmesse.

Spekuleerime: kas sina, Eva, võiksid olla sedasorti inimene, keda elust mahakirjutamine kõrgustesse kannaks? Ei? Millest sinu puhul võiks puudu jääda?

Eva Lille: Mul pole just seda kadedust ja vimma sees. Või siis professionaalsest küljest: peab olema mingi sisemine struktuur, vaimne karkass, mille tekkimist ja realiseerumist peaksid vist seletama psühholoogid või psühhiaat-

rid — sul on kogu aeg vaja midagi tõestada. Aga mahuka proosaloomingu kõrval on Hämäläinen väga hea luuletaja, suurim tunnust on talle kui luuletajale osaks saanud.

Rutt Hinrikus: Mitte mingil juhul pole Hämäläise kirjutatu oskamatult kokkuklopsitud skandaaliproosa, igas tema teoses on oma konkreetne sõnum, mis oskuslikult lugejani viiakse. Ikkagi tõeline kirjandus, tema sõnakasutus ja kujundid reedavad kohe luuletaja. Samas on "Kaotatud rohtaed" arveteklaarimine Paavolaiga, soome intelligentsi ja kirjanikkonnaga, kes pole teda osanud piisavalt hinnata. Hämäläinen pretendeeris omal ajal "Sünnis kurbmänguga" esimese Soome intelligentsi-romaanile aule, mida üldiselt aktsepteeritakse, viidates intelligentsikujutuses nähtuvale eemaletõukavale steriilsusele. "Kaotatud rohtaed" on ühtaegu väga sirgjooneline kujutis mehe ja naise igavesest võitlusest, ning see rohtaed on kindlasti Paavolaiste suurtalu Karjala kannasel, mis on igaveseks kättesaamatult kadunud. Helvi Hämäläinen on küll pälvunud kõrge tunnustuse, kuid see saabus tema meelest ülekohtuselt hilja.

Kati Murutari, Rutt Hinrikus ja Eva Lille
usutles
PEETER KÜNSTLER

Kui toimetaja oli tsensor

MÄLESTUS ABSURDSEST AJAST

1980. aasta alguses juhtus Sirbi ja Vasara toimetuses lugu, millest kuluaarides palju räägiti, kuid mis toleaeagse ajakirjandusse ei jõudnud vähimalgi kujul. Nagu tol ajal kombeks.

Nimelt avastas peatoimetaja Vello Pohla trükitud lehenumbri neljapäeva õhtul nõukogude riigi vastase, alustugesid õonestava kirjutise. Ta helistas kohe keskkomitee ülemustele — küllap kellelegi koju, sest tööpäev oli lõppenud. Toimetaja kaebuse põhjal oma ajalehe peale hävitati 1980. a. 11. jaanuari Sirbi ja Vasara juba trükitud tiraaž — 59 100 eksemplari.

Aga süüdi oli selles minu arvates Aadu Hint.

Nimelt sai tuntud kirjanik ja raamatuhingu esimees 10. jaanuaril 70-aastaseks. Tegin temaga sel puhul Sirbi ja Vasara jaoks pika intervjuu. Kõnelesime Aadu Hindiga peamiselt tema viimasest teosest, "Oma saarest", millest tol ajal oli ilmunud vaid esimene osa. Teos kõneles saarlastest, kes 1905. a. sündmuste sunnil põgenesid esmalt Rootsi ja seal edasi Kanadasse. Tegu oli meie esimese ulatuslikuma poliitiliste põgenike lainega.

Intervjuu "Oma saare tunne" pidi ilmuma 11. jaanuari Sirbis ja Vasaras. Aadu Hint oli eriti huvitatud, et intervjuu osana trükitaks ära ka üks 18. jaanuaril 1906. a. ajalehes *Gotlands Allehanda* ilmunud sõnum sellest, kuidas rootslased võtsid vastu Eestist saabunud põgenikke. Ajakirjanikuna ei olnud mul midagi selle vastu, sest ajalooline tekst oleks intervjuu kirjandusloolist väärtust ainult tõstnud. Ja mitmekesisistanud ka žanriliselt.

Aga nii ei arvanud toimetaja. Gotlandi ajalehe sõnum oli talle millegipärast eriti vastumeelne ja selle võttis ta kohe välja, samuti tegi muidki ajaomaseid kärpeid.

Sellest tõusis suur tüli toimetaja Pohla ja rahvakirjanik Hinde vahel. Hint nõudis saarlasliku jonnakusega, et *Gotlands Allehanda* sõnumi tekst peab ilmuma ja Pohla keeldus sama kangekaelselt seda avaldamast.

Pean ütleva, et mina ei saanud tol ajal üldse aru, miks selline sõda nii kauge mineviku asjade pärast. *Gotlands Allehanda* sõnum ei rääkinud ju mitte eestlastest paadipõgenike saabumisest, milles oleks võinud ehk näha teatud ühisjooni 40 aastat hiljem toimunud sündmustega, vaid 1905. aasta rahu- tuste jalust pagunud mõisaomanikest. Aadu Hindile oli see kirjutis üheks kirjalikuks tõendiks, miks hiljem karistussalkade eest põgenenud saarlasi Rootsis nii halvasti vastu võeti — mõisnikud olid kurnud, milliseid hirmutegusid nad Eestis tegid, kuidas mõisaid põletasid.

Nüüd tagantjärele ja ka ajaloosündmustes targemana arvan, et küllap kangastus kunagisele Rootsis töötanud Nõukogude saatkonna valvsale ametnikule selles vanas kirjatöös siiski II ilmasõja järgsete sünd-

Aadu Hint selgitab selles tekstilõigus, mida tähendab temale mõiste "oma saar". Kuid juunikommunisti arusaamised polnud 1980. aastal, stagnaajal, nagu seda perioodi hiljem nimetama hakati, nähtavasti küllalt õigeusklikud.

"Inimeses on küll palju kurjust ja alatust, aga sealjuures on temas ikka säilinud igatsus harmoonilisema, eetilise elu jä-

raalitemisest petta ei lasknud. Minu küsimusele, et miks oli vaja see koht maha tõmmata, kui Moskva lehedki kirjutavad neil teemadel, seejuures kaunis koledaid üksikasju, vaatas ta mulle otsa oma sisendustahtlase sinise pilguga ja ütles: *Me ei tea, mis seal tegelikult toimub*. See lõi mu tõesti pahviks. Pohla ei usaldanud isegi Moskvat, kui see lõpuks maailma avaliku hukkamõistu sunnil pidi tunnistama Asia marksistide kuritegusid!

Aga ma pidin kirjutama hoopis sellest, kuidas Vello Pohla oma lehe (ja seega kaude ka iseenda) peale keskkomitees kaebamas käis ja mis siis sai.

Niisiis — Aadu Hindiga läks ta enne kirjaniku juubelit eelkirjeldatud põhjustel nii kapitaal- selt riidu, et ei julgenud minna tema sünnipäeva tähistavale kirjandusõhtule draamateatris. Hint oli telefonitsi päris tõsi- meeli ähvardanud, et kõneleb draamateatri lavalt tema häbitegudest rahvakirjaniku teksti tsenseerimisel.

Kirjandusõhtu toimus suurejooneliselt ja rahvarohkelt, sest — ei tea, kas kogemata või meelega — oli raamatuhing ja ganud kutseid oma allorganisatsioonides laiali topelt. Aga Vello Pohla jäi tulemata, sest tal oli põhjust karta, et impulsiivne

Vello Pohla Sirbi ja Vasara peatoimetaja laua taga.

muste vari. Rootsi saatis siis ju välja Eestist, Lätist ja Leedust pärit Saksa mundris sõdurid ja tuhanded baltlased rändasid edasi ülemeremaadesse — Rootsis viibida tundus neile siitpeale ohtlik. Nii talitasid ka Aadu Hinde "Oma saare" tege- lased — põgenesid ebasõbralikust Rootsist Kanadasse.

Lisaks tegi toimetaja väiksemaid, tol ajal üsna tavalisi kirjutiseideoloogiat "õigemaks" sätivaid parandusi. Toimetaja pidi olema ju ka tsensor! Ja ametlik tsensor oli vaid tema valvsuse ja tähelepanelikkuse kontrollija. Olgu siinkohal toodud üks väike näide toleaeagsest toimetajatööst. Kärped on trükitud poolpaksult.

Lembit Remmelgal ei õnnestunud 1980. a. avaldada Karel Čapeki aforisme teemal "Meie aeg".

rele. Oma saar on omamoodi utoopia, mis peegeldab igatsust ilma pettuseta, ebaõigluseta elu järele, niisuguse elu järele, kus inimene ise saaks kaasa öelda oma sõna ka ühiskondlikes asjades. Neid oma utoopiasaari on inimkond otsinud läbi aegade, unistanud neist ja üritanud neid ka teoks teha. Kuid sageli on niisugused üritused lõppenud krahhiga. Kõige kohutavam näide päris viimasest ajast on Kamputšea toimunu, kus sotsiaalset utoopiat asusid teostama inimvaenulikud poliitilised avantüristid."

Muidugi oli mulle selge, et Vene riigis pole inimesel ühiskondlikes asjades mingit oma arvamuse kaasaütlemise õigust, kuigi Aadu Hindile oleks võinud selle ju kas või silmakirjaks jätta. Aga Kambodža (tol ajal nõuti nimekuju Kamputšea) löigu mahavõtmisest ei saanud ma küll aru, sest just tol ajal kirendasid *Literaturnaja Gazeta* välismaaleheküljed punaste khmeride õudustegudest. Ja mis oli lubatud Moskvast, pidi olema lubatud ka meil, see oli tolle aja reegel. Rääkisime kolleegidega omavahel, et neid vene keeles avaldatud artikleid tuleks ka eesti keeles võimendada — et eestlasedki saaksid üle hulga aja jälle lugeda, millisteks inimsusevastasteks jübedusteks on võimelised kommunistid.

Pohla ennast Moskva libe-

Juubilar Aadu Hint ähvardas kõnelda Draamateatri lavalt Vello Pohla tegudest.

ja vihane kirjanik viib oma ähvarduse ka täide. Eriti kui näeb heledapäist Sirbi ja Vasara toimetajat saalis istumas. Kusagil Rein Ristlaane või Olaf Uti läheduses.

Selle asemel jäi Pohla toimetuse ootas, kuni saabus järgmise päeva Sirp (või tõi selle koguni ise trükikojast kohale) ja asus seda lugema. Ja ennäe — viimaselt leheküljelt leidis ta Karel Čapeki 1937. a. kirjutatud loo "Meie aeg", mille oli tõlkinud Lembit Remmelgas. Et lugu oli ka vene keeles ilmu-

nud, ei pidanud toimetaja asetäitja Elle Anupõld vajalikuks seda näidata peatoimetajale ja oli tõlke tekstile märkinud oma nimetähed.

Aga Elle Anupõld ei olnud nii läbinägelik toimetaja ja poliitik kui Vello Pohla, kes taipas otsekohe, et Karel Čapek peab silmas just äsja — 1979. aasta detsembri lõpus toimunud sõbralike Nõukogude vägede appiminekut vennalikule Afganistani rahvale. Õigemini — et kunagine SV toimetaja ja vana kommunist Lembit Remmelgas sokutas oma venevaenuliku tõlke lehte provokatiivsetel eesmärkidel.

Ja siis see juhtuski — toimetaja kaebas oma lehe peale, tiraaž hävitati. Čapeki 90. sünniaastapäeva puhul ilmus samas lehes teine Lembit Remmelga tõlgitud humoresk "Kuhu saavad raamatud".

Elmisel õhtul toimetuses toodud ja reede hommikuks bibliofiilseks harulduseks muutunud lehehunnik oli kadunud. Ükski toimetuse töötaja ei saanud endale mälestuseks ainsatki lehenumbrit.

Ametlikuks süüdlaseks selles loos ei jäänud mitte valvas peatoimetaja, vaid tema asetäitja Elle Anupõld ja lehe vastutav sekretär Boris Trull, kes pidid trahviks maksma koguni oma kuupalga. Küllap said ka mingi parteilise karistuse, aga sellest ei tea mina midagi.

Aga kui Pohla poleks läinud riidu Aadu Hindiga, oleks kõik olnud teisiti. Ta oleks hiliste õotundideni olnud rahvakirjaniku külaline, esialgu kirjandusõhtul draamateatris, seejärel lillepaviljonis peetud banketil. Lehte poleks tal peosündmuste keerises arvatavasti olnud aega uurida. Ränga ideoloogilise vea oleks ta tõenäoliselt avastanud alles järgmisel hommikul. Aga siis oluks leht juba tellijatele laiali jagatud ja kioskites müügil.

Ja võib-olla ei oleks ka keskkomitee idamaa targad välja nuputanud, et tegelikult diskrediteeriti Karel Čapeki "Meie aeg" Moskva sõbralikku välispoliitikat, vaid leppinud sellega, et 1937. a. kirja pandud lugu ironiseerib oma aja ja natside Saksamaa üle.

Kes teab?

MALL JÕGI

P.S. Kogu eelnev lugu tundub praegu jabur ja paranoiline, kuid — midagi pole parata — niisuguses ajas me elasime. Vene võim siin Eestis põhines vael ning kartis paaniliselt sõna. Ja valvas seda hoolega. Nii sündisid veidrad ja naljakad lood. Sest see, mida tsensuur, toimetajad ja keskkomitee pidasid vajalikuks maha tõmmata, rahva eest varjata, mõjus enamasti ikka koomilisena. Ja veel — Karel Čapeki "Meie aeg" avaldati Sirbis ja Vasaras peaaegu üheksa aastat hiljem — 23. detsembril 1988. Ilma kommentaarideta.

Kolm korda A&A

22.—28. SEPTEMBRINI PEETI HELSINGIS VIII RAHVUSVAHELIST FILMIFESTIVALI "ARMASTUS JA ANARHIA". OMA SILMI KULUTASID SEAL KOLM NOORT EESTI KINEASTI.

UUS FILM

See, et Eestis oma uus film puudub ning et siinsetes kinodes midagi värsket ja aktuaalset vaadata ei saa, ei tähenda veel, et uus film mujal maailmas lootusetult valmis ja otsas oleks, vaid näitab meie patoloogilist provintslust ning igavat vaesust. Ja ehkki seekordse A&A keskmes olid ajaloolised parafilmid ja filmifriiklus, leidis ka täiesti arvestatav hulk häid filme aastatest 1993—1995.

PRANTSUSMAA

Prantsuse uus uus laine, 1990-ndatel kinematograafiasse tulnud lavastajad, on nähtu (ja loetu) põhjal täiesti olemas. Kuid see omab rohkem lokaalset tähendust ning tegeleb peamiselt eelmise, 1950. aastate lõpul tekkinud uue laine töötlemisega. Antoine Desrosièresi "A la belle étoile" oli lõbus ja stiilipuhas; Truffaut' elustamine ja tema "Varastatud suudluste" taastus. Suur osa uuest prantsuse filmist näib aga tegelevat peamiselt immigrantide sotsiaalprobleemidega ja ühtlasi kinematograafia uuesti leiutamiseega.

SUURBRITANNIA

"Laibad magamistoas" sarja kuuluv Danny Boyle'i, "Shallow Grave" oli kindlasti üks festivali sä-

ravamaid ja vaimukamaid filme. Omamoodi "Pulp Fiction", ainult et jonnakalt britlik, aga kindlasti Tarantinole vastumeelne ja hoopis teiste rõhuasetustega uue filmikeele otsinguil.

KANADA

Festivali fookuses olnud Kanada uus film millegagi eriti esile ei tõusnud. A&A plakatifilmiks olnud Patricia Rozema lüüriline lesbikõhkluste ja valikute film "When Night is Falling" haakuks tegelikult omal moel eesti feminismi defineerimata ja maagilis-vabamüürliku situatsiooniga. (Kui oleks oluline status quo'd säilitada, kõlbaks see ka Eestis laiadele massidele näitamiseks).

AMEERIKA

Sarjas nimega "So Fucking What" polnud mitte Hollywoodi tegijad, vaid eelkõige 3% kogu ameerika kinode kassatulust andvad nn. sõltumatud. David O. Russell ("Spanking the Monkey"), Tom Dico ("Living in Oblivion"), Kevin Smith ("Clerks") — karta on, et oma järgmise filmi teevad nad juba Hollywoodis.

AUSTRALIA

Allakirjutanu üheks lemmikuks kujunenud ainus austraalia film

kogu programmis Geoffrey Wrighti "Metal Skin" annab vist alust nõustuda A&A veteranidega, kes väidavad, et eelmise aasta festivali oli parem. Vähemalt uue filmi poolest. Mullu oli A&A rõhk austraalia filmil. Kas on see kängitseva kultuuriajaloo puudumise või liigse maastiku avaruse ja vabaduse mõju, igatahes mõjub austraalia filmide paremik tõelise agressiooni ja elujõulise manifestatsioonina.

Ambivalentseks üllatuseks oli kindlasti paljudele uusmeremaalasest hard core'i klassiku Peter Jacksoni ("Bad Taste") suhteliselt akadeemilisem uus film "Heavenly Creatures", tõsijuhtumil põhinev, kuid ajakirjanduskliseesid vältiv lummas lugu kahe tüdruku fanaatilise sõprusest, kus seda segama hakanud ema üksmeelselt ära tapektakse. Haiglaselt romantiline ja ilus film.

Festivali kõige vooruslikum ehk antud kontekstis kõige radikaalsem ja äärmuslikum film oli kindlasti Yochimitsu Morita "Kitchen". Naljakalt perversne ja õel jaapani sebiooperi ja asjade kultuse tüütult detailne käsitus.

MARKO RAAT, 42 filmi

*It's not about small details,
it's about the big picture!*

"Asi pole pisiasjades, vaid suures filmis!" — Nii tavatses Ed Wood vastata igähele, kes julges kahelda tema filmitegmise oskuses.

Edward Wood juuniori filme näidatakse festivalidel üle maailma, müüakse videokassettidel, tema filmide soundtrackid on salvestatud laserplaatidele. Ed Woodist kirjutavad juhtivad filmiajakirjad, tema filmide koopiad on kallid ja näitamisõigused rangelt piiratud.

Tegemist ei ole filmigeeniusega. Ed Wood on juba 1970. aastatel kuulutatud maailma halvima filmirežissööriks ning siiani ei ole keegi suutnud temast kehvemaid filme teha. Ameerikalik elutarkus — iga reklaam, ka negatiivne, töötab — on Ed Woodi puhul paika pidanud. Kui midagi kuulutatakse konkurentsilt halvaks, hakkab see koguma äraspidist väärtust.

Woodi filmidel on alati olnud austajaid, üheks neist on Hollywoodi praegu tõenäoliselt üks parimaid lavastajaid Tim Burton, kes woodomaaniale oma filmiga "Ed Wood" uue mõõtme andis. Burton tunneb Woodi vastu sümpaatiat ja analüüsib soojal ja iroonilisel moel alkohoolikust heteroseksuaalse transvestiidi Ed Woodi ja unustatud narkomaanist filmitähe Bela Lugosi ebatavalist sõprust. Tema "Ed Wood" on eelkõige nauditav võtmena, mis aitab lugeda ja kõlama panna Ed Woodi enda filmid "Glen or Glenda" (1953), "Bride of the Monster" (1955) või "Plan 9 from Outer Space" (1959).

Olla "lõbus ja traagiline" — sellise ülesande seadis endale Martin Landau (vasakul), kehastades Bela Lugosit Tim Burtoni filmis "Ed Wood".

Ed Woodi kuulsaim film "Plan 9 from Outer Space" on lugu maale saabunud ufonautidest, kes püüavad inimsugu hävitada, äratades haudadest üles surnud, kes peakis elavad maha nottima.

Ed Wood ei tunnistanud pea ühtegi kinotegemise reeglit. Kui kaadris on õhtupimeduses surnuaial kerkdav zombi, seisab surnuaia teises otsas teda tulistav politseinik eredas päikesevalguses ning hetke pärast tema juurde tormav teine politseinik jõuab ametivenna juurde juba õhtupimedas. Sellised vead on Woodi firmamärk. Lisagem andetute näitlejate 100% valed reaktsioonid, sci-fi dekoratsioon — kaks kortsunud kardinat toanurgas, puulaud, millel tagurpidi lehter ja voltmeeter, märgistamaks kosmose kõrgtehnoloogiat — ning paljud muud pisiasjad (small details), mis on nii totaalselt valed, et moodustavadki pisarateni vaimuka, terav-

meelse ja lõõvalt andetu terviku (big picture). Vähetähtis pole ka fakt, et Ed Woodi filmide peaoperaator William C. Thompson oli värvipime.

Siiski on Ed Woodi filmides midagi, mis on n.-ö. üleajalise väärtusega. Woodi filmide põhistaariks oli Bela Lugosi, õudusfilmi täht 1930-ndate algusest. Viiekümneandil Woodi filmides mängides tõi ta neisse kaasa oma kogemuse ja vampiirlikud žestid eelmise põlvkonna kultusfilmidest. Lugosi pole Woodi filmides enam jõuline Dracula, vaid mälestustest ja morfiinist elav vanamees. Wood registreeris oma filmidega tähe kustumise (Burtoni filmis kehastab Bela Lugosit Martin Landau, kes sai selle eest ka Oscari).

Ed Woodi filmid on tänaseks omandanud kultusfilmide maine. Tim Burtoni "Ed Wood" on ühtägu vaimukas ja kurb vaade inimesesse, kelle tehatahtmise ind ületas mitmekordselt tema ande.

Tim Burton: "Tõsi, Ed Woodi filmid on küll halvad, kuid neis on midagi erilist, midagi enamata ja sügavat. Neis on teatud iseseisvust ja kummalist kunstilisust. Woodi filmid ei meenuta midagi olemasolevat, nad asuvad väljaspool süsteemi."

"Ilma Ed Woodita ei oleks maailmas ei johnwaterseid, davidlynche ega timburtoneid," on öelnud Johnny Depp, nimiosaline filmis "Ed Wood". Oma aja "halvim režissöör" mõjutab kummalisel kombel tänase päeva parimaid. RENÉ VILBRE, 27 filmi

Filmifriikide kiituseks*

Kuulates Raadio 2 30. septembri saadet "Filmipeegel", teemaks "Armastus ja anarhia" festival Helsingis, tekkis mul tahtmine vastu vaielda saates osalenud Riina Sildose, René Vilbre ja Jaak Lõhmuse eelmiste festivalide nostalgias kantud käsitlusele, tegelikult küll selle lähtepunktile, mille valguses vaadeldi A&A festivali väljaspool alternatiivset filmigurmaanlikku konteksti, millest Helsingi festivali vaimus tegelikult toitus. Olles ise vaba eelmiste A&A-de kogemustest, tundub mulle, et Helsingi festivali puhul on just oluline selle toetumine kontseptuaalsele ja klubilisele taustale.

Kui näiteks Jackie Chani filmide põhiliseks publikuks Euroopas kaheksakümnenadel olid teismelised, kes Hongkongi kung-fu filme videos tarbisid, siis A&A kontekstis suurel kinoekraanil näidatuna omandab Jackie Chani retrospektiiv kahtlemata teise tähenduse. 1990-ndate filmifestivalil jälgib publik idaeaktooni kui puhast vaatamängu ja austusavaldust Hongkongi superstaarile. Olulist rolli mängivad siin festivali kontseptsioon ja keskkond.

Nii kultusfilmi käsitus kui ka n.-ö. filmifriiklik gurmaanlus nõuavad teose vaatlemist taustal, mille puhul vaatluse ja hinnanguandmise vahendiks ei ole mitte niivõrd iroonia, kuivõrd pigem filmiteksti ümberartikuleerimine filmiajaloo kontekstis. Kultusfilm on teatud elav mentaliteediajalugu läbi filmiajaloo prisma. Kultusfilm kätkeb endas mingisugust sädet (olgu siis ande või andetuse), tajutatavat elurõõmu ja oma originaalsuses filmijaatust.

Tänavuse A&A festivali olulisim esineja, kes sidus festivali filmigurmaanliku valiku kontseptuaalseks tervikuks, oli Taanis elav ameerika filmikolleksionäär Jack Stevenson omaenda koostatud filmiprogrammidega Ameerika kinoekraanide kultusfilmist "Cult Film Orgy". Teises programmis, "Strange History of American Sex Cinema" esitas ta valiku 70 aasta vältel toimunud seksuaalrevolutsioonist Ameerika Ühendriikide kinoekraanil. Mõlemad programmid koosnesid traileritest, s.o. kinos esitatud reklaamirullidest või -kattenditest. Peale selle linastus temalt veel retrospektiiv Ameerika undergroundfilmist ja Ühendriikide haridusministeeriumi tellimisel valmistatud õppefilmidest. Jack Stevensoni kollektsioon ei püüdnudki olla esinduslik ega toimida filmiajaloolise koolitükina. Tähtsaim oli totaalse filmifriikluse väärtustus. Nagu ta ise publikuga kohtudes väitis, on ta pigem filminarkomaanist kollektsionäär, kelle kogus on iga filmi hankimise lugu sama tähtis kui film ise.

Samas toimus festivali väikseimas kinos saalis "Amanda" A&A ühe tuntuima külalise Paul Morrisey filmi "Flesh For Frankenstein" linastus. 1973. aastal Andy Warholi kompanii toodetud film on üks kahest Paul Morrisey Itaalias vändatud lowbudget õudusklassika ekraniseeringust (teise, "Blood Dor Dracula", tegemist alustati samal päeval pärast Frankenstein filmi võtete lõppu).

Paul Morrisey on kahtlemata omaette nähtus filmiajaloo. Mõlemad A&A-l näidatud filmid on tõeline campi klassika, hea halb B-film, äärmiselt lõbus ja elurõõmus vaatamäng. Nii nagu ütles Paul Morrisey, on ta filmid kantud filmitegemise rõõmust. "Võtete ajal oli meil kõigil väga lõbus. Ka praegu vaatan ma oma filme ja naeran".

Ka A&A festival püüab olla rõõm filmist, mis elab edasi klubilisest festivalist väljakasvanud laia publiku filmifestivali klubilises filmifriikluses vaimus.

Friikluse rõõm ei ole muidugi kohustuslik. Tuttav Helsingi filmitudeng on ignoreerinud igal aastal "Armastus ja anarhiat", festivali, mille filmivalik on tema jaoks liiga kitsas ja esindab peaaegu eranditult halba maitset.

JAAK KILMI, 41 filmi

* Autor on moodsuse huvides lantsseerinud soome filmifriikki eeskujul uue vaste kinohullule, filmihaigele (ingl. k. film freak). — Toim.

Foto: Marko Raat

A&A üks ideolooge ning juhte Mika Siltala (vasakul) koos festivali kuuma filmifriigi Jack Stevensoniga.

Raul Kilgas: See oli nauditav aeg

Praegune Maalehe peatoimetaja Raul Kilgas töötas Sirbi ja Vasara publitsistikaosakonnas aastail 1979—1983. Peatoimetajaiks olid sel ajal Vello Pohla, Leo Laks ja Ilmar Rattus.

Raul Kilgas.

Publitsistikaosakond oli sinu ajal Sirbi kõige "kuumem" osakond, seal ilmusid kõige põnevamad materjalid, mis eeskätt tagasid Sirbi loetavuse. Sirbi väga suurele tiraažile vaatamata ei õnnestunud ju tookord kaugeltki igal soovijal endale lehte tellida.

Sirbi publitsistikabuum, või õigemini populaarsuse buum (külap oli ta populaarne ka tänu muudele materjalidele) algas minu meelest juba 1970. aastate alguses või isegi 1960. aastate lõpus, minu Sirbis töötades see vaid jätkus, võibolla õnnestus meil seda ka suurendada.

Sinu publitsistikaosakonnas töötamise ajal ilmusid Voldemar Pinni ja Gustav Naani artiklid, diskussioon meditsiini üle, Jaan Kaplinski esseed ja palju muud intrigeerivat. Kas pidid nende materjalide hankimiseks palju vaeva nägema?

Ma ei mäleta, et see töö oleks olnud väga raske, kuigi mulle meeldis istuda toimetuses hilise õhtuni. Rahvale üldse meeldis seal toimetuses viibida, see oli see Sirbi atmosfäär, millest teisedki on rääkinud. Seal oli lihtsalt kuidagi hea olla: kas oli selle põhjuseks maja asukoht Pikas tänavas, või tubade paigutus, või oli see tõepoolest mingi vaimus. Kes seda vaimust kandsid, ei oska ma öelda, aga ju see siis tekkis inimeste kooslusest, kes olid paljuski ühel lainel. Neil aastail töötasid seal Ike Volkov, Jaak Olep, Jaan Ruus, Jaan Kruusvall, Mirjam Peil, Tiina Käesel, Mall

Jõgi, Maris Balbat, Peeter Tooma, Madis Kolk ja teised.

See töö pakkus tol ajal mõnu, mina isiklikult tahtsin seda tööd teha, hoolimata sellest, et ajakirjanduses sel ajal ju ikkagi tsensuur ja kontroll olid.

Mis nendesse ülalnimetatud materjalidesse puutub, siis Naan hakkas oma lugusid ise tooma: tema esseistika kõrgaeg oli ju varem, "Võim ja vaim" ilmus Loomingus vist 1969. aastal. Minu ajal ilmus ta õige tihti toimetusesse, uus lugu näpus.

Mina püüdsin Sirpi uusi autoreid leida: põhiline, millega ma tegelesin, oligi autorite otsimine, teemade otsimine. Minu arvates oli Sirbi ja Vasara missioon pakkuda erinevate alade mõtlejatele inimestele uusi ideid — ma olin veendunud, et neid ühiskonnas on. Tuli ära kasutada Sirbi renomee, et seal saab avaldada rohkem kui mujal. Millest see maine tekkis, nõuaks omaette uurimust või esseed. See kuulsus püsis vaatamata vägagi erinevatele peatoimetajatele, kes ju kõik olid oma kohale kinnitatud ja valvama pandud partei poolt. Mul on aga isegi tunne, et Sirpi tulles paljudel neist arusaamine oma missioonist muutus. Neil oleks olnud ilmselt piinlik, kui nad oleksid selle lehe põhja lasknud, oli nagu auasi kanda seda Sirbi mainet edasi. Selle nimel pingutasid väga erinevad peatoimetajad, hoolimata sellest, missuguseid pahandusi see neile kaasa tõi. Sirbi peatoimetajaks olemine oli väga prestiižikas.

Tookord ilmus aga ka selliseid artikleid, mida sa ilmselt parema meelega ei oleks lehes näinud (mäletan eriti ühte Rudolf Rimmeli väga vihast ja ideoloogilist Ruutsoo-vastast lugu).

Minu kui osakonnatoimetaja tegevusel olid ikkagi piirid: ma võisin küll püüda kujundada lehe publitsistika-osa nagu oma nägemist ja tahtmist mööda, aga see ei tähendanud, et ma oleksin saanud täielikult ja ainuisikuliselt otsustada selle üle, mis ilmub või mis mingil juhul ei ilmu. Kui peatoimetaja ise leidis või temale anti korraldus, et konkreetne artikkel ei tohi ilmuda või et üks või teine lugu peab ilmuma, siis minu käest ei küsitud. Selliseid asju oli. Loomulikult püüdsin ma asjade käiku mõjutada, ma mäletan neid lõpmatuid vaidlusi ja tülliminekuid peatoimetajatega, kui ma mõnd artiklit väga kaitsesin või mõne vastu väga olin, käies korduvalt tõestamas, et see või teine asi ei peaks ilmuma. Mõnikord see isegi õnnestus, mõnikord aga mitte.

Rimmeli artikkel sai alguse ühest Ruutsoo retsensioonist Pöögmanni teoste kohta. Ruutsoo kui iseseisva mõtleja retsensioon oli tolle aja kohta julge ja tavatu. See ärritas ja vihastas mõningaid inimesi, Rimmel heitis Ruutsoole ette nõukogude ajaloolasele mittekohaseid vaateid, esines ideoloogiliste süüdistustega, mis tol ajal olid süüdistatava jaoks halvad asjad. Ruutsoole ei antud Rimmelile vastamiseks enam sõna, Rimmeli artikkel oli aga lausa kästud sisse panna.

Mäletan, et Kaplinskiga oli täpselt samuti: kui lehes oli Naani ja Kaplinski vaheline vaidlus, siis mingiks ajaks pandi lõpuks Kaplinski avaldamine seisma.

Mäletan, et 1980. aastal esitas toimetuse Kaplinski Sirbi laureaadiks, kuid keskkomitee ei kinnitanud tema kandidatuuri. Paul-Eerik Rummo, kes oli samuti sel aastal Sirbi laureaat, loobus seda kuulates oma laureaadi tiitlist ja tema auhinna-ümbrik jäigi toimetuse seisma.

Kuid kas oli ka avaldamata jätud artikleid juhtumeid?

Neid oli kindlasti. Ma mäletan näiteks, et ma tegin üsna tugevaid pingutusi, et ära avaldada Ants Juske ja Linnar Priimäe kuulsat "Tartu sügist", mis ei olnudki õieti Sirbile saadetud, kuid mis mulle tohutult meeldis, see tundus mulle tookord väga olulise tekstina. Ma käisin korduvalt peatoimetaja juures selle loo eest võitlemas, oleksin väga tahtnud, et see meil ilmuks, aga see ei õnnestunud.

Oli ka artikkel, mille üks autoreid oli toonane üliõpilane Tiit Matsulevitš ja mis kajastas tolleageid noorsoo meeleolusid. Tegemist oli

jällegi tolle aja kohta väga hea looga, ta märgiti isegi ära Sirbi publitsistika-võistlusel, aga avaldamise ni asi muidugi ei jõudnud. Mina ei olnud sedalaadi natuur, kes oleks leppinud, kui öeldi, et see või teine lugu ei ilmu. Mäletan, et tundsin isegi lõbu, et sain peatoimetajatega kiskuda ja jaurata. Tundsin ennast selles mõttes tugevana, et ma ei hoidnud oma kohast kinni. Olin tulnud teadusest, psühholoogiast, ja arvestasin, et võin igal ajal sinna tagasi minna, lehte teen niikaua, kui mul teha lastakse.

Parteisis ei olnud, kinnipidamine tookord enam ei ähvardanud, mind oleks võidud ainult töölt lahti lasta. See andis mulle enesekindlust lugude eest kakelda. Tegelikult oligi see kõik üks kakluste rida.

Enamasti minu käitumist aksepteeriti, asi ei läinud selleni, et mind oleks lahti lastud või et minu suhted peatoimetajatega oleksid väga halvaks läinud. Saime koos edasi töötada ja vahel ka lahendasti tööprobleeme arutades.

Üks viimaseid asju, mis minu Sirbis oleku ajal ilmus, oli läbi mitme numbri jooksnud Alvin Toffleri lugu "Kolmas laine", mis tegelikult kirjeldas seda elu, mis meil praegu käes on, aga tookord tundus futuroloogilise esseena. Selle loo avaldamisega oli päris suur tegu ja Rattusega oli selles asjas tublisti niginat, ta oli väga selle loo vastu. Püüdsin talle tõestada, et rahvast on vaja harida ja talle uusi ideid tutvustada.

Minu ajal hakkas kirjutama noor majandusteadlane Ivar Raig, kes uuris ungari majanduseksperimenti. Meil see soust, mille sees tookord sai propageerida vabaturumajanduse ja kapitalismi ideid. Huvitav, et need lood, mis olid sisuliselt ikkagi väga õnnestavad, olid kas siis nii osavalt kirjutatud või serveeritud — või olid siis instantsid nii rumalad, et ei osanud midagi rakustada.

Vaino Vahing kirjutas neil aastail retsensiooni Andres Söödi kultuuriministeeriumilt tellitud filmile "Arnold Matteus". Artikkel oli kohe lehte minemas, kui peatoimetaja juhuslikult helistas kultuuriministeeriumisse ja sai kuulda, et film on keelatud, või nagu see tollases terminoloogias kõlas "seda filmi ei ole olemas". Loomulikult jäi artikkel lehest välja, peatoimetaja oli šokis ja kordas aina: milline skandaal oleks tulnud! — Avaldasime artikli Sirbis viis aastat hiljem.

Nende peatoimetajate mõtteviis, kes tulid Sirpi sooviga siin võimalikult kaua püsida, oli ilmselt selline, millega poleks tohtinud siin töötada. Minul oli vastupidine arusaam, et teen nii kaua, kuni teha lastakse, vegeteerida pole siin mõ-

tet. Ja mul on tunne, et mõned peatoimetajad lähtusid alateadlikult samast, sest oli periood, kus keegi üle 2—3 aasta toimetajana vastu ei pidanud, siis sai paturegister täis ja kohale pandi jälle uus mees.

Kas tegid ka ise mõnikord lugudes kärpeid, teades ette, et muidu niikuinii läbi ei lähe?

Nii rumal ma loomulikult ei olnud, et ma oleksin jätnud asjad, millest oli absoluutselt selge, et neid mitte ialgi nõukogude võimu ajal ajalehes ei trükita, rahumeelega sisse. Loomulikult ma soovitasin autorile, et võtame need välja. Kui keegi ütles, et see on kollaboratsionism, siis on ta lihtsalt rumal: ainult nii sai tookord seda tööd teha ja nii talitasid kõik, kes tookord olid toimetustes või kirjastustes tööl. Aga seal pidi teadma mõõtu: jätsin mingi mõttekäigu sisse sellest momentist, kui ma leidsin, et mul on võimalus kuidagi peatoimetajat surnuks rääkida või leida kaitseks mingeid argumente. Samas olid sageli meie poolt esitatavad argumendid, millega me ju kõik oma lugusid peatoimetaja ees kaitsesime, väga vajalik asi, sest neid kuulates sai ka peatoimetaja argumentide kätte, millega seda asja juba oma arupärijate ees edasi kaitssta. Nii see asi käis. Kuid enamasti arvestasid autorid juba kirjutades tsensuuri olemasoluga. Mäng käis enamasti nüansside ja finesside peal: et mida sellest või teisest loigust võib äkki välja lugeda mõni "pahatahtlik" lugeja! Ja meie ülesandeks oli siis tõestada, et ei-ei, seda ei saa siit kuidagi välja lugeda, tegelikult tuleb siit välja lugeda hoopis toda!

Nii et kokkuvõttes olid Sirbi-aastad sinu jaoks huvitav aeg?

Kahtlemata, ma pean siimaani seda oma elu üheks ilusamaks ajaks. Nagu ma juba ütlesin, mind vaimustas see töö, ma tahtsin seda tööd teha, ma nautsin seda õhk-konda, seda seltskonda, millega sai kokku puutuda. Sellesse perioodi kuulub ka osavõtt Tõru klubi tegevusest, mida juhtis tol ajal samuti Sirbis töötanud Trivimi Velliste ning kus mitmed meie toimetuse inimesed käisid. Ma ei tea, kas sellist vaimuelu, nagu tookord Tõrus toimus, praegu kuskil ongi. Minule oli see aeg kohutavalt rikastav, pärast seda ei olegi niisugust perioodi olnud. See oli väga nauditav aeg. Hoolimata kõigest.

MARIS BALBAT

Ei valinud, võtsin järjest

PEAASI, ET HETK OLEKS ILUS, PÕNEV, HUVITAV, VALLATU, LAPSELIK VÕI MUUD SELLIST

Kui 1981. aasta märtsikuus tulin tööle tookordsesse Sirpi ja Vasarasse, pidin hakkama tahtmatult ennast piirama. Mitmekülsus on võimatu ja üleliigne, kui oled tegev kultuurilõigu piltnikuna. Töö tegevus lammutab päeva parajateks tükkideks, mis ei luba aga midagi tõsiselt vahele lükkida. Kõigepealt jätsin kõrvale vallatused, see nõuab eriti palju aega ja ka rüütelikkust, mida mul tihtipeale napib. Püüdsin küll igati haaret ahendada, kuid alati kaasas ripnev aparaat märkas ilu, omapära, huumorit. Peale selle lapsi ja tuttavaid kultuuriinimesi. Kui algasid laulva revolutsiooni päevad, olid paljud kultuuriinimesed eesotsas ja mina kroonikuna kiiluvees. Nii valmisid mõnedki näitused.

Tahaksin aga nüüd rääkida ühe pildi saamisloost.

Kui Jaan Krossi autasustati 1990. aastal Tuglase preemiaga, kuulsin ka, et tal tuleb sama aasta 1. juunil Helsingi Ülikoolis vastu võtta audoktori tiitel. Kuna ma olin oma pikemal Soome matkal tagatipuks otsustanud ka Helsingi Ülikooli külastada, vedasin selle piduliku sündmuse auks kaasas halli ülikonda. Ei sobi ju kultuurilembese ajakirjaniku marki täis teha. Kui ma ülikooli pressisekretäri käest küsisin, kas tohin pildistada, kuna tahan jäädvustada audoktor Jaan Krossi, vaatas too kaunitar mind natuke kummalise pilguga

Jaan Kross ja Ellen Niit 1. juunil 1990 Helsingis.

pealaest jalatallani. Loa ta siiski andis. Hiljem selgus, et sinna saali sisenesid kõik ametihed pidulikus mustas. Ainult magistrikaadi saavad noored daamid olid valges, pikkade varrukatega, valgete kinnastega, valgete kingadega ja ilma dekolteelõiketa kleitides.

Kui ma varakult saali läksin, oli see veel peaaegu tühi. Märkasin, et koha on sisse võtnud Jaan Krossi abikaasa Ellen Niit. Läksin teda tervitama ja õnnitlema, proua Niit avaldas imestust, kuidas sinna sattunud olin. Ju see oli samuti mu halli ülikonna pärast. Mina ütlesin, et tulin sündmusest jäädvustama.

Ajalooline aula sai doktoreid-doktorikandidaate, aukülalisi, magistrante ja lõpetajaid paksult täis. Leidsin ainult ühe sobiva koha seina ääres ja jälgisin seal pidulikkude ülevat tseremooniast: peeti kõnesid, mängiti muusikat, kuid polnud ühtegi aplausi. Kummaliselt väljatreenitud liikumisega magistrandid tulid rektori juurest läbi, kes pani nende juustele loorberipärjad.

Samal aastal anti audoktori tiitel teiste teadus- ja kultuurisuurkujude hulgas ka Soome Vabariigi presidendile Mauno Koivistole. Tema tool oli ees eraldi. Saalis palju pildistada ei saanud, olin liiga kaugel. Hiljem õnnestus välja pügeda ja pildistada audoktorite kolonni, mis Toomkirikust väljus. Teiste hulgas muidugi Jaan Kross. Tahtsin fotografeerida Jaan Krossi audoktori silindri, diplomi ja mööga. Tegin seda ülikooli peahoone ees Senati väljakul, teisele fotole palusin ka Ellen Niidu. Kunstnik Aarne Mesikäpa koos otsustasime, et just viimane foto sobiks kogumikku "Silmast silma".

KALJU SUUR,
Kultuurilehe fotograaf 1981—1993

Kultuurileht kultuurisuhete vaatevinklist

Eva Lille, millal sina võtsid esmakordselt kätte Sirbi ja Vasara?

See pidi olema 1964. aastal, kui käisin esimest korda Eestis läänemere-soome keelte õppijate Ühingu kutsel. Urho Kekkonen käis siin samal ajal ja kõik ümberringi oli kekkonistunud. Ma küll õppisin juba varem eesti keelt, kuid ma ei mäleta, et Sirp ja Vasar oleks Soomes kusagil saadaval olnud. Tea, vahest oli keeleoskus liig nõrk veel, et lehte lugeda. Aga siis hakkasin tellima, ja kui mõni aeg tagasi viisin Tuglase Seltsi oma Eesti-arhiive, oli seda lehte kogunenud meetrikõrgused virnad. Osa ootab veelgi kodu sorteerimist, lisaks väljalõigete kaustad kultuurialade kaupa. Ma olen arhivaarihingega, aga ma

püüan jääda realistiks — ega ma pensionipõlves neid virnu enam ikka läbi ei loe.

Sind on neljal korral (1968—1989) Sirbis ja Vasaras intervjueritud. Küsimusi mäletad? Ise kaastööd ei teinud?

1968. aastal vestlesime Endel Mallesega kahasse koostatud eesti proosa tõlkevalimiku "Suomenlahden takana" tegemisest. No mis seal muud sai jutuks olla kui Soome-Eesti kultuurisuhted. Tollal oli iga välismaalane siin midagi erilist, kuigi tegelikult ju polnud... Ise ma ei kirjuta, pole aega ega ajakirjanikunärvi. Tahtmine kirjutada tekib siis, kui olen tulivihane, aga ma räägin end ruttu rahulikuks.

Räägi, mil moel ja määral on selle väljaande ilme sinu arvates aegade jooksul muutunud?

Kuni Kultuurileheni oli see ikka ükskama Sirp. Kultuurileht on moodsam. Ma ei loe ju lehte kui ajakirjanik, mina vajan infot kul-

tuuritarbijana. Teatriarvustus teeb selgeks, kas ma tahan teatrisse minna, raamatute tutvustamine on kas või tõlkimise seisukohalt mulle hädavajalik jne. Ma olen ju endistviisi tihedalt seotud Tuglase Seltsiga, nad ootavad mult teavet, ideesid. Oluline on Kultuurilehte kogutav tervet Eestit hõlmav lühivuudiste osa ja see võiks hõlmavamgi olla. Kultuurilehe puhul meeldib ka see, et tekst pole enam nii väikeses punkti pressitud nagu varem.

Kas Kultuurilehte pikemad lood ei sobi? Või sobivad siis, kui on palju pilti?

Sobivad, pikki lugusid peab kultuuriajakirjanduses olema. Aga pildid on tähtsad sellepärast, et kui sa tekstiga kaasa mõtled ja mõtisklema jääd, on hea jätta silm leheküljele puhkama. Ringi vahtides kaob mõttelõng käest. Olen rahul ka rubriikidega, intervjuudega. Siin kusagil on mul eelmise nädala Kultuurileht suure intervjuu kohalt lahti

murtud ja ootab: Asta Õimu tunnen ju küll, aga kuidas ta sõnaraamatuid teeb, seni veel ei tea.

Eestis suhtuvad ajakirjandusmagnaadid kultuuriajakirjandusse üsna üleolevalt. Kas ka Soomes? Kas Kultuurilehte on nn. kultuurilisade kõrval vaja?

Soomes rahamehed ei soosi kultuuriväljaandeid. Päevalehtede kultuurilisad on spordi ja komertsiga üle koormatud. Soomes ilmuvad kunstialade kaupa küll elitaarsed väljaanded, midagi nii ülevaatlikku kui Kultuurileht siiski pole. Kultuurileht on vajalik, see on üks vähestest peadest iganditest, mis nõukogude ajast ülevõetuna end õigustab. Kindlasti saate aasta-aastalt lugejaid tagasi, ainult et lehele vii tuleks korda teha — lehte peab saama vabalt osta.

Elupõline kirjastaja (Alek-sandra) ja nüüd lisaks kultuuriajakirjanik (Tallinn) Nelli Mets, ütles, kas meie vene intelligents

Kultuurilehte üldse loeb?

Minu teada loeb ikka. Kultuurileht pole minetanud kunagist kultuuriinfo koondaja rolli, teisekeelsele inimesele Eestis on aga just kokkuvõttev info ülitähtis. Teised väljaanded seda rolli täita ei suuda. Minu meelest selline leht peab jääma.

On siis meil piisavalt estofiile?

Jätkub. Nagu viimastel aegadel näha, hakkavad ka sidemed Venemaaga edenema. See areng tekitab huvi suures vene ajakirjanduses, nad otsivad asjatundlikku teavet. Kultuurilehele ei teeks paha pisut kaastööd teha siinse vene ajakirjandusega, sest mõned märgid näitavad, et vahepealne vabadusetuhin hakkab Venes üle minema ja seal sed literaadid otsivad võib-olla juba praegu väljundit välismaal. See võib huvitavaks lisamaterjaliks kujuneda.

PEETER KÜNSTLER

KULTUUR EI SÜNNI ISEENESEST

LEHT ÜHENDAB EESTLASI KULTUURIS

Tänast Kultuurilehte lugedes kõrvutad seda 30, 20, 10 aasta taguse Sirbi ja Vasaraga, Reedega, Sirbiga. Eks iga kümneni kultuuril on eripära, nii siis ka lehel, selle nimel.

Tagasivaatamiselt võiks öelda, et Leht pole mulle veerand-saja aasta jooksul (kuri)tahtlikult kultuurivaenulikkust sisendanud, kuid vahel ahistas küll. Kui aga Freudi järgida, siis miks ka mitte — on ju kultuuris endas ahistus olemas. Ja ka täna arvan, et kui lehepoliitikas (või -poliitikat) midagi ahistab, siis on see kultuuriideoloogia.

Leht on vahendanud meile hinnanguliselt kultuurisündmusi, mida me vahetult kogeda ei saanud. Me usaldasime Lehte ja — tahtsime seda või mitte — Leht kujundas ja haris meie arusaamist ja suhtumist kunsti.

Kõige eredam mälestus, mis mulle 1960.—1970. aastate Lehest ikka ja jälle meenub, on poleemilisus, VAIDLUS-KULTUUR. Lehes vaieldi kunstiküsimuste üle ja sageli muutus diskussioon üldpoliitiliseks. Osalt sai see võimalikuks sellepärast, et Lehe (kultuuri) tribüün oli märksa demokraatlikum kui riigi päevalehtedel. Teisalt aga ka see, et tollaste kunstitegelaste (Ird, Panso jt.) esinemised olid sõna otseses mõttes kunstilised, emotsionaalsemad kui poliitikutel. Osav kultuuripoliitik Ird ajas eelkõige head teatripoliitikat, kuid ta oli poliitik ka kõige laiemas mõttes. Lehte oodati, Lehte loeti. Leht ühendas eestlasi kultuuris.

Nii see oli. Aga kuidas on praegu? Praegu on samuti kui 70 aastat tagasi. 5. oktoobril 1925.a. kirjutas J. Luiga: "Suured päevalehed ei tule välja lehemüügist saadud summadega, nad elavad kuulutustest. Kui enne poliitiline leht sündis mõne vaimlise rühma (kirjanikkude) ettevõtteks, kus tähtsat osa etendasid vaimlised jõud, mõttekandjad, siis on nüüd suured lehed kapitali siinstitused, kus jõudu hinnatakse kapitali kasu seisukohalt; kõik, mis turgu võiks parandada — ja anderrikkad kaastöölised parandavad turgu —, peab ära jääma. Lehed nihkuvad sellepärast enam-vähem erapooletule seisukohale — puht-sõnumilehtedeks, kus tuuakse vaid sündmusi, kuid hoitakse targutamast sündmuste kallal "ideeliselt"."

Tahaksin nii väga, et Kultuurileht saaks tagasi oma endise lugeja. Aga ma arvan, et kuidas Kultuurileht ka ei püüaks, oma jõududega ta kultuurisümboliks ei tõuse. Kultuur — nagu Tartu vaimgi — ei sünni iseenesest — nii kultuuri kui lehte tuleb teha!

Kuhu tegijad on kadunud? Nad on olemas, aga paljud neist resoneerivad endamisi ekspressides, päevalehtedes, kultuurikullerites. Mõten eelkõige neid "veerupoisse", kel kindel leht, kindel aja- ja sõnaruum, kindel palk. See ahvatleb, aga ei toimi. Polegi tähtis, läheb see lugejale peale või mitte. Kui muu ei lähe, siis nimi vanadest peadest aegadest ikka.

Ja lõpuks. Ülikooli juubeli puhul kirjutasin siinsamas: Kus te olete, ülikoolikaaslasel? Täna juubelil küsin samuti.

VAINO VAHING

MUUSIKATOIMETAJA MEENUTAB

Töö Sirbis oli alati kiireloomuline, aga ikka vaimselt kosutav ja — õpetav. Olin juba varem müünud Valdar Viiresele nuppe muusikamaailmast, 1970.a. suvel olin esmakordselt saanud külgedele "Muusikamaailma" pika järjeloo — tee toimetusse Pikal tänaval oli selge. Tulek Sirpi oli aga parasjagu äkiline — olime mitmekesi üles öelnud oma eelmised töökohad (mina oma andekad õpilased muusikakeskkoolis) ja pidime 1971.a. suvel muusikaajakirja tegema hakkama, palgadki juba (vist) määratud. Mis aga tulemata jäi, oli ajakiri.

Hetke kõhedeuse-tühjuse täitis üsna pea uudis, et Sirp läheb septembrist poole paksemaks ning sinna on uusi tegijaid vaja. Toimetaja Erni Lõbu (Saaremaa mees, kellelt muu hulgas õppisin ära, ja kauaks, kuidas ust selja taga kinni klõmmida), kutsus mind sõbralikult ja võttis vastu.

Missugune igapäine kirjutamistreening, ja keelelise kontrolli all — kasuks kogu järgneva eluks! Ikka oli tunne (kui reedel jälle midagi ilmus), et oled midagi ära teinud. (Kui troostitud tundusid Sirbi-järgsed teaduripäevad Ajaloo Instituudis, kus paar aastat tehti üht artiklite kogumikku ja veel paari aasta pärast selgus, et su kirjatükk siiski ideoloogilistel põhjustel sinna ei sobigi.) Sõbralikud kolleegid, noorte toimetuse tulijatega aina erksamaks muutuv vaim (Velliste, Olep, Kall jt.).

Oli veel tähtsamgi tunne: paneme meie muusikat "aega", kindlasse kohta järgmiste põlvete jaoks. Mu krooniku- ja faktikoguja vaim sai aina tuld juurde — tallele said (ometi mahtus kõik ära!) vaat et kõik meie muusika esitused, muusikute esinemised väljaspool koduvabariiki. Suvisel "hapukurgihooajal" said pikemalt ruumi ka maailma muusikasündmused. Samas, kuskilt Heliloojate Liidu poolt süvendati veendumust: meie muusika on veel liiga noor (ja nõrguke), et selle tegijaid (ka teenitult) tõsisemalt kritiseerida — vaat võtab see helilooja kätte ja enam ei kirjutagi muusikat! Just juubelikirjutised kippusid viimasele hetkele jääma. Boris Trull ütles sel puhul: see juubel oli ju, kulla mees, juba 70 aastat tagasi teada!

Siis aga tuli toimetajaks üks igihalja marja nimega (praegu "roheline") mees ja ütles, et toimetajad on teil tulnud ja läinud, mina tulen ja jään. Iga nädal oli probleeme, talle tundus "prügina", et Eino Tambergi teost on Tbilisis mängitud, või et Anu Kaal Minskis solistiks käinud. Ta oli ka spets Neeme Järvi ja Arvo Pärdi mustamise alal pärast nende lahkumist ning meie levimuusika suur "asjatundja", eriti näiteks Arne Oide suurepärase laulude osas. Mehed hakkasid toimetusest lahkuma, asemele tulid naised... Pe-restroika!? Juba 1980. aastal? Aga ometi: meil oli (auto)juhiks (Toomas) Gorbatsšov juba ammu enne, kui Miša Krem-lis võimule sai!

PRIIT KUUSK,

SV toimetuse muusikaosakonna juhataja
1971—1980

JUUBELIKIRI KULTUURILEHELE

Nende ridade kirjutaja on nii vana, et on kaasa elanud kogu Kultuurilehe ajaloo — ükskõik missuguste nimede all leht on ilmunud. Tõsi küll — esimese aastakäigu numbrid on meeles ähmaselt, aga sõjajärgsel ajal oli leht igal nädalal lõpul oodatud külaline. Mitme aastakäigu numbrid said hoolega kogutud, aga lõpuks muutusid nad oma füüsilise kogukusega koormavaks.

Muidugi ei olnud stalinliku ajajärgu Sirp ja Vasar vaba ajastule iseloomulikust ideoloogilisest krambist ja muserdavast ühekülgisusest, aga ometi oskas ta oma stiililt märgatavalt erineda selle aja päevalehtedest. Mõned tema toimetajad pidasid vajalikuks kaastööd ideoloogilisest küljest parandada ja täiendada. Ent kui ajad-olud muutusid ja eesti kultuur sai väikseidki võimalusi oma rahvusliku eripära kaitsmiseks, siis asuti seda ka Sirbi ja Vasara veergudel tegema. See oli pidev ja vaearikas töö, kusjuures vastumängijaid oli palju ja mitmest mastist, eelkõige parteilised dogmaatikud ning Moskva liini valvurid. Aga selle võitluse tulemused on tänapäeval selgesti näha. Eesti kultuur on säilitanud oma traditsioonid ja elujõu ning otsib teed uude sajanisse.

Viimase 45 aasta jooksul on nende ridade kirjutaja teinud aeg-ajalt Kultuurilehele kaastööd ning on alati tajunud mõistmist toimetajate poolt. Kui tekkis idee välja andma hakata A.H. Tammsaare "Kogutud teoseid", oli esialgu kahtlejaid nii parteitegelaste kui ka kirjandusnimeste seas. Otsustati pöörduda Sirbi ja Vasara poole, et viia idee rahva hulka. Ja ajaleht oli otsemaid nõus, ei mingit kõhklemist ega pärimist, mida öeldakse üleval- või allpool. See entusiasm julgustas omakorda väikest algatajate gruppi. Ja peamine: kui idee oli massidesse viidud, oli ka keelajail raskem. Nii siis — Kultuurilehelgi on teeneid, et meil on A.H.T. "Kogutud teosed".

Kultuurilehel on kindlasti ülemaailmne tähendus ja tähtsus. Kõikidel mandritel asuvaid eestlasi ja estofiile ühendava informeerijana on leht asendamatu.

Eestit ja tema kultuuri õpitakse paljudes paikades tundma selle lehe vahendusel. Meie tänapäeva kultuur on nii mitmekesine, vastuoluline ja elujõuline, et vajab tarka eneseanalüüsi ja asjatundlikku kriitikat. Seda kõike võib ja suudab pakkuda eelkõige Kultuurileht. Kui nüüd käiakse ringi ideega viia see ajaleht sundabiellu mõne suure päevalehega, siis võib niisugune mõte tekkida ainult mõne libapoliitiku peas. Ja seda ainult mõnesaja tuhande krooni kokkuhoidmise pärast! *O tempora, o mores!*

Lõbusat juubelipidu ja tulemusrikkast tööd väsiva sajandi lõpul. Uskugu ka Kultuurilehe tegijad, et XX sajandi lõpu taga terendub uue algus.

HEINO PUHVEL

SEDA LEHTE KASSID OSTAKSID

VASTAB TUNDMATUKS JÄÄDA SOOVIV KULTUURILEHT

Praegusel kultuurivaesel ajal on vist suur kunst hoida käigus sellist kultuurilehte nagu teie väljaanne. Kuidas te üldse ots otsaga kokku tulete?

Kuidagimoodi ikka üritame. Tundmatuks jääda soovimegi sellepärast, et tiraaž on meil ainult 150. Kui soovijaid rohkem oleks, ei jõuaks küll kuidagi lehte kätte toimetada.

Kus trükikojas te üldse nii väikest tiraaži saate trükkida?

Ega me trükigi. Ükski trükikoda sellest huvitatud ei olnud. Lõpuks jõudsimme kokkuleppele Petseri kloostriiga, nüüd mungad kirjutavad seda lehte käsitsi ümber. Neil on selles osas väga pikad traditsioonid. Keskaajal ainult niimoodi kirjandust paljundatigi. Ei maksa pahandada, et kirjavigu palju on. Enamik munki on vene emakeelega, nad ju väga püüavad.

Aga fotod?

Need on meie enda tehtud. Väga udused on küll. Aga midagi peaks ju aru saama? Need me kleebime pärast lehte.

Kas see siin on tõesti hobune? Miks on hobuse pilt kultuurilehes?

Ärge solvake, see on hoopis viulidaja...

Oh, vabandage! On küll viulidaja moodi... Mis teemad teil on?

Muusikaleheküljel kirjutame tavaliselt Veljo Tormisest. Raua needmisest — see on üks heliteos. See on lugejate edetabelis alati number üks. Siis muidugi tutvustame noori luuletajaid. Ülejäänud osas räägime teatri tulevikust. Avangardsest teatrist.

Kas see on selline teater, kus vaatajad alati etenduses osalevad?

Jah, muidugi. Või siis vähemalt viisatakse lavalt midagi vaatajate sekka. Et neid mõtlema ärgitada, ja kaasa elama. Enamikule käib see üle jõu ja nad põgenevad. Kohale jäävad need, kes magavad. Meie teatrites käib väga palju inimesi Balti jaamast, teatris on palju meeldivam rongi oodata. Etenduste kuulutusi kleebime ka ainult Balti jaama ja venekeelseid. tänu sellele on külastatavus tõusnud.

Ostja peibutamiseks kasutab tundmatuks jääda sooviv kultuurileht esikaanel pornopilti.

Aga kas see pilt siin esiküljel kujutab mõnda muusat või?

Ei, see on pornopilt. Et meie lehte ikka ostetaks, peame alati pornopildi kaanele panema. Need teen ma ise oma naisest. Talle teeb see heameelt, uhkustab juba sõbrannade ees, et on pornostaar ja striptiisitar. Prestiiz kohe tõuseb, auväärt ametid ikkagi.

Mida te tahaksite lõpetuseks öelda?

Firmajuhid võiksid meile reklaami tuua, raha me ei tahagi. Toogu ainult natuke tinti ja paberit. Võib kasutatud paber ka olla, ega see ei sega, kui enne on midagi müüdnud selle paberi sees. Ja reklaamiks ütleksin, et seda lehte kassid ostaksid!

ALLAN HMELNITSKI

Joonistanud REIN LAUKS

21 KASUTUSES OLEV VÄLJAANNETE ÜHINEMISE GRAAFIK

ÜHINEVATE VÄLJAANNETE SENISED NIMED	UUS NIMI	UUE VÄLJAANDE ILMUMISE KUUPÄEV	ÜHINEMISE PÕHJUSED
Maaleht, Linnaleht, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	7. oktoober	majanduslikud huvid
Molodjož Estonii, Estonija, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	8. oktoober	majanduslik-rahvuslikud huvid
Eesti Ekspress, Videvik, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	9. oktoober	majanduslik-sotsiaalsed huvid
Liivimaa Kroonika, Liivimaa Kuller, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	10. oktoober	majanduslik-erakondlikud huvid
Meie Meel, Eesti Kirik, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	11. oktoober	majanduslik-kristlikud huvid
Õpetajate Leht, Haridus, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	12. oktoober	majanduslik-riiklikud huvid
Den Za Dnjom, The Baltic Independent, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	13. oktoober	majanduslik-rahvusvahelised huvid
Seitse Päeva, Elu Sõna Leht, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	14. oktoober	majanduslik-poliitilised huvid
Pärnu Postimees, Põhjarannik, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	15. oktoober	majanduslik-geograafilised huvid
Sakala, Virumaa Teataja, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	16. oktoober	majanduslik-maakondlikud huvid
Times, Pravda, Eesti Päevaleht	Eesti Päevaleht	17. oktoober	majanduslik-globaalsed huvid

21 JÄRELDUS AJAKIRJANDUSE TELLIJALE

Telli, mida tahad, ikka leiad postkastist Eesti Päevalehe.

21

TÕDE JA ÕIGUS I

Elutoas.

Andres: Pearu! Suur õnnetus on juhtunud! Mu naine on kadunud!

Pearu: Kah mul asi. Leidis ka, mille pärast vinguda. Minu eit on juba suvest saadik jooksus. Mina temast küll puudust ei tunne. Võta asja mõistusega.

Andres: Mu jumal! Kus ta võib küll olla? Naine, kus sa oled?

Pearu: Järsku on surnud?

Andres: Kuidas sa julged! Naine, uu, vasta ometi!

Pearu: Tühja nende naistega. Ega see Krõõt sul ju suurem asi naine polndki. Loll ja kasimatu vanamoor. Aga noh, kes muu sinusugusele tohmanile ikka naiseks läheb.

Andres: Pearu, ma tapan su!

Pearu: Tapa!

Juur ja Kivirähk lubasid, et järgmine kord toovad juurde.

ABIKS KOGENUD LEHE ASUTAJALE

Kui pärast ajalehtede ühinemise graafikuga tutvumist on veel isu uusi ajalehti asutada, siis on pakkuda kasutamata nimesid:

UUED SÕNUMID,
VANAD SÕNUMID,
VÄRSKED SÕNUMID,
KALLID SÕNUMID,
KUUMAD SÕNUMID,
PÕHJA-EESTI SÕNUMID,
KOGU EESTI SÕNUMID,
MEIE SÕNUMID,
TEIE SÕNUMID,
SINU JA MINU SÕNUMID,
SÕNUMITOOJA,
SÕNUMIVIITJA,
SÕNUMIMEES.

ETENDUS

R, 6. X kl. 19 "Viini veri". Solistid Väino Puura, Mati Kõrts, Annika Tõnuri, Sirje Puura, Margit Saulep, Tõnu Kilgas, Teo Maiste. Dirigent Paul Mägi.

L, 7. X kl. 19 G. Puccini ooper "Boheem". "Boheem" — lugu neljast vae- sest sõbrast kunstnikust. "Boheem" — lugu liigutavast ja traagilisest armastu- sest vaese poeedi Rodolfo ja tiisikushai- ge tütarlapse Mimi vahel. Solistid Pille Lill, Vello Järna, Nadia Kurem, Väino Puura, Mart Mikk, Rauno Elp, Uno Kreen, Hans Miilberg. Dirigent Carlo Felice Cillario (Itaalia).

P, 8. X kl. 12 H.S. Paulli-A. Bournonville'i ballett "Konservatoorium". H.S. Paulli on Taani helilooja. Ta on koos- tööd teinud tuntud Taani koreograafi August Bournonville'iga ning kirjutanud muusikat rohkem kui kümnele tema bal- letile. eesti publikule on selle balleti la- vastamine esmakordne kokkupuude tema lavamuusikaga. Lugu kannab en- das möödunud sajandi Pariisi hõngu ja põhineb koreograafi enda mälestustel õpingute ajast kuulsas *Conservatoire's*. Balletti läbib kõitev intriigi kooli direktori ja tema abiellumishimulise majapidajanna vahel. Solistid Hedi Pundonen, Tiina Kripsaar, Eve Andrejev, Svetlana Potapova, Vjatšeslav Nikkinen, Juris Zīgurs. Dirigent Norman Ilis Reintamm. Pileti hind 10—35 kr.; kl. 19 I. Kälmani operett "Silva". Elu on kui kaunis võlu- riik, kus peale intriige, eksitusi ja oota- matuid pöörded, kõik sõlmed lahti ha- rutatakse ning kaks õnnelikku paari tei- neteist leiavad. Solistid Hans Miilberg, Helgi Sallo, Tarmo Sild, Katrin Karisma, Tõnu Kilgas, Riina Airene, Voldemar Kuslap, Mati Vaikmaa. Dirigent Erki Pehk. Pileti hind 15—100 kr.

N, 12. X kl. 19 G. Puccini ooper "Boheem". Eesti lauluteatri tulevik Puccini surematus meistriteoses. Itaalia diri- gendi maestro Carlo Felice Cillario muusikaline teostus on pälvinud palju publiku ja kriitikute kiidusõnu. Solistid Pille Lill, Nadia Kurem, Vello Järna, Väino Puura, Mart Mikk, Villu Valdmaa. Dirigent Carlo Felice Cillario (Itaalia). Pileti hind 10—40 kr.

R, 13. X kl. 19 L. Minkuse ballett "Don Quijote". Lugu vaesest rändrüütlist, kes läheb laia maailma seiklusi otsima ja oma unistusi tõeks tegema. Solistid Kaie Kõrb, Viesturs Jansons. Pileti hind 10—35 kr.

L, 14. X kl. 19 "Boheem". Solistid Pille Lill, Nadia Kurem, Vello Järna, Väino Puura, Mart Laur, Villu Valdmaa, Uno Kreen. Dirigent Carlo Felice Cillario. P, 15. X kl. 12 T. Raadiku muusikal "Puhh". Osades Villu Valdmaa, Tanel Toom, Helgi Sallo, Katrin Karisma, Mare Jõgeva, Jaak Põldma, Mati Vaik- maa, Rostislav Gurjev, Tõnu Kilgas, Mart Kangro. Dirigent Andres Heina- puu. Pileti hind 5—35 kr.; kl. 19 "Kon- servatoorium". Solistid Tiina Krip- saar, Hedi Pundonen, Vjatšeslav Nikki- nen, Maigret Mägi, Peeter Karell, Tatja- na Laid. Dirigent Norman Ilis Rein- tamm.

L, 7. X kl. 14 ELULÕNG Maarja-Maar- jamaa. Ajakalendrit sirvib Ene Pilliroog.

Osalevad preester Rein Õunapuu, Kaie Konrad (sopran), Tallinna Piiskopliku Toomkiriku keelpillikvartett, Rapla se- gakoor "Cantus". Pileti hind 15 ja 30 kr. P, 8. X kl. 18 videoõhtu. XX saj. välja- paistvaid lauljaid Plácido Domingo Ca- varadossina G. Puccini ooperis "Tosca". Kommenteerib Jüri Kruus. Pileti hind 15 kr.

K, 11. X kl. 18 pühendus Estonia juube- lihooajale "Et möödunu ei kaoks" Enno Eesmaaga heitlikest aega- dest... Õhtut juhib Anu Kaal. Pileti hind 15 ja 25 kr.

R, 13. X kl. 19 G. Puccini lühiooper "Gianni Schicchi" Eesti Muusikaaka- deemia etendus. Nimiosas Rauno Elp. Muusikaline juhendaja Ellen Maiste. La- vastaja Arne Mikk. Kunstnik Eldor Ren- ter. Kontsertmeister Ene Rindesalu. Pi- leti hind 35 kr.

L, 14. X kl. 18 videoõhtu. XX saj. välja- paistvaid lauljaid Nelson Eddy USA muusikafilms "Ooperifantoom". Kom- menteerib Jüri Kruus. Pileti hind 15 kr. P, 15. X kl. 19 G. Puccini lühiooper "Gianni Schicchi". Pileti hind 35 kr. * Pühapäevaõhtustel ooperi- ja balleti- etendustel soodustus ühe piletiga kaks kohta!

Estonia Teatri kassa avatud kella 12— 19, päevase etenduse korral tund enne algust. Tel. 44 90 40. Tellimused töö- päeviti tel. 44 44 24 kl. 10—16. Talveaia tellimused tööpäeviti tel. 66 63 02.

Eesti Draamateater

R, 6. X kl. 19 "Maskeraad", kl. 19 "Meelespea" (v.s.). L, 7. X kl. 19 "Heinapalavik", kl. 19 "Leekrüübe" (v.s.). P, 8. X kl. 12 "S A K", kl. 19 "Tagasi- tulek isa juurde", kl. 19 "Oleanna" (v.s.). T, 10. X kl. 19 "Kirves ja kuu", kl. 19 "Filosoofipäev" (v.s.). K, 11. X kl. 19 "Peenike pere", kl. 19 "Filosoofipäev" (v.s.). N, 12. X kl. 19 "Kirves ja kuu", kl. 19 "Doktor Karelli raske töö" (v.s.). R, 13. X kl. 19 "Peenike pere", kl. 19 "Jalutuskäik vikerkaarel" (v.s.).

EESTI RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

R, 6. X kl. 19 N. Gogoli "Naisevõtt" (esietendus). Rež. A. Issakov (St.Peter- burg). Kunstnik M. Kuurme, muusika G. Sorotšan. Osades V. Kovtun, A. Bedre- dinova, T. Solodnikov, E. Toman, A. Ivaškevitš, B. Troškin, S. Tšerkassov, H. Kontreras, J. Jesipovitš. Täiesti us- kumatu lugu kahes vaatuses. L, 7. X kl. 18 "Naisevõtt". P, 8. X kl. 18 "Perekondlik nädala- lõpp". J. Poirer'i komöödia. Lav. E. To- man. K, 11. X kl. 18. S. Jessenini luuleõhtu. Lav. E. Toman. N, 12. X kl. 19 "Puudutused ja ühteliit- mised". P. de Marivaux' komöödia. Lav. R. Polak (Slovakkia). R, 13. X kl. 19 "Testament Itaalia moo- di ehk vaene Pierrot". A. Campanile komöödia. Lav. S. Krassman. LASTELE: P, 8. kl. 11 L. Ustinovi muu- sikaline muinaslugu "Vanamoelised imed" (esietendus). Lav. E. Toman. Kunstnik M. Kuurme, muusika E. To- man, tantsude seadja E. Erkin.

sioonid Rossini ooperi "Mooses" teema- le. Kontserti toetab Šveitsi kultuurifond "Pro Helvetia". L, 7. X kl. 18 TARTU ÜLIKOOLI AULAS Laupäevakontsert. P, 8. X kl. 16 ESTONIA KONTSERDI- SAALIS pühapäevakontsert "Haydn ja London". *Hortus Musicuse* akadee- miline orkester. Dirigent Andres Musto- nen. Solistid Ivan Monighetti (tšello), Neeme Punder (flööt), Ivo Sillamaa (kla- ver). Kavas J. Haydni Sümfoonia nr. 94 G-duur "Üllatus", Tšellokontsert nr. 2 D-duur, Sümfoonia nr. 104 D-duur "Lon- don-Salomon". N, 12. X kl. 19 ESTONIA KONTSERDI- SAALIS "Maailma muusikalised pea- linnad — Pariis". Eesti Riiklik Sümfoo- niaorkester. Kaastegev Eesti Muusi- kaakadeemia naiskoor. Dirigent Arvo Voimera, viiulil Arvo Leibur. Kavas Chaussoni Poem op. 25, Messiaeni Hümni, Debussy "Nokturnid", Raveli "Mustlane" ja Hispaania rapsodia. R, 14. X kl. 18 TARTU ÜLIKOOLI AULAS Laupäevakontsert.

TALLINNA LINNATEATER

R, 6. X kl. 19 "IMPRO 1—Põhjakkonn". Lüüriline rännak lõbusas muinasjutu- maailmas. Etendus täiskasvanutele. Mängitakse ainult kadripäevani. L, 14. X kl. 18 esietendus "Pianoola ehk mehhaaniline klaver". Lavastaja Elmo Nüganen, kunstnik Vladimir An- shon. Piletikassa (Lai tn. 23) on avatud E—R kl. 10—19, L, P kl. 12—18. Tel 60 96 26. Pileteid saab osta ka piletimüügi kesku- sest kinos Sõprus kl. 10.30—18. Info ja piletitellimine müügrupist tel. 44 85 79.

R, 6. X kl. 18 "Pidžaama kuuele". M. Camoletti vallatu komöödia. Mängivad Egon Nuter, Anne Veesaar, Viire Vald- ma, Raivo Rütel, Marika Korojev ja Tarvo Krall.

L, 7. X kl. 18 "Saame kokku veebrua- ris". B. Slade'i lüüriline komöödia. Män- givad Anne Veesaar ja Tõnu Kilgas. T, 10. X kl. 18 teatri 15. aastapäevale pühendatud etendus "Mina, Bel- Amil". K, 11. X kl. 18 "Pidžaama kuuele". N, 12. X kl. 18 "Saame kokku veebrua- ris". R, 13. X kl. 18 "Teisel ajal samas ko- has ehk Mees sihbi, jumal juhib". F. Veberi kriminaalkomöödia. Peaosa- des Egon Nuter ja Endrik Kerge (viima- seid kordi).

Info ja tellimused Sakala 12—1 tel 44 84 08 E—R kl. 10—16. Piletid müügil kaks nädalat ette Sakala keskuses E—R kl. 14—18, L, P tund enne etendust, vana- linna kassas E—L kl. 10—18. NBI Etetellitud ja eelmüügist ostetud piletid on 10 krooni odavamad!

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

R, 6. X kl. 11 "Okasroosike" (rohelistes saalis). J. & W. Grimmi muinasjutt P. Sikkeli seades. Lavastaja R. Agur, muu- sika T. Raadik, kunstnik L. Roosa, kl. 19 "Lysistrate" (ovaalsaalis). Aristotpha- nese 2000 aasta vanune komöödia naiste voodistreigist Antiik-Kreekas. La- vastaja R. Annus, kujundas P. Jänes. Peaosas Liina Tennosaar. L, 7. X kl. 12 L. Tungla "Lehmatari lugu". P, 8. X kl. 12 J. Põldma "Koera pulm". R, 14. X kl. 11 H. Männi "Roosa mu- nasjutt" (rohelistes saalis). Mini-nuku- teater mudilastele. Sirmile seadsid ja mängivad Malle Peedo ja Helle Laas. Kujundas J. Kõbarsepp. L, 14. X kl. 12 L. Tungla "Lehmatari lugu".

Kassa avatud T—R kl. 10—17.30, L, P kl. 11—14 ja 1 tund enne õhtuse eten- duse algust. Esmaspäeval kassa sule- tud. Tellimused tel. 44 12 52 (administ- raator) ja 60 16 33 (kassa).

L, 15. X kl. 16 ESTONIA KONTSERDI- SAALIS Pühapäevakontsert. Eesti Fil- harmoonia Kammerkoor. Dirigent Elmo Tiisvald. Kaastegev Vanalinn Barokk- orkester. Kavas Buxtehude kantaadit- sükkel *Membra Jesu, Nostris* Bux WV 75, Scarlatti *Dixit dominus*. R, 14. X kl. 16 VÄRAVATORNIS "Mu- sikaline Hamburg XVII—XVIII saj". *Hortus Musicus*. Ansambli juht Andres Mustonen.

L, 15. X kl. 16 RAKVERE KAURI KOO- LIS esineb Margarita Voites. Klaveril Riina Pikani. Kavas Haydn, Mozart, Händel, Bach, Schubert, Caccini, Gior- dani, Gounod, Bellini. R, 14. X kl. 15 NARVA-JÕESUUS, kl. 19 JÕHVI TEATRIMAJAS; E, 16. X kl. 19 PÄRNU RAEKOJAS; T, 17. X kl. 19 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS ja R, 20. X kl. 19 TARTU ÜLIKOOLI AULAS "Brahms ja Schubert". Toom- mas Vavilov (klarnet), Jüri Gerretz (viulil), Kristel Eeroja (viulil), Viljar Kuusk (vioola), Timo Tõrma (tšello), Rait Erik- son (metsasarv), Andres Lepnurm (fag- gott), Jüri Lepp (kontrabass). Kavas

VON KRAHLI TEATRIS: L, 7. X kl. 13 "Alice peegli taga". Lewis Carrolli raamatu "Alice peeglitaguses maailmas" ainetel. Lavastaja Mart Kam- pus. P, 8. X kl. 15 "Alice peegli taga". N, 12. X kl. 13 "Alice peegli taga". R, 13. X kl. 13 ja 18 "Alice peegli taga".

VON KRAHLI BAARIS: R, 6. X kl. 21 Rock Hotell. L, 7. X kl. 21 Justament. P, 8. X kl. 13 perehommik: VAT teater "Kui mina alles troll veel olin", kl. 21 Luxury Filters. T, 10. X kl. 21 Sibul & Ukareda. K, 11. X kl. 21 Ki-Re-Ka-Ku. N, 12. X kl. 21 Was Ist Das (Riho Sibul, Emil Rutiku, Raul Vaigla, Jaak Ahelik, Raul Ukareda). R, 13. X kl. 22 Saxappeal Band & Joel Deluna. L, 14. X kl. 22 Ultima Thule.

SUURES MAJAS (kassa tel. 43 40 59): R, 6. X kl. 18 M. Leigh' muusikal "Mees La Manchast". L, 7. X kl. 18 F. Lehári operett "Lõbus lesk". P, 8. X kl. 12 A. Kitzbergi lastenäidend "Kaval-Ants ja Vanapagan", kl. 18 tantsuetendused "Imeline mandariin", "Barcelona". E, 9. X kl. 18 W.A. Mozarti laulmäng "Haaremirööv". K, 11. X kl. 18 M. Leigh' muusikal "Mees La Manchast". N, 12. X kl. 12 A. Lepiku projekt "Willia- mile" (soodushinnaga). R, 13. X kl. 18 F. Lehári operett "Lõbus lesk".

VÄIKESES MAJAS (kassa tel. 43 07 85): R, 6. X kl. 18 S. Zweigi armutu komöödia "Volpone ehk Rebane". L, 7. X kl. 18 N. Coward'i intiimkomöödia "Eraelud". P, 8. X kl. 20 K. Süvalepa laulude õhtu "Kaunimad aastad su elus" (ovaal- saalis). E, 9. X kl. 18 J. Anouilh' koomiline tra- göödia "Orkester". N, 12. X kl. 18 J. Massenet' ooper "Don Quijote". R, 13. X kl. 18 E. Vilde lõbumäng "Pi- suhänd".

TARTU LASTETEATER

R, 6. X kl. 19 esietendus täiskasvanuile Slawomir Mrožeki "Suvepäev/kohtu- mine". Mäng kahes vaatuses. Tõlkija Hendrik Lindepuu, lavastus ja muusika- line kujundus Kalev Kudu, kunstnik Kadi Kreis. Osades Svan Antson, Taago Tu- bin, Anu Ander. L, 7. X kl. 15 lastele "Nukitsamees", kl. 19 täiskasvanuile "Suvepäev/kohtumi- ne". P, 8. X kl. 12 lastele "liri muinasjutud".

K, 11. X kl. 19 täiskasvanuile "Inimesel ei ole saladusi". Peet Vallaku novelli "Saladus" põhjal draama ühes vaatu- ses. N, 12. X kl. 19 täiskasvanuile "Inimesel ei ole saladusi". R, 13. X kl. 19 täiskasvanuile "Suve- päev/kohtumine". L, 14. X kl. 15 lastele "Nukitsamees". P, 15. X kl. 12 lastele "liri muinasju- tud".

VILJANDI DRAAMATEATER UGALA

R, 6. X kl. 18.30 "Õde George'i tapmi- ne" (esietendus). P, 8. X kl. 12 "Muinasjutuudu" (laste- le), kl. 18.30 "Lõpp ja algus". E, 9. X kl. 18.30 "Õde George'i tapmi- ne". T, 10. X kl. 18.30 "Antigone New Yor- gis". K, 11. X kl. 18.30 "Mootorpruut". N, 12. X kl. 18.30 "Kroonu onu" (esi- etendus). R, 13. X kl. 18.30 "Õde George'i tap- mine", kl. 18.30 "Issid" (keldrisaalis). P, 15. X kl. 12 "Jutustus tõelisest par- dipojast" (lastele).

R, 6. X kl. 19 "Jäta mu hing rahule". L, 7. X kl. 19 "Jäta mu hing rahule". P, 8. X kl. 19 "Jäta mu hing rahule". E, 9. X kl. 19 "Jäta mu hing rahule". N, 12. X kl. 19 "Happy end". Muusika- line komöödia saksa teatrilt "Ditchen- bühne". R, 13. X kl. 19 "Minu naine on valeta- ja". Lav. Erik Ruus. Komejant valedest, mis võivad armastava paari lahku ajada ja pärast jälle kokku viia. Publikul jääb üle ainult südamest naerda sajandialgu- se seltskonna keerulise elukorralduse üle! P, 15. X kl. 12 "Naksitrallid". Lav. Anne Tõrpu. Laulude ja tantsudega etendus kummaliste naksimehikeste õnnelikust kohtumisest ja seiklusterohkest rännu- teest, mida käies saavad Muhv, King- pool ja Sammalhabe omal nahal tunda, mis asi on looduse tasakaal.

ENDIA

R, 6. X kl. 18.30 "Kardemoni linna rahvas ja rõõvlid". P, 8. X kl. 18.30 "Gösta Berlingi saa- ga". E, 9. X kl. 18.30 "Rong katusel". T, 10. X kl. 18.30 "Casanova viimane armastus" (väikeses saalis). K, 11. X kl. 19.30 "Valivad daamid" (san. Tervis klubis). N, 12. X kl. 18.30 "Koeratopis" (esie- tendus). R, 13. X kl. 18.30 "Koeratopis". L, 14. X kl. 18.30 "Epp Pillarpardi Pun- jaba potitehas". P, 15. X kl. 18.30 "Üks, kaks, kolm".

EESTI MUUSIKA- AKADEEMIA

R, 6. X kl. 19 ESTONIA KONTSERDI- SAALIS esineb EMA sümfooniaorke- ster. Dirigent Jüri Alperten. Solist Viktor Kuna. (Tšehhi muusika päevad Eestis). L, 7. X kl. 11.30 NIGULISTES esineb Aare-Paul Lattik (orel). P, 8. X kl. 17 MUSTPEADE MAJA OLA- VI SAALIS esineb magistrant Pille Ta- niloo (kontserteksam). Kaastegev Taisto Noor.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

L, 7. X kl. 15 MATKAMAJAS esinevad kooli viiastlased Riina Erin (tšello) ja Regina Pihlak (klaver). Kavas Beethoven, Debussy, Kodály.

KONTSERT

R, 6. X kl. 19 TALLINNA RAEKOJAS "Tšellode kahekõne". Mark Wars- hawsky & Christine Lacoste (Šveits). Harukordne võimalus nautida sellist ansamblikooslust nagu tšelloduo. Mark Warshawsky mängu kohta on kiitvaid hinnanguid andnud säärased korüfeed nagu Dmitri Šostakovitš, Aram Hatša- turjan, Eugene Ormandy, Vladimir Ash- kenazy, Lorin Maazel, André Navarra jt. Kavas: alles hiljuti leitud A. Scarlatti tšel- loduo, Viotti väljapaistvaim teos, vir- tuosne Duo Concertante, Ysaye ainu- ke tšellole loodud, kuid selle eest ülithe- niline sonaat; Šveitsi helilooja ja kunst- niku Miegi tuntud pildisarja ainetikul kirjutatud palade tsükkel "Les Images d'Epinal" ning lõpuks Paganini fantaas- iarohke ning väga virtuosne Variat-

Brahmsi Klametikvintett, Schuberti Ok- tett. N, 19. X kl. 19 VÖRU KULTUURIMA- JAS KANNEL, R, 20. X kl. 19 PÕLVA KULTUURIKESKUSES tuntud ooperi- ja operetiviise. Esitavad Anu Kaal (sopran), Hans Miilberg (bariton) ja kammeransambel Vikerkaar. R, 20. X kl. 19 ESTONIA KONTSERDI- SAALIS esineb klaveriduo Arianna Goldina & Rémy Loumbrozo (USA). New Yorgi klaveriduo, kes on menukalt esinenud paljude maade tippsaalistes, sealhulgas oma kodulinna kuulsas *Carnegie Hall*'is. Eesti Kontserdi piletikassa avatud 13— 19, pühapäeval suletud. Piletid saada- val ka 1 tund enne kontserdi algust ko- hapeal. Info tel. 44 31 98.

HEATEGEVUSKONTSERT

P, 15. X kl. 16 TARTU ÜLIKOOLI AULAS esinevad ERSO muusikud. Di- rigent Enn Kiviloo. Solistid Imbi Kuus, Piret Kangron. Kaastegev Tartu Üli- kooli Kammerkoor. Kavas Beethoven.

GALERIIS G
(Narva mnt. 2)
Vitali Sobolevi
MAALID ja
GRAAFIKA "ELEVANT"
kuni 14. X.
Avatud E—R kl. 11—18 ja
L kl. 10—17.

TOKKO JA ARRAK
(Raekoja pl. 14)
Orest Kormašovi
MAALID
kuni 10. X.
Avatud iga päev kl. 10—22.
Salongimüük E—L kl. 10—18.

GALERIIS VAAL
(V-Karja tn. 12)
X GRAAFIKATRIENNAAL
kuni 15. X.
Avatud T—R kl. 11—18 ja
L kl. 11—16.

DRAAKONI
GALERIIS
(Pikk tn. 18)

**X GRAAFIKA-
TRIENNAAL**
kuni 15. X.

Avatud
E kl. 10—17.
T—R kl. 10—18,
L kl. 11—16.

GALERIIS SAMMAS
(Vabaduse väljak 6)

NAVITROLLA
kuni 15. X.

Avatud K—E kl. 11—18.

A-GALERIIS
(Hobusepea tn. 8)
müügil kunstnike
valmistatud
AUTORIEHTED.

Avatud T—R kl. 10—18,
L kl. 11—16.

GALERIIS LIIVAKELL
(Liivalaia tn. 12)

maali, graafika,
klaasi ja metalli
NÄITUSMÜÜK.

Avatud E—R kl. 10—18.

HILPHARAKA KELDRIS
(Rataskaevu tn. 12)

Silja Lamp
"MAALITUD SIID".

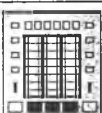
Avatud E—L kl. 11—17.30.

GALERIIS MOLEN
(Viru tn. 19)

SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.

Avatud T—R kl. 10—18,
L kl. 11—15.

KUNSTIHOONES
(Vabaduse väljak 8)

X GRAAFIKATRIENNAAL
kuni 15. X.

Avatud K—E kl. 12—18.

DECO GALERIIS
(Koidula tn. 11)

Jüri Kase
KOLLAAŽID
kuni 13. X.

Avatud T—R kl. 12—18.

LINNAGALERIIS
(Harju tn. 13)

X GRAAFIKATRIENNAAL
kuni 15. X.

Avatud K—E kl. 12—18.

PÄRNU LINNAGALERIIS
(Pärnu, Rütli tn. 30)

"PÄRNU KUNST"
kuni 4. XI.

Avatud T—L kl. 11—18.

ART HALINGA KUNSTIGALERIIS
(Pärnumaa, Halinga
kaubakeskus)

Aet Ollisaare GOBELÄÄNID
ja Heli Tuksami VITRAAŽID
kuni 20. X.

Avatud iga päev kl. 10—21.

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS
(Vallikraavi tn. 14)

Evald Okase
MAALID
kuni 19. XI.

Avatud K—P kl. 11—18.

RÜÜTLI GALERIIS
(Tartu, Raekoja pl. 8/
Rütli tn. 1)

Kadi Kreisi MAALID "EASY
COME, EASY GO"
kuni 23. X.

Avatud E—R kl. 11—18,
L 11—16.

SEBRA GALERIIS
(Tartu, Jaani 20,
Laia ja Jaani tänava nurgal)

Jüri Arraku
"MAALI JA GRAAFIKA KOOSSELU"
kuni 29. X.

Avatud E—R kl. 11—18,
L kl. 11—16.

TARTUS ON ELULUGUDE SEMINAR

13. oktoobril algusega kell 12 toimub
Eesti Kirjandusmuuseumi saalis (Tartu, Vanemuise 42)

SEMINAR "EESTI ELULUGU",

mille korraldavad Eesti Kirjandusmuuseum, Elias Lönnroti Selts,
Eesti Sotsioloogide Liit ja Eesti Kirjanduse Selts.

ETTEKANNETEGA ESINEVAD:

Marju Lauristin (Tartu) "Elulood ja sotsiaalsed muutused",
J.P. Roos (Helsingi) "Elulugude kogumine ja uurimine",
Päivi Kosonen (Turu) "Hirmud ja ohud elulugude avaldamisel",
Mart Laar (Tallinn) "Eluloolist materjali Eesti Muinsuskaitse Seltsi arhiivis",
Merle Karusoo (Tallinn) "Pirgu mälu kullu arhiiv",
Rutt Hinrikus (Tartu) "Elulood kirjandusmuuseumis",
Eve Annuk (Tartu) "Naiste elulood".

Oodatud on kunsti-, ajaloo- ja sotsiaalvaldkonna huvilised.

Üleskutse KAUNITE KUNSTIDE SÜGISNÄITUSELE

27. oktoobrist 26. novembrini toimub
Tartu Illegaardis (Tartu, Ülikooli 5)
kaunite kunstide sügisnäitus
"IGA LÕPP ON UUE ALGUS".

Nalja ei saa viimasel ajal mitte ainult Eestimaal, vaid kogu ilmas
nõnda palju, et isegi vanad head pilapiltide näitused, mis soojendasid
meie südant pikkadel karmidel nõukogude aastatel, on teenimatult
unustusse vajunud. Käes on suve surnumatjana tuntuks saanud
sügis, veel saabumata talve mõrskana tagaotsitav kevad, seega on
aeg küps oleviku, tuleviku ja möödaniku ülevaatuseks ning nähtu
vormimiseks.

VORMID TOHIVAD OLLA MITMESUGUSED JA -SEGASED.

* **karikatuur** elik pilapilt nii tekstiga kui ilma

* **piltjutustus**, koomiks, hieroglüüf, piktogramm vms.

* **karikatuuri kirjeldus** seletuskirjana, pantomiimina,
tuttava kunstniku teostuses vms.

* **lori-, jooma-, külavahelaul** nii kirjalikult ja/kui/või/ka/ning
elus as ettekandes

* **igasugused mahulised, skulptuursed**, installatiivsed,
intellektuaalsed savist ja muust elus ja eluta aineist värgid

* **ajaloolised õiendid** kunsti, karikatuuri, ametkondliku
kirjavahetuse ja muude totrate inimlike eluavalduste teemadel
* **muud** vormid

Uue teose loomiseks on iga juba olemasolev kunstiteos tänuväärne
ja ka rahvusvahelise autoriõiguse poolt lubatud allikmaterjal.

NÄITUSETÖÖD PALUME TUUA 23. OKTOOBRIKS ILLEGAARDI.

Üritame eksponeerida kõike, mida mahutab saali kubatuur. Kui autori
poolt väljendatud mure, rõõmud ja muud tunded kedagi solvavad,
lahendatakse probleem läbirääkimiste ja käsikämluste korras,
mistõttu soovime nigelama füüsisega üksikesinejatel mitte valida
tundlemise objektiks NATO-t, Läti Vabariiki, Illegaardi personali ja
Jaan Taltsi või valida endale vähemalt korralik varjunimi.

Näitus avatakse muusikalis-tantsuliste etteastetega, teretulnud on
jutustajad, pajatajad ja kõnemehed. Eelkõige on aga mõistagi
teretulnud Teie osavõtt Tartu kaunite kunstide sügisnäitusest

"Iga lõpp on uue algus"!

Töid võib tuua ise, lasta ära tuua või lähendada postiga kas või kohe.

PAKENDILE/ÜMBRIKULE PALUME KIRJUTADA:

Kaunite kunstide sügisnäitus "Iga lõpp on uue algus",

Illegaard, Tartu Ülikooli 5.

Pakendi sees võiks olla andmed autori kohta ja märkus tööde
tagastamise, mittetagastamise, müügihinna ja muu näituse- ja
kriminaalkroonikale tarvilik andmestik. Varjunime kasutamisel palume
siiski lisada eriti salajane ümbrik õigete andmetega ainult
toimkonnale tarvitamiseks.

Tallinnas võib töid tuua ka KUKU klubisse, eelkirjeldatud pealdisega.

Näitusel "Eesti kineetiline kunst" osalejad.

Teie teoseid oodatakse Tallinna Kunstihoones
esmaspäeval, 16. oktoobril alates keskpäevast.

Näitus avatakse Kunstihoones reedel, 20. oktoobril kl. 16.

E E S T I K U N S T I M U U S E U M

RÜÜTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1)
Eesti kunsti püsiekspositsioon 19. saj.—1940-ndad.
Avatud K—E kl. 11—18.

Restoran Juta avatud iga päev kl. 11—18.

TARBEEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai t. 17)

Fujiwo Ishimoto tekstiil ja keraamika "Maastik".
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon.

Avatud K—P kl. 11—18.

K. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Raua t. 8)
Anu Paali ehete näitus kuni 15. X.

Püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust.

Avatud K—P kl. 11—18.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3)
Silvi Kalda ja tema diplomantide näitus "1+21".

Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust.

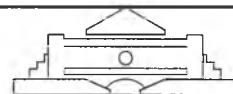
Avatud K—P kl. 11—18.

NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste t. 13)
"Vana kunst". Avatud N—E kl. 11—18 ja K kl. 14—21.

Kassa suletakse kl. 20.30.

Igal L ja P kl. 17 orelimuusika pooltund.

Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSED Tõnismägi 2

Kuni 28. X läti graafika näitus (6. korruse trepigaleriis);
kuni 5. XI rahvusvaheline köitekunstinäitus "Scripta manent" (raa-
matuköide, köitest lähtuv objekt, kalligraafia 3. korruse peanäitu-
sesaalis, fuajees ja haruldaste raamatute osakonna näitusesaalis);
kuni 15. X "Tallinna graafikatriennaalid" (Tallinna X graafikatrien-
naali raames eksponeeritav ajalooline näitus 5. korruse trepigaleriis).

**Eesti Rahvusraamatukogu tänab TTÜ meeskoori,
Villu Tammet ja ansambli Vennaskond
kingitud heliülesvõtete eest.**

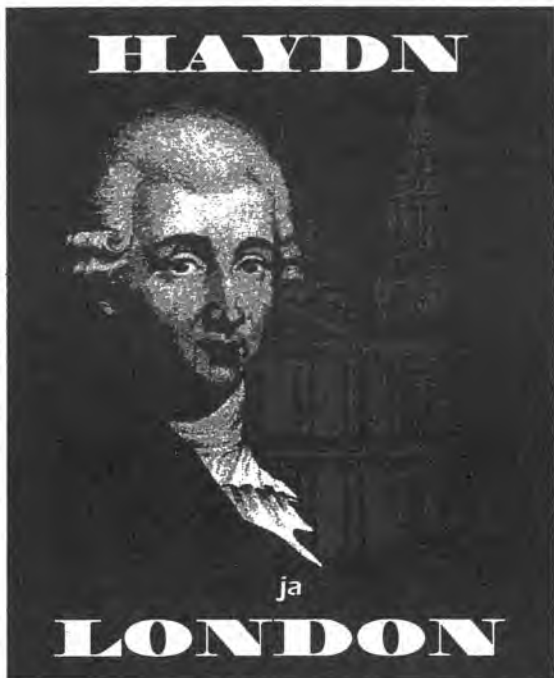

Kultuurileht

8. oktoober
kell 16.00

Estonia
Kontserdisaal

Sümfoonia nr. 94 G-duur "Üllatus" (autori seade klaverile, flöödile, viiulile ja bassile)
Tšellokontsert nr. 2 D-duur
Sümfoonia nr. 104 D-duur "London - Salomon"

Ivan MONIGHETTI (tšello)
Neeme PUNDER (flööt) Ivo SILLAMAA (klaver)

HORTUS MUSICUSE AKADEEMILINE ORKESTER
dirigent Andres MUSTONEN

Prantsuse dokumentaalfilmid Eestis

Valik filmifestivalil
"Filmid tegelikkusest"/
"Cinema du reel"
auhinnatud filme
TALLINNA KINOMAJAS

R, 6. X kl. 16.30 "Thierry, eemalviibija portree"/
"Thierry, portrait d'un absent" (1993). Režii François Christophe. 1972. aastal oli 15-aastane Thierry peategelane Bernard Bouthier filmis "Bande", kus ilmes tema elav karakter, intelligentsus ja mässuline loomus, taustaks keeruline perekond. Teismelisena rändas ta, seljakott seljas, läbi kogu Prantsusmaa, siis aga sattus narkootikumide ja vanglate suletud ringi. Suutmata maha raputada maailmavalu, hakkas ta oma langust pidama üheks vabaduse avaldumisvormiks. Kindla elukohata hulkur Thierry suri Pariisis, 1991. aasta detsembris narkootikumide üledoseerimisest. Tema perekond ja lähedased on tunnistajateks. "Vahetund"/"Récréations" (1992). Režii ja pilt Claire Simon. "On üks väike maa, nii väike, et sarnaneb teatrilavale. Kaks või kolm korda päevas elavad seal selle maa elanikud. Nemadki on väikesed. Kui neil ongi mingeid seadusi, siis rikutakse neid pidevalt ja selle tõttu on tülid sagedased. Seda maad nimetatakse hooviks ja need elanikud on lapsed. Lapsed kogevad hoois tunnete sügavust ja inimlikku orjalikkust — seda nimetatakse vahetunniks." Claire Simon.

L, 7. X kl. 14.30 "Sarajevo elavad ja surnud"/"Les vivants et les morts de Sarajevo" (1993). Režii Radovan Tadić. Radovan Tadić filmis Sarajevo mitme kuu jooksul 1992.a. oktoobrist 1993.a. maini. Ta näitab igapäevast elu, keskendudes lähemalt inimestele, kelle elusaatus test joonistub vähehaaval pilt ühe rahvuse kurvast ja hirmsast saatusest. Kohalikud elanikud, kellel pole võimalik põgeneda, püüavad iga hinna eest elada "normaalselt" ebanormaalses situatsioonis. Linnas, kus on puudus kõigest, on leiva, vee ja küttepuude hankimine seotud surmaohuga. Siin, kus rahulikke elanikke tänaval sihilikult tulistatakse, on iga üleelatud päev võit surma üle.

P, 8. X kl. 12.30 "Lood hullusest"/"Histoires autour de la folie" (1992). Režii ja montaaž Bertrand de Solliers, Paule Muxel. Pariisi piirkonna haigla Ville Evrard, mis avati 1870. aastal, oli tüüpiline kinnipidamisasutus. Isegi tema arhitektuuriline lahendus peegeldas vaimuhaigete ühiskonnast eraldamise ideed. 1971. aasta reform tõi kaasa muutusi, mis puudutab umbes miljonit inimest. Film käsitlebki mõistmatut suhtumist vaimuhaigetesse, arusaama, et kõik, mis ei allu normidele, tuleb eraldada.

Filmid on prantsuse keeles.

SOOME INSTITUUT
Tallinn, Harju tn. 1, tel. 6 31 39 17
Esmaspäeval, 9. oktoobril kl. 17
esineb Soome Instituudis Panu Rajala.
Juttu tuleb Mika Waltari romaanist "Sinuhe, egiptlane" ja selle tähendusest ilmunisel ajal, täpselt 50 aasta eest.
Kolmapäeval, 11. oktoobril kl. 17.30
toimub Soome Instituudi ruumides (Harju 1) järjekordne käsitöö kursus.
Reedel, 13. oktoobril ja laupäeval, 14. oktoobril on instituudi ruumides seminar teatrikriitikutele. Juhendaja Kirsikka Moring. Osavõtjad registreeritakse.
Pühapäeval, 15. oktoobril kl. 17
Lühikese jala Väravatornis soome kammeransambli MESS kontsert. Kavas Cruselli, Mozarti ja Kuusisto muusika. Sissepääs tasuta.
Esmaspäeval, 16. oktoobril kl. 12—14
esineb kvartett G. Otsa nimelises muusikakoolis.
Tartu, Vanemuise tn. 19 tel. (8-27) 44 13 19
NB! Soome Instituut on avatud kõigile huvilistele tööpäeviti kell 10—16.

BRITI NÕUKOGU
Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 6 31 40 10

PRANTSUSE KULTUURIKESKUS
Kuninga tn. 4, EE0001 Tallinn, tel. 44 95 05.

PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO
Tolli tn. 3, EE0001 Tallinn, tel. 6 31 32 14

Tartu Kunstnike Majas (Vanemuise 26) on Aksel Eisti maalide näitus (22. oktoobrini).

95 aastat Rootsi luuletaja Karin Boye sünnist.
Rahvusraamatukogu väikeses saalis toimub 7. ja 9. oktoobril kl. 18 luuleteatri Varius etendus "Surnud amatoos".

Džässiansambli The Baltic Quartett turnee Rootsis:
10. oktoober — Östersunds Jazzklubb, Östersund
11. oktoober — Öbaska Jazz & Blues, Harnosand
12. oktoober — Nordanstigs Musikskola, Bergsjö
13. oktoober — Hudiksvalls Jazzklubb, Hudiksvall
14. oktoober — Bõriange Jazz Open, Bõriange
15. oktoober — Fagersta Jazzklubb, Fagersta.

UNGARI KULTUURIESINDUS
Roosikrantsi tn. 6, EE0100 Tallinn, tel. 62 40 95.

SAKSA KULTUURIINSTITUUT
Tolli tn. 2, EE0001 Tallinn
Malle Leisi maalide näitus "Möödunud suved" (Tolli 6 dieles, kuni 20. okt.).
Näitus on lahti tööpäeviti kl. 11—16.

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS
Kentmanni 20, EE0001 Tallinn, tel. 6 31 22 12.
Ameerika raamatukogu avatud E—R kl. 13—17.

KINOS SÕPRUS

alates 6. oktoobrist

Kl. 13.45, 21 "Batman igaveseks" ("Batman Forever", 1995.a. komöödia. Osades Tommy Lee Jones, Jim Carrey jt.).
Kl. 16 ja 18.30 "Esimene rüütel" (1995, seiklusfilm. Osades: Sean Connery, Richard Gere, Julia Ormond).
Lastele 7. ja 8. oktoobril kl. 12 "Casper".

Kultuurileht

INFOTELEFON	448 868	INFOTELEFON
Peatoimetaja	449 454	Tiina Tammer
Arijuht	448 868	Pelle Liive
Raamatupidaja	449 247	Ruth Nõmm
Uudised	448 868	Marju Veikat
Teadus, haridus	448 820	Mall Jõgi
Kunst	443 008	Katrin Kivimaa
Teater	448 820	Maris Balbat
Muusika	443 008	Virge Joamets
Kirjandus	443 008	Peeter Küntler
Film	448 820	Jaak Lõhmus
Tartu toimetused	434 984	Aivo Lõhmus
Kunstnik	448 868	Ann Gornischeff
Arvutikujundus	448 868	Gädi Kuklane
Keeletoimetaja		Aili Küntler
Korrektor		Tiina Kivikas
Masinakiri		Aili Siren
		Maarika Kaljulaid
FAKS	449 247	FAKS

EE0090 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja kirjastus Perioodika Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk RõE Print Tallinn Pärnu mnt. 67a. Tellimise nr. 4663
Praahekesemlaride korral helistada 681 411

INDEKS 69786

Kultuurileht

Tellimishinnad 1996. aasta I poolaastal

EESTIS

1 kuu 16 krooni
3 kuud 48 krooni
6 kuud 96 krooni

Tellimusi võetakse vastu Kultuurilehe toimetuses, sidejaoskondades, aksamailt Eesti Ajakirjanduslevi, Kirilind ja Lehermees tellimispunktides.

VÄLISMAAL

Soome 6 kuud 200 FIM
Rootsi 6 kuud 300 SEK
Saksamaa 6 kuud 65 DEM
Mujale välismaale 6 kuud 60 USD

Tellimusi saab vormistada Kultuurilehe toimetuses;
Soomes: Akateeminen Kirjakauppa ja Suomalainen Kirjakauppa OY;
Rootsis: Bibliotekstjänst AB
ja Wennergren-Williams Informationsservice AB;
Saksamaal: HARRASSOWITZ Buchhandlung Antiquariat Booksellers & Subscription Agents ja Kubon & Sagner GmbH Buchexport-Import.

Kultuurileht asub Tallinnas,
Pärnu mnt. 8, II korrusel.

Postiaadress: EE 0090 Tallinna
Peapostkontor, postkast 388.

KIRJANDUSE SIHTKAPITAL

Nikolai Baturin	Loominguline toetus	6000
Aimeé Beekman	Loominguline toetus	6000
Eric Dickens	K. Ristikivi "Hingede õõ" tõlke ettevalmistamine	6000
Henn-Kaarel Hellat	Loominguline toetus	6000
Edvin Hiedel	Loominguline toetus	6000
Indrek Hirv	Loominguline toetus	6000
Harri Jõgisalu	Osalemine laste- ja noorsooraamatute autorite päevadel Saksamaal	3000
Boris Kabur	Loominguline toetus	6000
Doris Kareva	Toetus	6000
Heino Kiik	Loominguline toetus	6000
Aita Kivi	Loominguline toetus	6000
Hasso Krull	Loominguline toetus	6000
Aivar Kull	Loominguline toetus	6000
Lembit Kurvits	Loominguline toetus	6000
Paul Kuusberg	Loominguline toetus	6000
Herta Laipaik-Kornev	Loominguline toetus	6000
Külli Laugaste	Ed. Laugaste hauamälestuskivi kujundmine	3000
Toomas Liiv	Loominguline toetus	6000
Lore Listra	Georges Duby "Guillaume le Marechal" tõlkimine	6000
Endel Mallene	Loominguline toetus	6000
Leo Metsar	Loominguline toetus	6000
Ene Mikhelson	Loominguline toetus	6000
Endel Nirk	Raamatu "Siin maa peal" II trükikulude osaline hüvitamine	6000
Arno Oja	Väliseesti luule ülevaate koostamine	6000
Tõnu Önnepalu	Loominguline toetus	6000
Eeva Park	Loominguline toetus	6000
Kajar Pruul	Loominguline toetus	6000
Aarne Puu	Eesti kirjanduse tõlkimine ja levitamine Poolas	6000
Adolf Rammo	Loominguline toetus	6000
Silvia Rannamaa	Loominguline toetus	6000
Eno Raud	Toetus	6000
Toomas Raudam	Loominguline toetus	6000
Olev Remsu	Loominguline toetus	6000
Juhan Saar	Loominguline toetus	6000
Olivia Saar	Loominguline toetus	6000
Svetlan Semenenko	Venekeelse eesti luuleantoloogia koostamine	6000
Venda Sõelsepp	Loominguline toetus	6000
Endel Sõgel	Ettevalmistused memuaaride avaldamiseks	6000
Sergei Stadnikov	"Sinuhe jutustuse" kommenteeritud tõlke avaldamine	10 000
Harald Suislepp	Loominguline toetus	6000
Jaanus Tamm	Luulekogu väljaandmine	10 000
Tarmo Teder	Luulekogu trükkimine	7000
Elin Toona Gottschalk	Ernst Enno monograafia kirjutamine	10 000
Rein Tootmaa	Loominguline toetus	6000
Haljand Udum	Loominguline toetus	6000
Andres Vanapa	Loominguline toetus	6000
Hannes Varblane	Loominguline toetus	6000
Toomas Vint	Loominguline toetus	6000
Ajakiri Rusalima	Ajakirja 3. numbri väljaandmine	3556
Betti Alveri Fond	Betti Alveri luulepäevade "Tähetund" läbiviimine	6000
Eesti Kirjanduse Selts	Tegevustoetus	3000
Eesti Kirjanike Liit	Kirjanikustipendium Visby Kirjanduse Majas	10 000
Kirjastus Ilmamaa	U. Masingu "Pessimismi põhjendus" kaanehinna alandamine	40 000
Kirjastus Koge	Ajalehe Estonian Literature Magazin väljaandmine	30 000
Kirjastus Tuum	Emil Tode romaani "Hind" kirjastamine	40 000
Kirjastus Umara	V. Krivulini kakskeelse luulekogu väljaandmine	20 000
Kirjastus Virgela	K.A. Hindrey kogutud teoste väljaandmine	24 000
Kirjastus Virgela	K.A. Hindrey 120. sünnipäeva konverentsi korraldamine	16 000
TÜ Kirjastus	Paul Ariste mälestuste trükikulude osaline katmine	20 000
Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus	F. Tuglase "Kogutud teosed" 7. väljaandmine	136 000
Võru Instituut	Võru murdes väärtkirjanduse audiokasseti väljaandmine	10 000
Võru Instituut	"Võrokõisis lugõmisraamatu" väljaandmine	10 000

NÄITEKUNSTI SIHTKAPITAL

Anastassija Bedredinova	Tänuetoetus	6000
Kersti Eller-Neem	Tubateatri projekti lõpetamine	5000
Viive Ernesaks	Tänuetoetus	6000
Külli Holsting	Täienduskoolitus	4900
Erich Jaansoo	Tänuetoetus	6000
Jüri Krjukov	Sihtkapitali algatatud loominguline stipendium	10 000
Kaie Kõrb	Osalemine balletifestivalil Hispaanias	10 000
Virve Kurbel	Õpingute jätkamine Turus ajaloolise tantsu alal	12 860
Pirjo Levandi	Sihtkapitali algatatud loominguline stipendium	10 000
Maret Mursa	Osalemine Taiji treeningutel Helsingis (Tallinnas õpetamiseks)	4320
Kalju Orro	Teatriajaloolise fotoarhiivi täiendamine	5000
Priit Pedajas	Muusikakeskuse ostmise töö tarbeks	10 000
Liina Pihlak	Osalemine OISTAT-i rahvusvahelisel hariduskomisjoni istungil	7750
Inge Pöder	Tänuetoetus	6000
Kustav-Agu Püüman	Osalemine OISTAT-i rahvusvahelisel muusikateatrite seminaril	8000
Kaarin Raid	Essekogumiku "Ainult armastusest" kirjutamine	6000
Mare Raidma	Enesetäiendamine lavakujunduse alal	5000
Piret Räni	Biograafiline fotoprojekt näituseks "Minu isa Riho Räni"	2500
Piret Rauk	Täiendõpe Moskvas	9500
Merle Saarva	Õpingud Arhemi kõrgemas kunstikoolis moderntantsu alal	15 750
Georg Tales	Tänuetoetus	6000
Anne Tuuling	Teatritegelaste mälestuste salvestamine videole (arhiivi jaoks)	30 000
Lilian Vellerand	Monograafia "Linda Rummo" käsikiri	15 000
Linda Rummo	Monograafia "Linda Rummo" käsikiri	10 000
Endla Teatri "Kool-teater"	Õppejõudude töö tasustamine	17 500
A. Särevi kortermuuseum	Ella Ilbaku 100. sünnipäeva tähistamine	2000
ASSITEJ Eesti Keskus	Eesti ASSITEJ lasteteatrite päevad '95 korraldamine	16 000
Eesti Draamateater	M.Kõivu näidendite kogumiku väljaandmine	18 600
Eesti Riiklik Nukuteater	Osalemine ESTIVAL'95-i Göteborgis kahe lavastusega	6000
Eesti Teatriliit	V. Panso 75. sünniaastapäeva tähistava teatriloolise konverentsi korraldamine	11 500
Eesti Teatriliit	ETL toetused oma liikmetele	30 000
Eesti Teatriliit	Vene Teatri etenduste vaatamine ja arutelu; lepingud 3 kriitikuga a 2000 kr.	6000
Estonia Teater	Nüüdistsu workshopi korraldamine, honorar ja päevarahad läbiviijatele	30 000
Pärnu Teater Endla	Osalemine rahvusvahelisel väikelinna teatrifestivalil Moskvas	28 000
Tallinna Linnateater	Mehhaanilise klaveri tellimine näidendi "Pianoola" lavastamiseks	25 000
Tantsuinfo Keskus Eestis	Nüüdistsufestivali EVOLUTSIOON '96 ja Tallinna PLATFORMi korraldamine	20 000
Tantsuteater Fine 5	Teisaldatava esinemislava ehitamine Kadrioru tiigile	20 000
Tartu 10. keskkool	Toetus teatrikursuse õpetajatele: R. Adlas, A. Mäeots, A. Tommingas	15 000
Teater Vanemuine	Teatriajalookonverentsi "Teatri roll rahvuslikus vastupanus" korraldamine	15 000
TPÜ	Tantsuetenduse "Olevused" kostüümid ja dekoratsioon osalemiseks Kopenhaageni noortefestivalil "Art Genda"	4000
Vene Draamateater	Osalemine Moskva rahvaste teatrite festivalil	30 000
Von Krahli Teater/ festival Baltoscandal	Osalemine rahvusvahelise organisatsiooni IETM Avatud Foorumil	5687

TEET KALLAS: kirjanduse sihtkapitali seestpoolt vaadates

Kümneid toetusavaldusi lugedes on päris selge, et Kultuurkapital lihtsalt pidi tekkima. Kirjanduse sihtkapitali nõukogu dokumentatsioon annab tunnistust kirjanike ja kirjanduse majanduslikust hetkeseisust. On üldteada ja üleräägitud asjaolu, et see on parajalt nadi, lisan aga, et enam pole asi sugugi nii trööstitu nagu see paari aasta eest tundus.

Kontseptsioon ja prioriteetid? Need on alles kujunemas. Need paneb paika elu ise, neid mõjutavad arvamused ja surveavaldused. Mõned as-

jad pole meil ka omavahel päris selgeks vaieldud. Meie ümarlaua taga istuvad viisakad inimesed, keegi pole kirglik polemiseerija. Paistab aga, et ühes asjas ollakse enam-vähem ühel arvamusel: alustame n.ö. isikutasandilt. Kui pole kirjanikku, ei tule ka kirjandust. Kui kirjanik peab äraelamiseks liialt rabelema, ei tule loomingut. Seda enam, et tegemist pole mingi kadestamisväärsel või skandaalse summaga, millega kirjanikke-tõlkijaid toetatakse. Ametlikust keskmisest kuusisetulekust on see kaks ja pool korda pisem. Aga mõne pakilise mure see lahendab, lubades heal juhul paar kuud keskenduda ennekõike põhitööle.

Probleeme tekitavad kirjastuste abipalved. Raske valida, keeruline eirata, abi saab anda vaid

osaliselt. Samas on minul natuke kummaline uuri- da mingi raamatu 100 000-st eelarvet, millesse on pedantselt ka käibemaks sisse rehkendatud, kusjuures kirjastuse roll selle matemaatikaga piir- dubki. Tekib küsimus: kas seda kirjastust on üldse olemaski? Konkreetne nägemus: lähiajal tuleb uudisloomingust toetada ennekõike luule- ja no- vellikogude väljaandmist. Seda suisa missiooni korras, et rahvuskirjandus säilitaks kas või osalise tasakaalu.

Veel tundub imelik, kui üks mainekas suvitus- linn, kus toimub mitmeid-setmeid rahva- ja kassa- rohkeid kultuuriüritusi, küsib oma ametniku kirjas linnakalmistul puhkava klassiku austamist tähis- tava luulekonkursi jaoks küll suhtelist tagasihoid-

likku summat, aga ei paku samuti omalt poolt sentigi välja. Loodan, et tegemist oli ametniku lapsusega ja mitte uue mentaliteediga.

Lisaks üks mõte teisalt. Noorte, ilusate ja ri- kaste meeste järsud omanikuliigutused riikliku tähtsusega eluvalas, mis puudutab kodanike põ- hiseaduslikku võõrandamatut õigust informat- sioonile, osutavad asjaolule, et Eesti Vabariik va- jab kiiresti ka ajakirjanduse sihtkapitali. Vajame fondi, mille paljas olemasolu välistaks ükskõik kelle kiusatuse osta endale monopolne õigus neljandale võimule demokraatlikus riigis.

■ Näitekunsti sihtkapitali kommentaar on lisa 4. leheküljel.

Kultuurkapitali III kvartali toetused

HELIKUNSTI SIHTKAPITAL

RAHVAKULTUURI SIHTKAPITAL

Rauno Elp	Õpingud Sibeliuse Akadeemias	10 000
Olari Elts	Õpingud Viini Kõrgemas Muusikakoolis	10 000
Andrus Haav	Õpingud Sibeliuse Akadeemias prof. I. Bezrodny juures	5000
Ruth Haav	Õpingud Sibeliuse Akadeemias prof. I. Bezrodny juures	5000
Tarmo Johannes	Flöödi YAMAHA 81 ostmise	26 000
Teele Jõks	Osalemise Harry van der Kampi meistrkursustel	3510
Kerri Kotta	Loominguline stipendium	2000
Kalev Kujus	Sõidukulud õpinguteks Lyoni konservatooriumis	6000
Signe Kull	Sõidukulud õpinguteks Lyoni konservatooriumis	6000
Priit Kuusk	Neeme Järvi intervjuude kogumiku koostamine	10 000
Katrin Lehismets	Õpingud Grazi Kõrgemas Muusikakoolis	10 000
Eve Luha	"Flöödiõpik algajale" väljaandmine	10 000
Ines Maidre	Peeter Suda teoste salvestamine CD-le	15 000
Mariina Mälk	Originaalmuusika tellimine Sven Grünbergilt	3000
Mait Martin	Õpingud Karlsruhe Muusikaülikoolis	10 000
Ave Nahkur	Õpingud Karlsruhe Kõrgemas Muusikakoolis	7000
Avo Ots	"Trompetikool" I osa autorihonorar	5000
Jana Peäske	Õpingud Karlsruhe Muusikaülikoolis	5000
Mihkel Peäske	Õpingud Karlsruhe Muusikaülikoolis	5000
Anneli Peebo	Õpingud Viini Kõrgemas Muusikakoolis	10 000
Helen Põldmäe	Õpingud Furmani Ülikoolis USA-s	10 000
Helvi Raamat	G. Puccini "Tosca" nimiosa ettevalmistamine	4000
Aadu Regi	Klarnetimängu õpiku III osa autorihonorar	5000
Kristiina Rekkor	Klavessiiniõpingud Pariisis	10 000
Kristjan Saar	Õpingud Sibeliuse Akadeemias A. Norase tšelloklassis	5000
Lauri Sepp	Õpingud Guildhalli Muusika- ja Teatrikoolis	6000
Lepo Sumera	Loominguline stipendium orkestripillide käsiraamatu koostamiseks	5000
Eino Tamberg	Osalemise ÜRO juubelpidustustel New Yorgis	15 276
Meeli Tammu	Õpingud Stockholmi Muusikakoolis	5000
Külli Tomingas	Lauluõpingud Itaalias	10 000
Erkki-Sven Tüür	Loominguline toetus	7000
Aarne Vahuri	Ansambli "Collage" CD väljaandmine	15 000
Lauri Vasar	Õpingud Grazi Kõrgemas Muusikakoolis	5000
Indrek Vau	Õpingud Sibeliuse Akadeemias	10 000
Mari Vihmand	Sõidukulud õpinguteks Lyoni Konservatooriumis	6000
Ansambel Linnamuusikud	Tegevustoetus	10 000
Arvo Pärdi nim. Fond	Arvo Pärdi festivali korralduskulud	25 000
AS Hiis/	Väljaande "Kaks sajandit klaveriehitust Eestis"	
Tallinna Klaverivabrik	kirjastamine	10 000
EELK Pärnu		
Eliisabeti kogudus	Oreli rekonstrueerimine	30 000
Eesti Arnold Schönbergi		
Ühing	Tartu Uue Muusika Päevade korraldamine	20 000
Eesti Kitarriselts	Projekt "Eesti kitarripäevad 96"	15 000
Eesti Muusika		
Infokeskus	EMI reklaammaterjalide väljaandmine	25 000
Eesti Muusikanõukogu	Väljaande "Eesti muusika" koostamine	25 000
Eesti Raadio	Peeter Lilje mälestusplaadi väljaandmine	30 000
EMA	Vanamuusika meistrkursuste korraldamine, klavessiini üürimine	800
Estonia Teater	Honorar Eldor Renterile G. Verdi "Aida" kujundamiseks	7000
Estonia Teater	Sõidutoetus Pille Lillele	11 000
Estonia Teater	Meistrkursuste korraldamine	25 000
Forte AS	Veljo Tormise juubeliks CD "Eepose väljad" väljaandmine	10 000
H. Elleri nim.		
Tartu Muusikakool	Tegevustoetus	15 000
Järvamaa Kultuurifond	Projekt "Päev täis muusikat" raames T. Kiige ja A. Otsa honorarid	1000
Kärta Muusikakool	Pianiino ostmise	7000
Kirjastus Koge	Flöödiõpiku autorihonorar T. Sepale	5000
Kirjastus Koge	Muusikaajaloo õpiku III-IV kl. autorihonorar A. Kõlarile	5000
Noorte Koorijuhtide		
Kammerkoor	Tegevustoetus	10 000
NYJD-Ensemble	Projekt "E.-S. Tüüri Arhitektoonikad" helisalvestamine	10 000
Pärnu Ooperi ja		
Balleti Fond	Honorarifondiks	10 000
Valga Muusikakool	Improviseerimise ja džässmuusika aluste koolitusprojekt	3000
Võru Maavalitsus	Tippmuusikute esinemiste korraldamine Võru maakonnas	10 000
SK algatus	toetus Martti Raidale	10 000
SK algatus	toetus Anatoli Garšnekile	3000
SK algatus	toetus Johannes Jürissonile	3000
SK algatus	toetus Ester Mägile	3000
SK algatus	toetus Heljo Sepale	3000
SK algatus	toetus Urmas Sisaskile	3000
SK algatus	toetus Hans Suurvälile	3000
SK algatus	toetus Helga Tõnsonile	3000

Heino Aassalu	K. Toropi elutööga seotud uurimus	6000
Silvia Laul	Stipendium uurimistööks "Setu- ja Võrumaa rahvastik. Etniline ja kultuuriline kujunemine"	12 000
Robert Nerman	Paberi ostmise raamatu "Kalamaja ajalugu" trükkimiseks	20 000
Tiina Vähi	Emakeelse kultuurantropoloogia õpiku tõlkimine ja trükkimine	12 600
Aile Vals	Vanade Põlvamaa lastelaulude kogumiku väljaandmine	10 000
Piret Viisimaa	Õpingud Gitte Holmi Tantsuinstituutis lavatantsu ja lavalise liikumise alal	4000
Ääsmäe pensionäride		
ühendus Sõgis	Materjali muretsemise rahvariite valmistamiseks	5000
AHL Elva Rahvakool	Kangakudumise ringi tegevustoetus	4400
AHL Rapla Kunstiselts	Täiskasvanute kunstikursuste korraldamine	8000
Akadeemiline		
Põllumajanduse Selts	Vendade Miljanite sünnikoha tähistamine mälestuskiviga	7000
Alatskivi vald	Tartumaa II akordionimuusikapäevade korraldamine	10 000
Eesti Keele Instituut	Kogumiku "Rahvausund tänapäeval" kirjastamine	24 000
Eesti Meestelaulu Selts	EMLS poistekoori tegevuse jätkamine	15 000
Eesti Noorsoo	Ühiseminar "Noorte osast maaelu arengus: kodukant ja kodu-uurimine" korraldamine	10 000
Algatuskeskus		
Eesti Noorte		
Puhkpilliorkester	Tegevustoetus	20 000
Eesti		
Põllumajandusmuuseum	Eesti Põllumajandusmuuseumi näituse kajastava voldiku trükkimine	10 000
Eestimaa tatarlaste		
kultuurirühing "Idel"	Rahvariite materjali ostmise tatari naiskoorile	6000
EPMÜ segakoor	Koori 40. aastapäeva ürituste korraldamine	10 000
Folkloorirühm		
"Munuksed"	Repertuaari hankimine Kirjandusmuuseumist	2100
Harju Taimekool	Käsinõõripööörde valmistamise tehnoloogia ja materjali õpetuse korraldamine	7160
JRKÜ "Veimevakk"	Järvamaa rahvariites nukkude valmistamine näitusteks ja koolitusprogrammiks	1600
Juhan Kunderi Selts	Tegevustoetus	7500
Jõgeva Maavalitsus	Advandiaja kontsertide korraldamine (maakonna kollektiivide transport, trükised)	6000
Kärdla Hariduselts	Täiendõppekursuste korraldamine	6626
Kihnu Pulma Fond	Kihnu naivisti Jaan Oadi maalide väljaandmine postkaartidel	12 000
Kiisa Rahvamaja	Projekti "Eesti rahvakombed läbi rahvakalendri" teostamine	4000
Koeru Haridus- ja		
Kultuuriselts	Folkloorse materjali kogumine, süstematiseerimine, osaline väljaandmine	4000
Kose Vallavalitsus	Kose Seltsimaja avamine	10 000
KOVRAA	Eesti külaliikumise aastakonverentsi korraldamine	5000
Lastestudio Pinocchio	Tegevustoetus	9000
Lüganuse Rahvamaja	Rahvariite pluuside valmistamine Lüganuse segakoorile	5900
Mooste Vallavalitsus	Mooste mõisavalla juubeliürituste korraldamine ja trükiste väljaandmine	5000
Nõmme Kultuurikeskus	Nõmme Kultuurikeskuse 50. tegevusaastapäeva tähistamine	10 000
Noorte Moosekantide		
Selts	Õppelaagri korraldamine	15 000
Rahvamuusikaansambel		
Kannel	Tegevustoetus	10 000
Rahvapilliansambel		
Erelid	Materjalide ostmise rahvariite valmistamiseks	3000
Räpina Esteetika Kool	Tegevustoetus	10 000
Räpina Kultuurimaja	Kandle ja mikrofonide ostmise	8000
Rapla kihelkonna		
Kristlik Keskus	Tegevustoetus	10 000
Rapla Naisselts	Tegevustoetus	9700
Raplamaa Folgiklubi	Tegevustoetus	10 000
Sihtasutus Fenno-Ugria	"Hõimupäevad '95" korraldamine	34 500
Tallinna Kammerkoor	Koori kontserdireis Muhusse ja Saaremaale	8000
Tallinna Toomklubi	Klubi 50. aastapäeva ürituste korraldamine	10 000
Tarbekunsti rahvaülikool	Koolitusprojekti "Jõulud teeme ise" ettevalmistamine	9700
Tartu Rahvakool	"Anne" Raamatu "Taimedõnumid" kirjastamine	15 000
VHK Päivatsõõr	Tantsukooli loomine	6000
Viljandi Kultuurikolledž	Ühiseminaride ja -kontsertide korraldamine Sibeliuse Akadeemia rahvamuusikutega	1000
Viljandi Kultuuriselts		
Koit	Tegevustoetus	26 000
Viljandi		
Rahvakoolituskeskus	Tegevustoetus	17 000
SK algatus	Toetus Olga Kallasele	8000
SK algatus	Toetus Jekaterina Lebedevale	8000
SK algatus	Toetus Maria Vesikule	12 000

INGRID RÜÜTEL,
rahvakultuuri sihtkapitali esimees:

Rahvakultuuri sihtkapitalile laekus seekord vähem taotlusi pidustuste ja muude suuremate ürituste korraldamiseks ning enam koolitusprogrammideks, materjalide hankimiseks, kirjastamis- ja tegevuseks, põhitegevuse toetamiseks jne., mis on hooajast tingitult ka täiesti mõistev. Nii esitati seekord rida vabariidusprojekte. Enamus neist ka rahuldati, kuigi mitte alati täies ulatuses. Kõrvale jäid need, mida peeti kas liig elitärsiks (näiteks kursused, mis on ette nähtud vaid kümnenele väljavalitule) või siis kommertsiaalseks.

Paraku pean siinkohal kordama juba varem öeldut, et Kultuurkapitalil pole võimalik (vähemalt praeguse rahalise seisuga) finantseerida põhivahendeid, s.t. katta ehituse ja remondikulud, samuti hankida kalleid helivõimendusaparate jms. Mõnel puhul pöördusime valitsuse poole ettepanekuga toetada selliseid taotlusi (näiteks lisaku rahvamaja rekonstrueerimine), kuigi see pole otseselt meie ülesanne. Küll aga toetati selgi kord kollektiivide taotlusi materjalide hankimiseks, et neist ise rahvarõivaid valmistada, samuti eraldati raha rahvapilli või muu kultuuriasutuse või seltsi põhitegevuseks hädavajaliku eseme ostmiseks.

Selgi korral jäi mõni projekt kõrvale või lükkus edasi puuduva või täpsustamist vajava eelarve, samuti soovijate puudumise või muude segaste asjaolude tõttu. Vajalike andmete lisamisel võib taotluse uuesti esitada järgmiseks jagamiseks.

Mõningast arusaamatust tekitasid näiteks Võru Instituudi taotlused. Kuna instituut on saanud jooksvaks aastaks riigieelarvest soliidse summa (750 000 kr.), kuid meie andmeil (ning ka instituudi teadusliku nõukogu liikme Paul Hagu kinnituse) pole seni ühtegi projekti teostanud, kerkis küsimus, miks instituut ei finantseeri neid oma eelarvelisest rahast, millest suurem jagu peaks ju alles olema.

Rahvakultuuri sihtkapital toetaks pigem neid projekte, millele instituut ka ise öla alla paneb. (Olgu siinkohal ära öiendatud veel üks Posti lugejate eksitamine: nimelt on Võru Instituut saanud järgnevas aastaks riigieelarvest raha ka uuel valitsuselt. Allakirjutajal pole aga mingeid volitusi eelarvelise raha jagamisel kaasa rääkida, ammuugi pole ma vastu hääletanud.)

Rida rahvakultuuri sihtkapitalile esitatud taotlusi kuulus sisuliselt sihtkapitalidevaheliste projektide hulka, kuhu me need oma toetusega lähetasimegi. Enamik ka rahuldati (näiteks kaks Fenno-ugria projekti jm.).

KUJUTAVA JA RAKENDUSKUNSTI SIHTKAPITAL ■

Siim-Tanel Annus	Materjalide ostmine	9000
Voldemar Eller	Juubelinäituse korraldamine	5000
Esta Frosch	Fotonäituse korraldamine	1000
Jüri Hain	Uurimus Eesti Kunstiseltsist	4000
Ants Juske	Uurimus "Eesti avangardkunst"	3000
Olimar Kallas	Toimetulekutoetus	3000
Esta Kamsen	Workshop Rhode Islandil	4000
Mati Karmin	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	3000
Saskia Kasemaa	Materjalide ostmine isiknäituse korraldamiseks	
	Kivisilla galeriis	5000
Jüri Kask	Materjalide ostmine personaalnäituse korraldamiseks galeriis Deco	5000
Viivi-Ann Keerdo	Osalemine III rahvusvahelisel klaasisümposionil Lvovis	5000
Avo Keerend	Isiknäituse korraldamine	8000
Ando Kesküla	Videoinstallatsioon SKKEK aastanäitusel	5000
Jaan Klõsheiko	Ettevalmistus näituseprojektiks "Tallinn-Moskva, Moskva-Tallinn"	6000
Kai Koppel	Osalemine III rahvusvahelisel klaasisümposionil Lvovis	5000
Andrus Kõresaar	Reisitoetus Šveitsi arvutigraafika õpingutele	7000
Kaarel Kurismaa	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	5000
Leena Kuutma	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	1500
Henri Leik	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	1500
Harry Liivrand	Eevi Endi arhiivi katalogiseerimine	5000
Tiina Lõhmus	Loominguline stipendium	3000
Maria Mägi	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	900
Ülle Marks	Materjalide ostmine	3145
Naima Neidre	Loominguline toetus	5000
Jüri Ojaver	Osalemine Kwang Ju Biennaal Lõuna-Koreas	15 000
Kaido Ole	Personaalnäitus galeriis Vaal	5000
Tiiu Pallo-Vaik	Materjalide ostmine	5000
Kaie Parts	Loominguline toetus	5000
Anu Pöder	Materjalide ostmine	5000
Kalle-Priit Pruuden	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	2000
Urmo Raus	Kunstiõpingute lõpetamine Pariisis	10 000
Laine Sarap	Rudolf Sarapi matuse toetus	5000
Jaak Soans	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	5000
Enn Tegova	Personaalnäituse korraldamine galeriis Sammas	5000
Annika Tonts	Õppevahendite ostmine	5000
Peeter Ulas	Loominguline toetus	7000
Valdemar Väli	Loominguline toetus	7000
Vergo Vernik	Materjalide ostmine isiknäituseks galeriis Vaal	5000
Aili Vint	Sõit Osaka skulptuuritriennaalile	15 000
Eesti Kunstimuuseum	Noore kunsti näitus "Wait We Are Loading"	
	ESTIVAL '95 raames	10 000
Eesti Kunstimuuseum	Kaasaegse eesti kunsti ostmine	100 000
Eesti Metallikunstnike Liit	Kataloogi väljaandmine	20 000
Eesti Nahakunstnike Liit	Kataloog näituseks "Scripta manent"	30 000
Eesti Tekstiilikunstnike Liit		
Galerii Vaal	Toetus Miralda Pajumaale	10 000
	Tööde transportimine rahvusvahelisele kunstimessile Kölni	30 000
Kohtla-Järve Kunstide Kool	Pildiraamide muretsemine	5000
Narva Kunstikool	Mufelahju ostmine Narva kunstikoolile	15 000
Sorosi KKEK	Projekt "Eesti nüüdiskunst — CD ROM"	40 000
Tallinna Kunstihoone	Tegevustoetus	100 000
Tartu Kunstimuuseum	Kaasaegse eesti kunsti ostmine	40 000
TKÜ keraamika kateeder	Õppevahendite muretsemine	20 000
TKÜ moekateeder	Cadvisio OY Easysketch süsteemi hankimine	40 317
Valga Kultuuri ja Huvialakeskus	Valga V kunstikuu läbiviimine	10 000
Sihtkapitali algatus	Konrad Mägi nim. preemia koos Eesti Kunstnike Liidu ja Eesti Maalijate Liiduga	9000
Sihtkapitali algatus	Preemiad á 1000 krooni Saaremaa Biennaali näituse "Ajaloo Artell" osalistele	11 000

ARHITEKTUURI SIHTKAPITAL ■

Malle Agabuš	Osalemine IFI 95 Nagoya rahvusvahelisel kongressil	14 000
Andres Alver	Osalemine konverentsil Gateway II Helsingis	7500
Teddy Böckler	Tallinna Raekoja uurimismaterjalide läbitöötamine	12 000
Ants Hein	Monograafia "Eesti mõisaarhitektuur: historitsism ja juugend" trükikulud	48 000
Hando Kallam	Arhitekt Nikolai Kusmini hauakivi tellimine	3893
Kristi Koppel	Osavõtt täienduskursustest Rooma Restaureerimise Keskinstituudis	10 000
Gert Nahkur	Magistriõpingud Helsingi Kunsttööstuskoolis	30 000
Ajakiri Ehituskunst	Tegevustoetus	50 000
Ajakiri Maja	Tegevustoetus	80 000
B7	B7 Arhitektuurikonverentsi brošüüri väljaandmine	4000
Arhitektuurikonverents	Arhitektuuri aastanäituse korraldamine	10 000
Eesti Arhitektide Liit	EAL üldkogu läbiviimine	10 000
Eesti Arhitektide Liit		
Eesti Arhitektuurimuuseum	Uue näitusesaali valgustuse ja näituseinventari muretsemine	150 000
TKÜ III kursus	Rahvusvahelise koostööprojekti Coast Wise Europe EESTI elluviimine	7800
III Põhja- ja Baltimaade Arhitektuuritriennaal	Korralduskulud	50 000

AUDIOVISUAALSE KUNSTI SIHTKAPITAL ■

Roman Baskin	Mängufilmi "Keisri hull" ettevalmistamine	7000
Mihhail Dorovatovski	Juubelitoetus	2000
Kadri-Ann Heidmets	Osalemine Antalya filmifestivalil filmi "Elutuba" peaosatäitjana	3500
Rao Heidmets	Osalemine Antalya filmifestivalil filmiga "Elutuba"	5000
Avo Kokman	Videotehnikanäituse IBC külastamine Amsterdamis	7500
Hilda Kruusi	Toetus	2000
Liina Kulles	Osalemine lisalmi Kaamera Biennaali seminaril	3160
Leida Laius	Toetus	5000
Liidia Lanberg	Režiioõpingud Moskva Kultuuriülikoolis	10 000
Imbi Lind	Juubelitoetus	2000
Hannes Lintrop	Ettevalmistus mängufilmi "Ma olen väsinud vihkamast" esitlemiseks rahvusvahelistel filmifestivalidel	60 000
Jaanus Nõgisto	Ettevalmistus dokumentaalfilmi "Poeedi elu lugu. Juhan Viiding" tootmiseks	5000
Õie Orav	Raamatu "Tallinnfilmi lugu — mängufilmi maastikul" väljaandmine	45 000
Heino Pars	Toetus	2000
Ülo Pikkov	Õpingute jätkamine Turu Kunsti ja Kommunikatsiooni Koolis	10 000
Leela Põdra	Dokumentaalfilmi "Kohtumispai Rock Summer" levitamine Euroopas ja Austraalias	14 000
Priit Põldmaa	Videotehnikanäituse IBC külastamine Amsterdamis	7500
Rein Raamat	Filmide müügi korraldamine	20 000
Mikk Rand	Sõidukulud III rahvusvahelisele animatsioonifilmide festivalile "KROK '95"	3249
Piret Räni	Projekti "Lapsepõlv sõjaväelinnakus" teostamine	2500
Evi Rauer-Sikkel	Toetus	5000
Hans Roosipuu	Dokumentaalkirjanduse projekti "Ema on mul maailma parim" ettevalmistamine	5000
Jaan Ruus	Osavõtt FIPRESCI Peaassambleest Itaalias	6500
Peeter Simm	Osalemine rahvusvahelistel filmifestivalidel	15 000
Priit Tender	Sõidukulud III rahvusvahelisele animatsioonifilmide festivalile "KROK '95"	3249
Aare Tilk	Sõidukulud Euroopa Filmiprodutsentide kokkutulekule Visbys	3735
Elbert Tuganov	"Väikevelje filmiaasta" 5—7. osa trükikulud	38 000
Evald Vaher	Toetus	5000
Leonilla Vahtel	Herman Vahteli haua korrastamine	1100
Arvo Valton	Filmistsenaariumi "Maarjamaa" lõpetamine	30 000
René Vilbre	Sõit rahvusvahelisele lühifilmide festivalile Türgisse	7000
Hardi Volmer	Osalemine rahvusvahelisel debüütfilmide festivalil Aleksandrias	14 708
AS Nukufilm	Osalemine Cartoon Forumil, reklaammaterjalide valmistamine	5000
AS Nukufilm ja AS Eesti Joonisfilm	Transpordikulud sõiduks "Nordic Light" festivalile Vilniuses	7500
Eesti Filminaiste Liit	Liidu töö käivitamine, rahvusvahelise teabepäeva korraldamine	12 500
Eesti Filmiamatöörade Liit	"Audiovisuaalse õppeprogrammi" alusel korraldatavate kursuste läbiviimine	10 000
Eesti Joonisfilmi AS	Õppereis Taani joonisfilmistuudiosse "A FILM"	10 000
Eesti Kinoliit	Toetus projektile "KINO 100"	50 000
RAS Tallinnfilm	Eesti filmikunstile ja riiklikule filmindusele pühendatud päeva läbiviimine	10 000
Soosaar/Tammisto	Osalemine E. Jaaksoni portreefilmi "Mission Impossible" esilinastusel Washingtonis ja New Yorgis	25 000
Stuudio Faama Film	Eesti filmikunsti tutvustamine filmikataloogis "KEMPS '96"	24 000
Sihtkapitali algatus	Toetus Anton Mutile	5000

ARHITEKTUURI SIHTKAPITALI AASTAPREEMIAID: VÕIMALUS ESITADA KANDIDAATE

Silmapaistvate saavutuste tunnustamiseks arhitektuuri alal ning Eesti arhitektuurielu ergutamiseks on Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitali nõukogu otsustanud hakata välja andma arhitektuurialaseid aastapreemiaid.

Arhitektuuri aastapreemiad antakse välja arhitektuuri sihtkapitali nõukogu poolt selleks moodustatud žürii otsuse alusel kord aastas eelmise aasta loomingu, tegevuse, publikatsiooni, ürituse korraldamise, pedagoogitöö vms. eest.

Aastapreemiad kuulutatakse välja hiljemalt iga järgmise aasta 30. jaanuariks.

Kuna arhitektuuripreemiate andmisel on vahepeal tekkinud tühik, siis võetakse esimeste aastapreemiate jagamisel arvesse ka paari eelneva aasta töid ja tegevust.

ARHITEKTUURI SIHTKAPITALI AASTAPREEMIAID ON NELI:

■ arhitektuurse objekti preemia

■ sisekujunduse preemia

■ arhitektuurilase tegevuse preemia

■ noortepreemia (alla 36 aasta vanustele arhitektidele ning arhitektuuri alal tegutsejatele; noortepreemia võib hõlmata kõiki mainitud tegevusalasid).

Preemiad on võrdsed, igaüks 20 000 krooni. Sihtkapitali nõukogu otsusega võib preemiasummat korrigeerida. Aastapreemia määramisel autorite kollektiivile kuulub see autorite vahel jagamisele.

Preemiakandidaate võivad esitada kõik arhitektuuriga seotud organisatsioonid, ühingu ning üksikisikud. Žürii teeb otsuse 15. detsembriks. Žüriil on õigus aastapreemiaid ümber jagada, vastavate tööde puudumise korral jätta aastapreemia välja andmata.

Kirjalikke ettepanekuid (vabas vormis tekst põhjenduseks piisavate materjalidega) kandidaatide osas võetakse vastu kuni 1. novembrini k.a. Kultuurkapitali kantseleis Tallinn, EE0001, Suur-Karja 23, tuba 317. Tel. (22)44 69 22.

ARHITEKTUURI SIHTKAPITALI NÕUKOGU

VALDKONDADE VAHELINE SIHTKAPITAL ■

Esta Frosch	Fotonäituse korraldamine	2000
Härmo Härn	Osalemine näitusel "Eesti kineetiline kunst"	5000
Kersti Kirs	Õpingud Paris1-Panthéon-Sorbonne'i Ülikoolis	12 000
Ave Kumpas	Laulukogumiku "Väikese lapse laulud" trükkikulud	50 000
Mariina Mälik	Ettevalmistused dokumentaalprojektiks	
Enn Põldroos	Juhan Viidingust	5000
	Loominguline toetus personaalnäituse ettevalmistamiseks	8000
Žanna Pärtlas	Uurimus mitmehäälsusest setu rahvalaulus	7500
Leo Rohlin	Isiknäituse korraldamine Kuressaares	5000
Vardo Rumessen	R. Tobiase klaverimuusika CD salvestuse honorar	5000
Hannes Starkopf	Materjalide ostmise, pronksivalu	10 000
Kalju Suur	Loominguline toetus	5000
Andres Tali	Personaalnäituse ettevalmistamine galeris Vaal	11 500
Eino Tamberg	Osalemine ÜRO juubelpidustustel	7680
Marek Tamm	Uurimuse "Imetead ristiustamisegaegsel Liivi-ja Eestimaa" kirjastamine	15 000
Tiina Tammetalu	Projekti teostamine Sorosi KKEK III aastanäitusel	2000
Ajakiri Hea laps	Trükkikulud	50 000
Ajakiri Kultuur ja Elu	Honorarifondiks	30 000
Eesti		
Arhitektuurimuseum	Uue näitusesaali valgustuse ostmise	80 000
Eesti Keele Instituut	Trükkikulud aastaraamatule	37 450
Elav Teadus	AS Ajakirja Elav Teadus käivitamine	100 000
Estonia Teater	Honorar Eldor Renterile G.Verdi "Aida" lavakujunduse eest	7000
Kirjastus Koolibri	T. Toometi "Kaltsutit ja puuhobune" väljaandmine	60 000
Sihtasutus Fenno-Ugria	Soome-ugri rahvaste 1996.a. kalendri trükkilude osaline katmine	20 000
Sihtasutus Fenno-Ugria	Venemaa soomeugri rahvaste raamatukogude varustamine Eestit tutvustava materjaliga	27 500
Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus	Rahvusvahelise Interaktiivse Meedia ja Kommunikatsioonitehnoloogia konverentsi korraldamine	20 000
Studio THEATRUM	Tegevustoetus	50 000
Tallinna Kaarli Koguduse Kontsertkoor	Osalemine Schuberti nim. koorikonkursil	50 000
Tantsuinfo Keskus	Eestis Nüüdistsustufestivali EVOLUTSIOON '96 ja Tallinna PLATFORM-i korraldamine	46 500
Valga Linnavalitsus	Puhkpillimuusika säilitamiseks ja viljelemiseks	
	Valgamaal	20 000
KK nõukogu algatus	Toetus Leo Normetile	5000
KK nõukogu algatus	Toetus Villem Raamile	5000
KK nõukogu algatus	Toetus Enn Soosaarele	5000

MÄRT VÄLJATAGA, kirjanduse sihtkapitali nõukogu liige:

Paistab, et Kultuurkapitalis lähevad asjad iga jagamissooruga järjest pingelisemaks. Taotlusi tuleb juurde ja seljatagant kummitavad projektid, mida on juba varem otsustatud pidevalt finantseerida. Samuti pole mõnel varasemal korral kergemeelselt edasi lükatud taotlusavaldused vahepeal kuhugi kadunud, vaid nõuavad taas tõsist tegelemist. Hakkavad lähenema täriminid, mil toetust saanud kirjastajad peavad lubatud raamatud välja laskma. Aga kui need jäävadki tulemata? Kui raha on vahepeal kokku kuivanud või hakkama pandud? Kes siis hakkab meie hädist kirjastajat kohtu ette tirima? Kes hakkab kirjanikul üle öla piilumas käima, kuidas lubatud suurteos edeneb? Muidugi on meie kirjastajad ja kirjanikud ju aumehed, aga tihtipeale on nad ka saamatuvõitu.

Vanasti, Eesti ajal (Vardo Rumessen küll seda fraasi pruukida ei luba) finantseeris kirjanduse sihtkapital ka filoloogialaseid uuringuid ja publikatsioone. Selle jaoks praegu raha eriti ei jätku. Kuid sihtkapitalid on taibanud, et kui mingi tubli kuid piiripealse asja toetamiseks neil raha ei piisa, siis on lootust selle jaoks toetust saada rahast, mis mõeldud nn. kultuurivaldkondade vaheliste projektide jaoks. Ja sealt pudeneb ikka ka folkloristika, leksikoloogia, kultuuriajakirjade jms. tarvis. Sest vähemasti Kultuurkapitali seadus näeb ette ka kultuurialaste uuringute toetamist. Kuna "kultuurivaldkondade vahel" on raha kõige rohkem, siis püütakse sinna sokutada ka väga kulukaid projekte — näiteks isetegevuskooride reise. See, et meie koorid reisidelt ikka auhindadega naasevad, ei peaks meid aga enam pimestama. Koorifestivale on maailmas ju väga palju ja hea viisipidamise eest on ikka ka mõni auhind varuks. Tegelikult ma ei arva, et isetegevust ei peaks üldse toetama, eriti tuleks soosida noorte kunstiharrastusi. Kuid kas tasub Kultuurkapitali kaudu ka nende kalleid välisreise kinni maksta? Kultuurkapitali nõukogus vaiel-

dakse tihti, kas isetegevuslikku näiteringi või ansambli tegevust peaks toetama Ingrid Rüütli või Tõnu Tepandi või Vardo Rumesseni sihtkapital. Asi lõpeb enamast sellega, et kui ettevõtmisel on vähegi jumet, saab ta raha kultuurivaldkondade vahelt.

Õnneks kogu see isetegevusliku ja professionaalse kultuuri vahekorra problemaatika kirjandust suurt ei puuduta. Kirjanduse sihtkapitali peamist muret näen selles, et põhimõtet — iga ühele natuke enam väga kaua järgida ei saa. Tuleb hakata tegema strateegilisi plaane ja otsuseid, kuid need ei tohi jälle anda Kultuuriministeeriumile ettekäänud mingite ettevõtmiste finantseerimisest loobumiseks. Suurte ettevõtmiste algatamine ja toetamine võib veel kaasa tuua ohu, et Kultuurkapitali upub bürokraatiasse, talle kasvaks külge osakondi ja nõunikke. Seni töötab seal ju kõigest neli inimest. Kõik 51 otsustajat aga ei saa oma töö eest — paraku — sentigi. Veel üks Kultuurkapitali senist ilmet ilmutav oht on poliitikute soov oma spordilembust tõestada spordi sihtkapitali loomise teel senise seitsme kõrvale. Ja kehakultuurilased hakkaksid siis Kultuurkapitali nõukogus ilmselt kaasa lööma muusikute ja kujutavkunstnike vaheliste projektide otsustamisel.

Kultuurkapitali tegevuse peale on kära tõstnud ka mõned sinise erakonna teatraalid, nõudes selgust Kultuurkapitali prioriteetide määramisel. Püüan siis minagi paari lausega oma prioriteetid sõnastada. Eelistada tuleks uudeid ja demokraatlikke ettevõtmisi kivistunute ees, mida võiks siis pigem toetada Kultuuriministeerium. Näiteks emakeele ausambale tuleks eelistada emakeele sõnaraamatut, küllasõitmise asemel tasuks toetada küllakutsumist. Üldiselt näib, et kui mõni kultuuriinstitutsioon saab endale külge sõna rahvus-, siis muutub ta paraadlikuks kivistiseks, millekski auvahtkonnataoliseks. Aga poliitikutud ju paraade armastavad. Õnneks ei otsusta Kultuurkapitalis summade jaotamise üle poliitikutud, vaid seni veel kunstitegelased ise.

TÕNU TEPANDI, näitekunsti sihtkapitali nõukogu esimees:

Kõigepealt teadmiseks: näitekunsti sihtkapital rühmitab saabunud avaldused alaliikidesse, n.ö. pakkidesse. 1) Taotlused, mille lõppeesmärk, lõpp-punkt on mingi uus e t e n d u s, nii või teisiti — otsene looming. 2) Teatriõpe ja täiendõpe (ka sihtotstarbelisi reise peame täiendõppe erivormiks). 3) Teatrikunsti propageerimine, eesti teatri esindamine väljapoole Eestit. 4) Teatrikunsti jäädvustamine, nii tehniliselt abivahenditega kui ka raamatutena. 5) Isikutoetused (tänuotused veteranidele ja loominguks stipendiumid tegevatele teatriinimestele).

Üks kõige olulisemaid muresid on avalduste vormistamine. Küsimus pole mitte ilusas käekirjas, vaid selles, et avaldusega oleks kaasas ka taotluse eelarve — vajaliku raha alajaotused, tähtsajad, kulude-tulude kalkulatsioon. Et meie ei peaks otsust langetama lihtsalt uhke ürituse nime või paljalt isiku järgi, vaid et tekiks ka võimalus (vähemalt osaliselt) katta mingid täiesti konkreetsed kulud. Sama nõudmise teine pool: peame nägema, et organisatsioonil või isikul endal on täpselt teada, milleks ta saadud raha kasutab. Vahel jääb mulje, et taotleja küsib ise huupi lihtsalt ühe suvalise summa. Näiteks küsitakse raha küll reisi jaoks, kuid pileтите täpset hinda ei märgita jne.

Nn. loomingulise stipendiumi taotlejad ei pea kalkulatsiooni esitama, kuid olgu taotlejatele teada, et sel juhul satuvad need avaldused ühte hääletusvooru sihtkapitali liikmete ettepanekutega. Balletiartistide ja ooperilauljate ühendused esitavad meile oma teenekate veteranide pikad nimekirjad, võtsime neid nimekirju kui ettepanekuid. Kõiki korraga rahuldada polnud võimalik, kuid ettepanekud jäävad meie lauale ka järgmisi jagamisi ootama. Olgu öeldud, et meie sihtkapitalil on sisemise kokkuleppena nüüd kindel kvoot: kaks loomingulist (vaba) stipendiumi tegevatele ja viis tänuotust teenekatele teatriinimestele. Need hääletatakse läbi lausa mitmes voorus.

Teise pakki lülitame aga need taotlused, mis on esitatud küll loomingulistel eesmärkidel, kuid konkreetselt, sihtotstarbeliselt, selle või teise asja tegemiseks. Sel juhul peaks aga raha jaotumise kohta plaan olema. Kui see pole veel täpne eelarve, siis vähemalt märgitagu suund, milleks raha vaja läheb. Idee maksab! Mitte nii, et üleüldse on raha vaja. Kõigil on raha vaja!

Kahjuks ei ole inimestel veel selge, et kui on saadud toetust, peaks seda alati ka avalikustama. Kui raha on antud mingi etenduse või ürituse jaoks, peaks kavalehel, afišil, reklaamis olema märged: Kultuurkapitali toetusel. Pahathti on ilusasti reas kõik sponsorfirmad, kuid Kultuurkapitali pole märgitud. Kui inimesed sõidavad kuhugi meie toetusel ja annavad hiljem oma reisi kohta intervjuu, kirjutavad artikli vms., olgu seal mainitud (või eraldi märged), et sõitu toetas Kultuurkapital. See ei ole mitte meie edevus või kapiis, üldisus peab teadma, et Kultuurkapital töötab ja toimib ning nägema, kuhu see raha läheb.

Ja veel üks aspekt. Tihti saab raha andmisel otsustavaks, kas raha toob Eestile ka midagi tagasi. See tähendab, et kui käiakse festivalil, konkursil, konverentsil jne., peab olema valmis ka kuuldist-nähtust ülevaadet andma.

Kui käiakse õppimas, siis tuleb õpitu kodumaal edasi õpetada või teha vähemalt mingi kokkuvõte. Õppetoetuse puhul on oluline, kas inimene tuleb siia tagasi. Mitu jagamiskorda on näidanud, et me ei suuda kinni maksta teatrikunsti algõpet välismaal — see on väga kallis (õppemaks, sõidud, üürid, elamisrahad võõrsil). Näiteks Inglismaal või Taanis õppimise kulu on oma 5—8 korda suurem kui kohapeal. Lihtsalt rahapuuduse tõttu ei saa neid täiskursusega (aastaid) välismaal õppida soovijaid eriti aidata, kui ühele inimesele õppimiseks küsitav summa

moodustub 1/3 kogu sihtkapitali kvartalirahast! Elu on näidanud, et hääletamisel satuvad eelistatutemasse seisu täiendõppe taotlused. Esiteks on täiendõppe lühiajalisem, järelikult odavam. Teiseks on need inimesed, kes on siin juba midagi õppinud ja ära teinud, ennast tõestanud. Need inimesed või see ala (tihti üsna unikaalne), millega nad tegelevad, tunnistatakse seega siin väga vajalikuks.

Lõpliku lahenduseta on kahjuks harrastusteatri küsimus: nad kipuvad jääma rahvakultuuri sihtkapitali, kuhu harrastusteater nagu iga muugi harrastus (rahvatants, koorilaul jm.) algusest olid määratud, ja näitekunsti sihtkapitali vahele. Minu arusaamist mööda on tähtis finantseerida just püramiidi alumist osa. Samal ajal on rahvakultuuri sihtkapital üle koormatud, sest püramiidi alumine osa on lai. Meid puudutab see asi niipalju, et sealt püramiidi alumisest osast kasvavad välja ka professionaalid. On iseenesest väga oluline, et koolilapsed teeksid teatrit. Selle kaudu õpivad inimesed end paremini väljendama, suhtlema, avalikult esinema jne. Meie eelistaksime, et seda eelõpet või teatrikunsti algõpet teeksid professionaalid. Toetust leidsid praegu Pärnu õppeteater (studio) ja teatriõpetusprogramm ühes Tartu koolis. Harrastusteatri kui omaette valdkonna avaldused ei saanud meilt mitte eivat vastust, vaid need on edasi lükatud — me kohtume rahvakultuuri sihtkapitali liikmetega juba oktoobris ja püüame leida mingi ühise lahenduse.

Täiesti teadlikult ja omaette prioriteetse alana oleme oma hoole alla võtnud kiiresti kaduva teatrikunsti kõrvkõimaliku jäädvustamise viisid: video, foto, kirjastamine, teatrikroonika jms. Loomulikult ei ole see tähtsam kui uue loomingu sünd ja seda soodustavad-eeldavad projektid (prioriteet nr. 1!), kuid jäädvustamine on valdkond, kuhu vahepealsetel aastatel on jäänud tohtud augud. Need lappimine on n.ö. misisooniküsimus, muidu ei jää rahvuslikust teatrimälust midagi järele.

Igasuguste festivalide korraldajad peaksid aga kõigepealt omavahel kokku saama ja aru pidama, kui palju festivale, missuguse sagedusega, mis linnades jne. Eesti üldse välja kannab. Oleks vaja festivalide omavahelist koordineerimist, ajalist järjestamist, et ei langeks liiga palju ühele aastale. Novembris on plaanis seda ka arutada.

Üks järgmisi suuremaid üritusi, mille finantseerimise taotlus seekord meie lauale tuli, on nüüdistsustufestival "Evolutsioon '96" ja rahvusvahelise tantsukonkursi *Rencontres Choregraphiques Internationales de Seine Saint-Denis* ühe eelvooru ehk Tallinna *Platformi* korraldamine. See on Eestile jälle üks tõsine rahvusvaheline katsekivi, mis vajab ka korralikku summat. Leidsime selleks ise 20 000 krooni, eelarve ülejäänud osas palusime aga katet valdkondadevahelisest "laustast".

Üldse on mureks (mida ka taotlejad peaksid arvesse võtma), et kõik meie jagatavad summad oleksid ikkagi korrelatsioonis Eesti üldise majandusliku seisuga, meie elatusasemega.

Eristatutes võiksid olla mõned üksikud, tulevikku suunaatud projektid, mida pikema aja jooksul, etapiviisiliselt ja eelistatult finantseeritakse. Näiteks olgu nimetatud Tartu ja Viljandi suveteatri, Tallinna Dominiiklaste kloostri teatri ja kontserdikompleksi (projekt "Theatrum") väljaehitamine. Kuid säärase mahuga asju ei suuda finantseerida sihtkapitali ühenda. On vaja Kultuurkapitali-sisest koostööd ja tingimata oleks vaja ka linna(de) otsest rahalist osalust, mitte üksnes soovituskirju, et Kultuurkapital raha annaks. Meie näitekunsti sihtkapitalis tahaksime küll sel juhul näha, kas linnavalitsus niisuguse perspektiivse asja vastu ikka ka reaalset huvi tunneb. Alles seejärel saab juttu olla meiepoolsest järjekindlast toetusest ("moraal" oli mõeldud ennekõike Tartu linnasadele ja kultuurijuhtidele).

AIVAR MÄE, helikunsti sihtkapitali nõukogu aseesimees:

Kultuurkapital ei tee kultuuripoliitikat, selleks on teised instantsid. Kultuurkapitali ülesanne on toetada eesti kultuuri, kus seda parasjagu kõige rohkem vaja. Selleks on meie taotluste süsteem ja sihtkapitalid. Sihtkapitalide nõukogudesse valisid loomeliidud oma esindajad eeldades, et nende subjektiivne arvamus on usaldusväärne. Liati võetakse kõik otsused vastu hääletamise teel, nii et seitse subjektiivset arvamust teevad lõpuks kokku ühe objektiivse.

Igal sihtkapitalil on oma kodukord ja toetuste eraldamise põhimõtted. Samas pole vajalikuks peetud mingite raudkindlate prioriteetide kehtestamist, kuivõrd see muutuks takistavaks nii taot-

lejatele kui nõukogudele. Iga jaotusvoor kujuneb vastavalt konkursile laekunud taotlustele.

Helikunsti sihtkapitali nõukogu lähtub konkreetselt taotlejast ja taotlusest. See tegevus sarnaneb tuletoormisele, aga just seda on praeguses olukorras kõige rohkem vaja. Ja kui kaua see võib veel kesta, pole võimalik ette aimata. Liati pole Kultuurkapitalil kunagi küllalt raha väga suurte kultuuripoliitiliste plaanide elluviimiseks. Juba ainuüksi eesti kirikuorelile remondikulud ületaksid mitmekümnekorral kogu Kultuurkapitali eelarve, rääkimata näiteks Estonia teatri remondist.

Kultuurkapitali osa on toetada tegijaid ja projekte — helikunsti puhul muusikuid, festivale, üritusi. Kultuurkapitali asi pole teha suurejoonelisi kultuuripoliitilisi tulevikuplaane, vaid hoida eesti kultuuri elus nüüd ja praegu.

KULTUURKAPITAL

Kultuurileht tänab
Kultuurkapitali
toetuse eest.